

PROFESSIONALISERING VAN PLEEGOUDERS

Exploratief onderzoek naar het perspectief van pleegouders

Hanneke Van Belle

Masterproef ingediend tot het behalen van de graad 'master in het sociaal werk'

Academiejaar 2009-2010

Promotor: Dr. Rudi Roose

PROFESSIONALISERING VAN PLEEGOUDERS

Exploratief onderzoek naar het perspectief van pleegouders

Hanneke Van Belle

Masterproef ingediend tot het behalen van de graad 'master in het sociaal werk'

Academiejaar 2009-2010

Promotor: Dr. Rudi Roose

ABSTRACT

Naam: Hanneke Van Belle

Promotor: Dr. Rudi Roose

Opleiding: Master in het Sociaal Werk

Academiejaar: 2009-2010

Titel: Professionalisering van pleegouders. Exploratief onderzoek naar het perspectief van pleegouders.

Professionalisering is een begrip dat vele ladingen dekt. Actueel zijn er merkbare tendensen naar professionalisering van het vrijwilligerswerk en de gezinsopvoeding. Pleegouderschap bevindt zich op het kruispunt van beide.

De vragen in hoeverre, waarom en hoe pleegouders geprofessionaliseerd zouden moeten worden, staan in deze masterproef centraal. Een analyse van de term professionalisering en een blik op de Vlaamse situatie scheppen helderheid over wat professionalisering van pleegouders mogelijk betekent. Vier aspecten komen centraal te staan: deskundigheidsbevordering, betaling van pleegzorg, statuutverduidelijking en statusverhoging, en het opnemen van paraprofessionele taken.

In het onderzoeksgedeelte wordt aan de hand van diepte-interviews het perspectief van enkele pleegouders op deze professionalisering geschetst. Het betreft in deze masterproef een exploratief onderzoek, gezien er geen precedent is. De resultaten wijzen op de vele spanningsvelden eigen aan pleegzorg. De geïnterviewden formuleren een kritische mening hierover.

Duidelijk is dat professionalisering van pleegouders niet los te zien is van een visie op pleegzorg in het algemeen. Het is raadzaam om rekening te houden met wat de werkelijke motieven zijn om bepaalde maatregelen in te voeren. Belangrijk is om met alle betrokkenen samen een gedeeld perspectief op de toekomst van pleegzorg te ontwikkelen en te beseffen dat dit een proces zonder definitief eindpunt is.

Ondergetekende Hanneke Van Belle geeft toelating tot het raadplegen van deze masterproef door derden.

DANKWOORD

Wat u in handen krijgt, is de afsluiter van vijf jaar studies. Een eindpunt en een nieuw begin. Vijf jaar studeren en kotleven in Gent is een periode waar ik met volle glimlach naar terugblik. Ik wil dan ook eerst en vooral mijn ouders bedanken die dit mogelijk maakten en altijd voor me klaar staan. Daarnaast ook een dikke merci aan de rest van mijn familie (Bram, Joke, Andy, Mieke, Bjorn, Sofie, Wouter, Ine, Bert, Jasper, Wout...) om er gewoon te zijn en te luisteren naar mijn verhalen. Een speciaal bedankje gaat naar mijn metekind Elias om mij op alle momenten te verrassen en nu al zoveel rust uit te stralen.

De hele scouts Don Bosco-bende verdient ook in dit dankwoord te staan. Jullie vullen mijn weekends met zalige momenten! De 'sociaal agogen' bedank ik voor alle gedeelde studie- en feestmomenten. Iedereen waarmee ik gedurende mijn studies cafémomenten, feestjes, groepswerken, gesprekken, kotactiviteiten, mooie en mindere momenten... beleefd heb: ik kan jullie echt niet missen! En Saartje (en familie), Dorien en Emme, jullie zijn prachtmeiden!

Bij deze masterproef kreeg ik heel veel steun van Opvang vzw, V.V.P. en mijn promotor Dr. Rudi Roose. Jullie gaven mij raad, beantwoordden mijn vragen en brachten me structuur en reflectiemomenten bij. Dank u wel daarvoor! Ik wil natuurlijk ook alle pleegouders die belangstelling toonden en tijd vrijmaakten voor mijn masterproef bedanken. Zonder jullie was het niet mogelijk geweest om tot dit resultaat te komen.

Dank ook aan Maria voor het herlezen van mijn masterproef.

Tot slot wens ik de lezer veel leesplezier!

INHOUD

DANKWOORD.....	
HOOFDSTUK I: PROBLEEMSTELLING.....	1
1.1. Inleiding.....	1
1.2. De veranderende positie van de vrijwilliger.....	1
1.2.1. <i>Kwaliteit en deskundigheid centraal</i>	2
1.2.2. <i>Levenslang leren en EVC</i>	2
1.2.3. <i>Tendens naar betaalde mantelzorg</i>	4
1.3. De professionalisering van de opvoeding.....	4
1.3.1. <i>Veranderende gezinssituatie</i>	4
1.3.2. <i>Invloed van wetenschap en media</i>	5
1.3.3. <i>Opvoedingsondersteuning</i>	6
1.4. Onderzoeksvragen.....	8
HOOFDSTUK II: PROFESSIONALISERING.....	9
2.1. Inleiding.....	9
2.2. Technische opvatting van professionalisering.....	10
2.3. Een normatief concept van professionaliteit.....	12
2.3.1. <i>Kritiek op strikt methodische hulpverlening</i>	13
2.3.2. <i>Evolutief concept van professionalisering</i>	14
2.3.3. <i>Participatieve kennisontwikkeling en kwaliteitsvolle actie</i>	14
2.3.4. <i>Besluit</i>	15
HOOFDSTUK III: PROFESSIONALISERING VAN PLEEGOUDERS.....	16
3.1. Inleiding.....	16
3.2. Vier Centrale aspecten.....	16
3.2.1. <i>Deskundigheidsbevordering</i>	16
3.2.2. <i>Betaalde pleegzorg</i>	24
3.2.3. <i>Opnemen paraprofessionele taken</i>	29
3.2.4. <i>Statuutverduidelijking en statusverhoging</i>	29
3.3. Visie op professionalisering.....	31
HOOFDSTUK IV: VLAANDEREN.....	34

4.1.	Inleiding	34
4.2.	<i>Perspectief!</i> van het beleid	34
	4.2.1. <i>Historische situering</i>	34
	4.2.2. <i>Beleidskeuzes anno 2009: Perspectief!</i>	37
4.3.	Pleegouders Vlaanderen vzw: semi-professionalisering.....	39
HOOFDSTUK V: METHODOLOGIE		42
5.1.	Onderzoeksgroep.....	42
5.2.	Het diepte-interview als onderzoeksmethode	42
5.3.	Data-analyse.....	44
5.4.	Methodologische kwaliteit	44
HOOFDSTUK 6: RESULTATEN		46
6.1.	Inleiding	46
6.2.	Professionalisering.....	46
6.3.	Deskundigheidsbevordering.....	47
	6.3.1. <i>Vorbereiding</i>	47
	6.3.2. <i>Begeleiding van pleegzorgwerkers</i>	49
	6.3.3. <i>Vorming van diensten voor pleegzorg</i>	51
	6.3.4. <i>Formele steun</i>	51
	6.3.5. <i>Informele steun</i>	54
	6.3.6. <i>Competenties pleegouders</i>	57
	6.3.7. <i>Besluit</i>	58
6.4.	Betaling pleegzorg	59
	6.4.1. <i>Mening over huidige onkostenvergoeding</i>	59
	6.4.2. <i>Argumenten voor betaling</i>	61
	6.4.3. <i>Argumenten tegen betaling</i>	61
	6.4.4. <i>Besluit</i>	62
6.5.	Opnemen paraprofessionele taken	62
	6.5.1. <i>Ouders begeleiden</i>	64
	6.5.2. <i>Pleegouders als pleegzorgwerkers</i>	64
	6.5.3. <i>Besluit</i>	64
6.6.	Statuut	65
	6.6.1. <i>Bekendheid</i>	65
	6.6.2. <i>Rechten</i>	65
	6.6.3. <i>Erkenning</i>	69
	6.6.4. <i>Legitimering pleegouderschap</i>	69
	6.6.5. <i>Besluit</i>	70

HOODSTUK VII: BESLUIT EN AANBEVELINGEN	72
BIBLIOGRAFIE	75
BIJLAGEN.....	83
<i>Bijlage 1: Voorbereiding in vlaanderen</i>	83
<i>Bijlage 2: E-mail</i>	86
<i>Bijlage 3: Informed consent</i>	89
<i>Bijlage 4: Interviewschema</i>	92
<i>Bijlage 5: Profiel van de geïnterviewde pleegouders</i>	95

HOOFDSTUK I: PROBLEEMSTELLING

1.1. INLEIDING

In deze masterproef ga ik dieper in op professionalisering van pleegouders. Pleegzorg in Vlaanderen houdt een diverse waaier van hulpverleningvormen in. Pleegzorg Vlaanderen (2010a) omschrijft pleegzorg als:

Pleegzorg is zorg voor kinderen, jongeren en volwassenen die niet thuis kunnen wonen of zelf geen thuis kunnen maken. Het gaat om vrijwillige pleeggezinnen die samen met de steun van een dienst voor pleegzorg een thuis willen bieden aan kinderen, jongeren en volwassenen of er samen met hen één helpen maken.

Momenteel is pleegzorg in Vlaanderen onderverdeeld in vier verschillende sectoren, namelijk Kind & Gezin, Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap, Geestelijke Gezondheidszorg en Bijzondere Jeugdbijstand. In deze masterproef richt ik me op deze laatste sector. Pleegzorg wordt ook vaak opgedeeld volgens de band die pleegouders hebben met hun pleegkind. Pleegzorg waarbij een gezin iemand opvangt uit het familiaal of sociaal netwerk wordt netwerkpleegzorg genoemd. Daarnaast is er ook een vorm van pleegzorg waarbij vooraf geen band is tussen het pleeggezin en het pleegkind. Een dienst voor pleegzorg hoeft dan een gezin te zoeken dat het best aansluit bij het profiel van het kind. Dit wordt bestandsplaatsing genoemd. Bij deze soort pleegzorg worden pleegouders geselecteerd en voorbereid op het pleegouderschap door een dienst voor pleegzorg. Andere taken van pleegdiensten zijn het werven van pleeggezinnen, de aanvragen onderzoeken, het begeleiden van de plaatsing en het afronden van de plaatsing (Nenquin, 2009). Diensten voor pleegzorg volgen dus ook netwerkplaatsingen op, indien mogelijk reeds voor de zorg van start gaat.

De roep om professionalisering van pleegouders is recent. Er is weinig te vinden over de inhoud en betekenis van deze vraag. Het betreft hier dus een kennisprobleem. Deze masterproef is dan ook een zoektocht naar de kernpunten van deze professionalisering. Professionalisering van pleegouders is niet los te zien van ruimere thema's binnen het sociaal werk. Het sociaal werkveld is namelijk steeds in beweging en onderhevig aan ruimere maatschappelijke tendensen. Tegelijkertijd construeert het ook mee de grenzen van zowel de private als de publieke sfeer (Bouverne-De Bie, 2010). Vooraleer ik specifiek inga op mijn onderzoeksvragen, zal ik daarom kort twee samenhangende tendensen beschrijven.

1.2. DE VERANDERENDE POSITIE VAN DE VRIJWILLIGER

De laatste twintig jaar heeft het sociaal werk onder invloed van tal van maatschappelijke factoren een serieuze gedaanteverandering ondergaan en een sterk doorgezette professionalisering gekend. Het vrijwilligerswerk is, gedeeltelijk, in deze stroom meegesleurd (De Cort, 2008). Veel componenten die de omgevingsanalyse van het vrijwilligerswerk bepalen, zijn daardoor veranderd.

1.2.1. Kwaliteit en deskundigheid centraal

Vandaag de dag wordt enorm veel aandacht besteed aan kwaliteit binnen het sociaal werk. Dit uit zich onder andere in de vraag vanuit de overheid naar efficiëntie en effectiviteit van hulp- en dienstverlening (Bouckaert, Kampens, Maddens, & Van De Walle, 2001). Ook het concurrentiedenken, waarin het nastreven van verbetering centraal staat, vergroot de interesse hiervoor. De nadruk komt bijgevolg te liggen op het aantrekken van meer cliënten en op het geven van (meer) 'gepaste hulp'. In de visies op deze verantwoorde zorg komt de plaats van de cliënt en zijn omgeving centraler te staan. Ook wordt steeds meer gestreefd naar samenwerking en netwerkvorming. De kwaliteitsdecreten bieden daarvoor het nieuwe richtinggevende kader.

Door het kwaliteitsdenken ligt meer gewicht op deskundigheid en competenties van medewerkers, die ruimer worden ingevuld dan de eigen levenservaring (De Cort, 2008). Vrijwilligers worden zodoende op een andere manier aangesproken en worden steeds meer gevraagd om zich bij te scholen. Een groot deel van de vrijwilligers wordt hierdoor gelukkig niet afgeschrikt en voor sommigen betekent dit zelfs een attractiepool. Bij een bepaald vrijwilligerspubliek doet een project met hoge eisen het goed, omdat het vrijwilligers het gevoel geeft au serieux genomen te worden en omdat op die manier persoonlijke verrijking gekoppeld wordt aan een nuttig engagement (Baele, Claes, De Waele & Pringels, 2002, p. 161). Training en vorming van vrijwilligers kan dus een motiveringsmiddel zijn (ibid.). De Cort (2008, p. 359) wijst echter op een mogelijk negatief effect: de nadruk op deskundigheid en competenties zou een aanzet geven tot een nieuw soort, vrij elitaire vorm van vrijwilligerswerk. De drempel om dit vrijwilligerswerk te doen is immers hoger en de tijdsinvestering weegt zwaarder.

1.2.2. Levenslang leren en EVC

Naast het kwaliteitsdenken beïnvloedt ook het debat over levenslang leren en EVC het vrijwilligerswerk in de sociale sector. Dit beleidsthema krijgt zijn stimulansen vanuit de EU (cf. de EU-top van Lissabon in 2000) en heeft als oorspronkelijk doel dat Europa zou evolueren tot de meest competitieve en kennisgebaseerde economische regio ter wereld. Levenslang leren wordt gedefinieerd als "alle leeractiviteiten die gedurende het hele leven ontplooid worden om kennis, vaardigheden en competenties vanuit een persoonlijk, burgerlijk, sociaal en/of werkgelegenheidsperspectief te verbeteren" (Europese Commissie, 21.11.2001, in Van Woensel, 2006, p. 2). Meestal spreekt men over levenslang en levensbreed leren om niet alleen de beoogde duurtijd van het leerproces te benadrukken (een leven lang) maar ook de inhoud ervan (op alle domeinen van het leven) (Van Woensel, 2006). Leren wordt in dit discours niet beperkt tot een bepaalde institutie als school, maar iets dat overal plaatsvindt, ook in vrije tijd, binnen familiale kringen... De grens tussen formeel (leren in formeel verband zoals op school met diploma of kwalificatie als gevolg), informeel (leren in het dagelijks leven zoals in een gezin, familie) en non-formeel leren (leren in een betekenisvolle leeromgeving met persoonlijke/culturele/sociale

ontplooiingskansen) vervaagt. Van hieruit is de sprong naar aandacht voor het leren bij vrijwillig engagement klein.

Het EVC-debat speelt hier verder op in en roept de vraag op naar erkenning van competenties/vaardigheden die via het opnemen van vrijwilligerswerk verworven zijn en nuttig zijn voor de arbeidsmarkt (Verschelden, 2005). 'Kwalificerende' vorming treedt sterk op de voorgrond (Wildemeersch, 1989 in Verschelden, 2005, p. 366): vorming dient nuttig te zijn, vooral dan ten aanzien van de arbeidsmarkt. Ten opzichte van de overheid moet die effectiviteit en efficiëntie aangetoond worden.

De meningen over levenslang leren en EVC zijn echter niet onverdeeld positief. Masschelein (1991, in Verschelden, 2005, p. 367) bekritiseert de functionele opvatting van leren. De zingevingsprocessen van vorming zouden volgens hem terug centraal moeten komen staan. Vorming zou de heersende vanzelfsprekendheden moeten bevragen, zou tijd en ruimte moeten bieden om vragen te doen rijzen waar geen antwoord op is. Het gaat dus over het ondersteunen van mensen in hun maatschappelijk leren (pedagogisch project) en om het leveren van een bijdrage aan de realisatie van het recht op een menswaardig bestaan (sociaal project). Vorming dreigt immers in een zuiver technische opvatting gereduceerd te worden tot een onkritische opleiding en niet creatief doorgeven van cultuurgoederen doordat het blind is voor structurele sociale realiteiten (Van Crombrugge, 2006). Immers, er zou bijvoorbeeld geen ruimte zijn om de mechanismen werkzaam op de huidige arbeidsmarkt in vraag te stellen. Volgens deze critici zou vorming de gelegenheid moeten bieden om buiten de eeuwige wederkeer van hetzelfde te gaan staan opdat er iets nieuws zou kunnen ontstaan (Van Crombrugge, 2006).

Ook Verschelden en Vanthuyne (2007) hun visie over het ondersteunen van vrijwilligers onderschrijft deze visie. Ze geven aan dat onderzoek naar praktijken van aanspreken van vrijwilligers voornamelijk wordt opgezet vanuit een toegankelijkheidsvraagstuk, waarin vrijwillig engagement als een 'schaarse hulpbron' wordt gezien en waar strategieën moeten ontwikkeld worden om het engagement te bevorderen en duurzaamheid te waarborgen. De meeste vorming is momenteel hierop gericht. De maatschappelijke analyse van de manier waarop mensen participeren en hoe zij die participatie ervaren, wordt vaak aan de kant geschoven. De inherente waarde van vrijwilligerswerk wordt hier weggegomd. Verschelden en Vanthuyne (2007) benadrukken dat steeds moet gekeken worden naar de bestaansredenen van vrijwilligerswerk binnen de sector, naar de visie van vrijwilligers op dit engagement, hoe de organisatie tegenover de vrijwilligers staat en hoe ze de vrijwilligers aanspreken en ondersteunen. Tevens zou er opnieuw aandacht moeten zijn voor de uitsluitingsmechanismen binnen vrijwilligerswerk. Het gaat hier enerzijds over het analyseren van welke groepen weinig een vrijwillig engagement opnemen en de betekenis hiervan. Anderzijds gaat het specifiek over de taken van huidige vrijwilligers: bij welke activiteiten is hun stem niet wenselijk, in hoeverre kunnen ze mee vorm geven aan de organisatie

en aan het beleid? In het kort formuleren Vanthuyne, Verschelden en Bouverne-De Bie (2006) het als volgt:

Een concrete analyse van vrijwilligerswerk is noodzakelijk om vrijwilligerswerk ook sociaal-politiek te kunnen benaderen, waarbij vrijwilligerswerk niet benaderd wordt als norm, opgelegd aan individuen, maar als vorm van werk, waarbij de betekenis aldus wordt bevraagd als welke meerwaarde dit werk levert aan de samenleving. (p. 13)

Willems (1994, p. 195) stipt een ander aspect aan namelijk de te grote nadruk van de overheid op deelname aan het officiële arbeidsbestel en op competenties die hiervoor 'nuttig' blijken. Het vrijwilligerswerk wordt dan als een soort 'voortraject' gezien voor het betaalde arbeidsbestel (van Daal, 1994). De overheid draagt er op die manier tot bij dat vormen van onbetaalde arbeid, vooral van verzorgende en opvoedkundige aard, een nog lagere sociale status krijgen dan ze al hadden (Willems, 1994).

1.2.3. Tendens naar betaalde mantelzorg

Het debat over betaling van vrijwilligers in de mantelzorg stelt vragen over de identiteit van vrijwilligerswerk (van Daal, 1994). Voorstanders hopen meer vrijwilligers aan te trekken en zo ook meer eisen aan hen te kunnen stellen. Het tekort aan vrijwilligers is deels te wijten aan het feit dat informele zorg door familie en bekenden minder vanzelfsprekend is dan vroeger. Ook de veranderende verwachting rond het verrichten van betaald werk door vrouwen zorgt dat het vrijwilligersbestand slinkt. Tegenstanders wijzen op het gevaar van het verliezen van de onafhankelijkheid van de vrijwilligers. Immers, het is een privilege van vrijwilligers dat ze minder verplichtingen aan de organisatie hebben. Ze wijzen erop dat door betaling bureaucrativering van het werk en vervaging tussen vrijwilligers en beroepskrachten zal ontstaan. (van Daal, 1994)

1.3. DE PROFESSIONALISERING VAN DE OPVOEDING

1.3.1. Veranderende gezinssituatie

Sedert de twintigste eeuw wordt het gezin als de hoeksteen van de democratische samenleving beschouwd (Wubs, 2004). Zeker na de Tweede Wereldoorlog vormen gezin en gezinsopvoeding het aangrijpingspunt bij uitstek voor de maatschappelijke wederopbouw (Wubs, 2004). Ouders krijgen een centrale rol: ze moeten hun kinderen goed opvoeden zodat goed opgevoede burgers afgeleverd worden (ibid.). Door middel van goede opvoeding van hun kinderen dragen ouders dus bij aan de samenleving (ibid.). Opvoedingsdeskundigen wijzen op het belang van een 'warm nest', een hechte thuis voor het kind (Van Crombrugge, 2006). Gezinnen hebben echter de laatste decennia veel veranderingen ondergaan (Van Crombrugge, 2006).

Een eerste verandering is dat steeds meer kinderen met meerdere volwassenen en andere milieus dan deze van het gezin te maken hebben en dit op steeds jongere leeftijd. Door de ontzuiling en door het steeds pluriformer worden van deze extrafamiliale contacten ontsnappen deze contacten

steeds meer aan de controle van de ouders (ibid.). Bovendien zorgt detraditionalisering ervoor dat er steeds minder duidelijke normen en waarden als referentiekader overgenomen kunnen worden (Vandenbroeck, 2008). De toegenomen keuzevrijheden zorgen ervoor dat er geen eenduidig opvoedingsmodel meer voor handen is (Poot, 1994). Volgens Van Gils (2004) voedt dit de opvoedingsonzekerheid van de 'postmoderne ouder'.

Tevens is er sprake van individualisering die ook invloed heeft op de relaties tussen de gezinsleden. Kinderen en jongeren worden steeds meer beschouwd als actieve participanten waarnaar geluisterd moet worden (Poot, 1994; Van Crombrugge, 2006). De bevelshuishouding als norm verdwijnt ten voordele van een onderhandelingscultuur tussen ouders en kinderen (Du Bois-Reymond, 1994). Dit is geen eenduidig positieve tendens. Deze norm wordt als standaard verkondigd, zonder daarbij de sociale, culturele, economische of andere contexten van het gezin in beschouwing te nemen. Onderzoek wijst echter aan dat in specifieke sociaal-culturele contexten andere opvoedingsmodellen meer geschikt kunnen zijn (Vandenbroeck & Bouverne-De Bie, 2006). Deze normering vergroot het risico dat steeds dezelfde gezinnen uitgesloten worden (ibid.).

1.3.2. Invloed van wetenschap en media

Zoals reeds aangegeven werden kinderen na de wereldoorlogen steeds meer als het hoogste goed van elke beschaving beschouwd en moesten dienovereenkomstig worden gewaardeerd. Tevens werd het nadrukkelijker dan voorheen de verantwoordelijkheid van de staat om alle kinderen een behoorlijke kindertijd te bieden (Cunningham, 1997). Kinderen werden beschouwd als het waardevolste bezit van een land. De kindertijd werd de inzet van de internationale wedijver tussen staten onderling. Daarom was het onvermijdelijk dat staten nog verder betrokken raakten bij kwesties inzake het kinderbeleid. (Cunningham, 1997)

Wetenschap wordt in de eerste helft van de twintigste eeuw steeds meer beschouwd als het middel hiervoor. Wetenschap zou de levenskansen voor kinderen vergroten en kon een bijdrage leveren aan hoe de geest van kinderen werkt, welke intelligentie kinderen hadden en hoe moeders hun kind moesten opvoeden (ibid.). Tevens zou de wetenschap een antwoord bieden op hoe kinderen moesten worden begeleid die in ontwikkeling of gedrag niet voldeden aan de standaardnormen (ibid.). Het is ook door de wetenschap dat het onderhandelingsgezin steeds meer als norm wordt gepropagandeerd (Van Crombrugge, 2006). Informatie over opvoeding en initiatieven om ouders te helpen en te ondersteunen in hun opvoedingstaak kennen een opmars. (Van Crombrugge, 2006).

Nieuwe media spelen hier handig op in, waardoor ouders als het ware overspoeld worden door informatie over opvoeden (Cunningham, 1997; Wubs, 2004). De grote informatiestroom die bovendien geen eenduidigheid geeft, kan leiden tot het feit dat ouders vanzelfsprekende zaken in

vraag gaan stellen of zelfs problematiseren. Aangegeven wordt dat de toevloed aan informatie de onzekerheid van ouders voedt (Van Crombrugge, 2006; Wubs, 2004). Bovendien stellen ouders zich vragen omtrent hun eigen oplossingscapaciteiten (Poot, 1994; Van Crombrugge, 2006). De rol van deskundigen is hierin niet te onderschatten (Wubs, 2004). De ontwikkelingen naar het 'postmoderne' gezin, waarbij het leven van en in gezinnen steeds meer open, meer gefragmenteerd, steeds minder voorspelbaar wordt, volgen ze met steeds meer wantrouwen (Van Crombrugge, 2006). Wubs (2004) vermeldt een steeds toenemende bemoeienis van professionelen in de gezinsopvoeding. Dit komt onder meer ook doordat de toenemende mediaberichten over opvoeding de indruk creëren dat ouders het advies en de hulp van experts nodig hebben en dat ouders de opvoeding niet langer alleen tot een goed einde kunnen brengen (Small & Eastman, 1991). Opmerkelijk is ook dat de aard van deskundigheid verandert. De achtergrond van 'professionelen' is steeds meer psychologisch en gedragswetenschappelijk van aard (Wubs, 2004). De deskundigheid van bijvoorbeeld onderwijsgevendenden, geestelijken en ervaren moeders raakt steeds minder van tel (Wubs, 2004). Ook Cunningham (1997) bevestigt deze 'psychologisering van de opvoeding' die de druk en/of controle op ouders verhoogt.

1.3.3. Opvoedingsondersteuning

Opvoedingsondersteuning maakt sinds eind de jaren tachtig grote opgang. Hoofdzakelijk de preventiemotivatie staat in het begin centraal (Wubs, 2004). Zogenaamde risicogroepen worden geïdentificeerd, waarbij ontwikkelings- en onderwijsachterstanden bij kinderen uit specifieke doelgroepen voorkomen dienen te worden. Binnen de preventiedoelstelling staat dus vooral het vergroten van de opvoedingscapaciteiten van ouders die tot 'risicogroepen' behoren (Wubs, 2004). Echter, door de opgang van opvoedingsondersteuning komt ook een nieuw ouderbeeld naar voor: de moderne ouder als consument van informatie. Dit heeft ook te maken met het feit dat ouders bewuster dan vroeger kiezen voor kinderen (door anticonceptie, individualisering...). Volgens Hermanns (1992) brengt dit met zich mee dat ouders hogere verwachtingen hebben van zichzelf als opvoeder, maar ook van hun kinderen. Dit vertaalt zich in bewust bezig zijn met opvoeding: er wordt gepraat en nagedacht over de gewenste inhoud en vormgeving van de opvoeding (Poot, 1994).

Omdat in de geïndividualiseerde samenleving het vertrouwde netwerk van verwanten kleiner geworden of weggevallen is, gaan ouders steeds meer zelf op zoek naar informatie en doen ze meer beroep op deskundigen (Wubs, 2004). Dit consumentisme maakt dat de inzichten van professionele deskundigen een steeds grotere rol spelen. Deskundigen stellen wel de vragen, onzekerheden en behoeftes van deze 'mondige' ouders centraal in de voorlichting en ondersteuning (ibid.). Dat is ook te merken aan recent wetenschappelijk onderzoek dat focust op

het achterhalen van de ondersteuningsbehoeften van ouders.¹ De voorlichting en ondersteuning heeft dan ook tot doel ouders zelfstandig, capabel en betrokken te maken en niet afhankelijk van voorzieningen (ibid.). Van Crombrugge (2006) geeft aan dat in de meeste opvoedingswetenschappelijke theorieën naar gezinnen wordt gekeken vanuit 'systeem-stress-theorieën'. Gezinnen ondergaan stressfactoren en daartegenover moeten 'buffers' staan die de druk tegenhouden of met andere woorden: de draagkracht en draaglast binnen gezinnen moeten in evenwicht zijn.

De hamvraag is of initiatieven van opvoedingsondersteuning die een antwoord willen bieden op opvoedingsonzekerheid, net niet deze bevestigen of zelfs aanwakkeren? Zwiép, Ligtermoet en de Ruyter (1996) geven bijvoorbeeld aan dat ouders die vragen hebben over de opvoeding niet automatisch ook een behoefte hebben aan opvoedingsondersteuning. Ook Hermanns (1992) geeft aan dat gevoelens van onzekerheid en onmacht bij opvoeden algemeen voorkomen en kenmerkend zijn voor de mens. Pas wanneer deze gevoelens het menselijk functioneren gaan domineren, is er sprake van een probleem dat om een interventie vraagt.

Doornenbal (1997) gaat een stap verder in deze redenering en stelt dat de constructie van het beeld van 'de onzekere ouder' gebruikt wordt ter legitimering van maatschappelijke interventies in het gezin. Dit bevestigt het beeld van ouders als de belangrijkste opvoeders en benadrukt hun belangrijke maatschappelijke verantwoordelijkheid. De vertaalslag van sociale problemen tot individuele opvoedingsproblemen is dan maar een beugschoot verwijderd. Opvoedingsondersteuning moet dan zorgen voor een vermindering van sociale problemen. Ouders worden hierdoor niet alleen aanzien als schuldigen voor sociale problemen, maar ook als verantwoordelijken voor de oplossing. Ook Hermanns (2008) geeft aan dat hoewel opvoedingsonzekerheid iets is van alle tijden, deze opvoedingsonzekerheden heden ten dage sneller geproblematiseerd worden vanuit een stijgend maatschappelijke aandacht voor opvoeding. Niettemin benadrukken sommige auteurs (Vandenbroeck, Boonaert, Van der Mespel, & De Brabandere, 2007, p. 66; Van Gils, 2004) de meerwaarde van opvoedingsonzekerheid. Deze onzekerheid kan bijvoorbeeld kenmerkend zijn bij een zoektocht naar 'goed-genoeg ouderschap' (Doornenbal, 1997). Het hebben van opvoedingsvragen kan dus zorgen voor een basis voor reflectie en voor een kritisch bezig zijn met opvoeden, en dit wordt niet beschouwd als negatief. (Goris, Burssens, Melis, & Vettenburg, 2006). Opvoedingsonzekerheid moet volgens hen niet automatisch als een 'opvoedingsprobleem', waarvoor een oplossing moet worden gezocht, worden beschouwd. Niettegenstaande hun mening wordt het professioneel ondersteunen van individuele ouders vandaag de dag nog vaak ingezet als remedie tegen opvoedingsonzekerheid.

¹ Bijvoorbeeld: Asscher, J., Hermanns, J., & Dekovic, M. (2008). Behoeftte aan opvoedingsondersteuning van ouders met jonge kinderen. *Pedagogiek*, 28(2), 114-127 ; Speetjes, van der Linden, P.D., & Goossens, F. (2009). *Kennis over opvoeden: De vragen van ouders, het aanbod van de overheid en de mogelijkheden van de markt*. Utrecht: Trimbos instituut; ...

1.4. ONDERZOEKSVRAGEN

Vanzelfsprekend beïnvloeden bovenstaande tendensen de werkvorm pleegzorg. Het eigene aan pleegouderschap in Vlaanderen is immers dat deze volledig gesitueerd is binnen de vrijwillige sfeer. De tendensen die zich binnen het vrijwilligerswerk afspelen, waaien over naar pleegouderschap. De vraag naar erkenning van competenties, verworven met het opnemen van pleegzorg, rijst. Tevens is er de hevige discussie omtrent betaling van pleegouders. Bovendien staat opvoeding centraal in pleegzorg. Welke invloed heeft de veranderende kijk op opvoeding en ouders op pleegouders? Recent onderzoek dat focust op de ondersteuningsbehoeften van pleegouders (bijvoorbeeld Van Holen, 2005), kadert alleszins binnen het 'nieuwe' framework. Aangegeven wordt dat de tendens naar professionalisering van pleegouderschap ingezet is en onontkoombaar lijkt:

Their [foster care parents] role is changing as the needs of children and their situations become more problematic, and as the demands on foster parents increase. The trend towards their further professionalization seems unstoppable. Equally unstoppable is the trend to pay them for their services and the awareness that altruism and remuneration are not incompatible. (George, Van Oudenhoven, & Wazir, 2003, p. 352)

Zoals reeds gezegd is er weinig literatuur die uitsluitend dit onderwerp behandelt. Een gebrek aan kennis omtrent deze professionalisering is de aanzet voor deze masterproef. Specifiek wil ik achterhalen wat met 'professionalisering van pleegouders' precies bedoeld wordt en wat de betekenis hiervan is voor de werkvorm. Daarnaast stel ik mij de vraag wat het perspectief van pleegouders op deze tendens is. Aan de hand van diepte-interviews poog ik dit te achterhalen.

Concreet wil ik de volgende onderzoeksvragen beantwoorden:

- Wat is de betekenis en invulling van 'professionalisering'?
- Hoe komt professionalisering van pleegouders tot uiting? Welke zijn de krachtlijnen in Vlaanderen?
- Op welke vragen wil men met professionalisering een antwoord bieden? Welke vragen blijven onbeantwoord? Welke nieuwe vragen duiken op? Wat zijn de mogelijke risico's van deze professionalisering?
- Hoe staan pleegouders tegenover deze tendens? Welke invulling geven zij aan professionalisering? Welke zijn de positieve punten/ de weerstanden tegenover deze professionalisering?

Het is mijn intentie om te onderzoeken op welke wijze het debat over professionalisering van pleegouderschap gestalte kreeg/krijgt. Mijn voornemen is om dit debat op een kritische manier onder de loep te nemen.

HOOFDSTUK II: PROFESSIONALISERING

2.1. INLEIDING

Professionalisering is een woord met verschillende betekenissen (Abbott & Meerabeau, 1998, p. 1; Verbruggen, 2007, p. 8). In een strikte, sociologische betekenis van het woord hanteert Crompton (1987, in Peeters, 2008, p.68) drie dimensies om de professionaliseringsgraad van beroepen te beoordelen.

- 1) *A unique body of knowledge and skills*: overdraagbare kennis en bijhorende set methodische concepten
- 2) *Restrictive entry*: controle op de toegang tot de arbeidsmarkt door middel van erkenning van het beroep, titelbescherming, registratie...
- 3) *Protected identity*

Freidson (2001, in Spierts, 2005, p.15-16) en Morales & Sheafor (1980, p. 43) voegen bij deze laatste dimensie ook nog een duidelijke beroepsideologie en vermelden bovendien twee extra dimensies:

- 4) *Een gedegen beroepsopleiding en training*
- 5) *Controle op arbeidsdeling*: het zelf kunnen bepalen wat juist moet gedaan worden, inclusief het bepalen van kwaliteitsstandaarden

In navolging van Freidson, heeft Vandenbroeck (1991, in Peeters, 2008, p. 71) het over vijf traditionele criteria die bepalen of een 'social practice' geprofessionaliseerd is of niet:

- 1) Er moet een formele erkenning bestaan van het beroep. Er moet dus een officieel algemeen aanvaarde manier bestaan om het onderscheid te maken tussen wie dit beroep uitoefent en wie niet.
- 2) De toegang tot het beroep moet geregeld worden. Diploma's, attesten en/of selectiecriteria moeten de toegang tot het beroep beperken en tegelijkertijd zorgen dat de beroepsbekwaamheid gegarandeerd is.
- 3) Er moet een gemeenschappelijke deontologie bestaan, dat wil zeggen dat er algemeen aanvaarde regels bestaan over de manier waarop het beroep moet worden uitgeoefend.
- 4) Ook het gezamenlijk gebruiken van dezelfde vaktaal is een belangrijke voorwaarde voor professionaliteit.
- 5) Professionaliteit vereist ten slotte dat een beroepsgroep beschikt over een autonomie van handelen. Dit betekent dat ze een eigen taak heeft die niet door anderen kan overgenomen worden.

De invulling van het concept 'professionalisering' is afhankelijk van de onderliggende rationaliteit. Technische professionalisering dekt een lading begrippen zoals procedures, vormvoorschriften,

controleerbaarheid, efficiëntie, doelmatigheid, kwaliteitsbeheersing... (van den Bersselaar, 1999). Bij normatieve professionalisering staat de zoektocht naar 'goed handelen' centraal, naar een begrip over 'goed leven. Het vertrekpunt is de betrokkenheid en de waarachtigheid van de werker (van den Bersselaar, 1999). Hieronder ga ik in op beide betekenissen van professionalisering. Beide opvattingen hebben hun eigen oorsprong en functie en dus ook hun voordelen en gevaren.

2.2. TECHNISCHE OPVATTING VAN PROFESSIONALISERING

Van den Bersselaar (1999) geeft aan dat voor het sociaal werk twee kenmerken van technische professionaliteit belangrijke invloeden hebben. Ten eerste dwingt of minstens verleidt deze professionaliteit het sociaal werk tot een functionele invulling en legitimatie van het beroep (ibid.). De subsidieverstrekkende overheid verhoogt deze druk. Vooral de doelgerichtheid en de resultaatverantwoordelijkheid van het sociaal werk worden dan benadrukt (ibid.). Ten tweede is er in technische professionaliteit een sterke nadruk op de methodiek van de hulpverlening (ibid.). Van den Bersselaar (1999) geeft aan dat ontzuiling dit in de hand heeft gewerkt door het verlies van levensbeschouwelijke kaders in de relatie tussen cliënt en hulpverlener. Dit vroeg om een nieuw referentie- en handelingskader voor legitimering van het handelen. De klemtoon op technische professionaliteit in het sociaal werk komt te liggen op het ontwikkelen van een afgeschermd, wetenschappelijk onderbouwde 'body of knowledge' (Verbruggen, 2007). De professional legitimeert met andere woorden zijn handelen steeds minder met behulp van morele en ethische standaarden en met de belangrijke maatschappelijke rol die hij vervult (Verbruggen, 2007). De professional wordt herleid tot een pragmatische probleemoplosser (ibid.). Professionalisering in het sociaal werk wordt dan beschouwd als het meer en meer beheersen van sociale problemen en bijhorende sociale interventies.

Deze technische professionalisering kan sociologisch belicht worden vanuit verschillende standpunten. Verbruggen (2007) geeft aan dat professionalisering volgens *het structureel-functionalistisch standpunt* een belangrijke functie heeft. Deze wijze van beroepsuitoefening draagt bij tot een betere maatschappelijke orde, omdat ze een middel is om het dreigende morele verval in moderne samenlevingen tegen te gaan (Durkheim, 1957 in Verbruggen, 2007, p. 8). De focus ligt hier op de maatschappelijke functie van het professioneel handelen, het is een 'buitenstaandersperspectief' (ibid.). Professioneel handelen is dan legitiem als de uitkomst van (wetenschappelijk onderbouwd) technisch handelen effect heeft en efficiënt is. Er wordt hier vaak verwezen naar professioneel handelen gebaseerd op evidence-based onderzoek (ibid.). Aangezien de erkenning van 'buitenaf' gebeurt, wil men sterk bewijzen dat het tegemoet komt aan diegene die een beroep doen op het professionele handelen (ibid.).

Professionalisering vanuit *symbolisch interactionistische* visie wordt beschouwd als een machtsstrategie (ibid.). De focus hier ligt op het maatschappelijk mandaat, het is een 'binnenstaanders-perspectief' (ibid.). Dezelfde aspecten zoals specifieke kennisbasis, afgesloten

beroepsgroep enzovoort staan ook hier centraal. Ze worden echter niet zoals in de functionalistische benadering als feitelijkheden gepercipieerd, maar vanuit het streven naar macht (ibid.). Sociaal werk wil dan professionaliseren voor persoonlijke winst (statusverhoging en financiële verhoging) en voor de cliënt door op die manier meer intellectuele en creatieve mensen aan te trekken tot hun beroepsgroep (Morales & Sheafor, 1980, p. 43).

Verbruggen (2007) geeft aan dat bij zorgberoepen 'de zorgethiek' net een belemmerende factor is bij het verwerven van professionele status. Immers, zorg voor anderen wordt in onze maatschappij gesitueerd binnen de privésfeer, wordt beschouwd als een roeping en is essentieel gebaseerd op ethisch handelen (volgens ethische waarden zoals verantwoordelijkheid, competentie, integriteit, ontvankelijkheid, aandachtigheid, medeleven (cf. Tronto, 1993, p. 3)) . Deze zaken zijn slecht te verzoenen met de gangbare technische professionele status die per definitie in de publieke sfeer wordt verworven.

Ook bij het streven vanuit de beroepsgroep naar macht, en meer autonomie ligt bij sociale beroepen een probleem (Verbruggen, 2007). Immers, professionalisering binnen het sociaal werk is er geen van professionalisering van activiteiten die zelfstandig door individuen worden bedreven (ibid.). Professionalisering kadert zich binnen het werkveld, vanuit sociale instellingen. Het werkveld is dus een belangrijke medespeler in het bepalen en behartigen van de belangen van een afgebakend beroepsdomein (ibid.). 'Het sociaal werk' bevindt zich echter op het 'sociale', tussen de private en publieke sfeer en geeft het hieraan ook mee vorm (Bouverne-De Bie, 2010). Het 'sociaal werk' kenmerkt zich juist door een marginale en diffuse maatschappelijke positie en heeft het zodus moeilijk om zich sterk te profileren (Verbruggen, 2007). Een afgesloten kennisbasis lijkt door deze verwevenheid niet raadzaam. Het streven naar beroepserkenning brengt echter vaak de focus op één soort visie van handelen. Het verwetenschappelijken van kennis an sich is geen probleem. Discussie uitsluiten over welke visie op wetenschap gehanteerd wordt wel. Het 'sociale' zorgt er immers voor dat er geen afgesloten kennisterrein kan ontstaan. Sociale problemen zijn immers maatschappelijke constructies en kunnen niet los gezien worden van concrete historische, sociale, politieke contexten. Methodieken en wetenschappelijke inzichten kunnen niet los gezien worden van maatschappelijke processen van probleemdefiniëring en – oplossingswijzen (Verbruggen, 2007). Sociaal werk vertrekt net vanuit een communicatieve rationaliteit gebaseerd op een emancipatorische ethiek (Verbruggen, 2007). Daarom blijkt technische rationaliteit onvoldoende. De kennisbasis van het sociaal werk is dus onderhevig aan maatschappelijke veranderingen en waardekeuzes.

The idea of professionalism serves contradictory functions in the case of caring professions. On the one hand, professionalism defines and enhances the nature of these occupational groups. On the other, given the uncertain nature of the knowledge basis to which they claim, it constraints the ways in which they are able to define their tasks and lays them open to attack on the grounds of structural unprofessional conduct.

(Abbott & Meerabeau, 1998, p. 16)

2.3. EEN NORMATIEF CONCEPT VAN PROFESSIONALITEIT

Kunneman (2005) pleit voor een professionaliteitsbegrip dat rekening houdt met de normatieve sfeer waarin beroepen in de welzijnssector vervat zijn. Een louter technisch georiënteerde professionaliteit biedt volgens hem geen horizon voor centrale waarden in het sociaal werk (solidariteit, sociale rechtvaardigheid en empowerment). Voorgenoemde auteurs Morales & Sheafor (1980), Abbott & Mearabeau (1998) en Tronto (1993) treden hem daarin bij. Efficiëntie, transparantie en individuele verantwoordelijkheid worden namelijk benadrukt waardoor de professionele autonomie van sociaal werkers vermindert en zogenaamde 'objectieve standaarden voor succesvolle interventies' gevolgd worden. Professioneel handelen in het sociaal werk is echter gebonden aan existentiële en morele bronnen van oriëntatie: persoonlijke betrokkenheid, aandacht, integriteit, loyale samenwerking met collega's en maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef, creativiteit, nieuwsgierigheid, innovatief vermogen, sociale actie enzovoort (Kunneman, 2005; Morales & Sheafor, 1980). Kenmerkend voor mensen die werken in de sociale sector is dat zij met hun werk iets willen realiseren dat van betekenis is voor de samenleving en een maatschappelijk effect sorteert. Professionals willen met andere woorden niet zomaar arbeid verrichten, maar 'goed' werk leveren. En zoals van den Bersselaar (1999) aangeeft kan het goede leven niet door een resultaatgericht aanpak worden afgedwongen. Het is namelijk niet technisch maakbaar. 'Goed' werk leveren is immers het resultaat van een zoektocht naar de eigen omgang met eindigheid en kwetsbaarheid, tegelijkertijd maakt die zoektocht zelf ook deel uit van het 'goede leven'.

Van den Bersselaar (1999) wijst erop dat de zorg voor elkaar in het sociaal werk centraal staat. De waarachtigheid van de werker is een regel voor goede zorg. Betrokkenheid, die staat voor het feit dat de sociaal werker laat weten wat hem/haar opvalt zonder zijn/haar mening op te willen leggen, is een hoofdelement van die waarachtigheid. Kunneman (2005) pleit voor een nieuw soort kennisproductie:

This knowledge production concerns moral and existential insights necessary for the development of adequate solutions for practical problems defined within professional language games in the context of knowledge-intensive organizations. (p. 198)

Het vertrekpunt van deze kennisproductie is de specifieke context van sociaal werkpraktijken, waar verschillende soorten normen- en waardenkaders heersen, die haaks op elkaar (kunnen) staan. Bakker et al. (2009) vermelden in eerste plaats *de technisch-instrumentele normen*, zoals die in voorgaand stuk aan bod kwamen. Het gaat dan om de normen die de professie stelt aan het professionele handelen. Kwaliteit van werk staat dan gelijk aan theoretische en praktische kennis en kunde en aan methodische vaardigheden. Ook gaat het over de kwaliteitseisen die 'het systeem' zelf stelt. In de zorg en welzijnssector betreft dit doelmatigheid, doeltreffendheid (efficiënt) en cliëntgericht werken. Eveneens van belang in sociaal werk zijn *de morele normen*, de morele kwaliteit van een dienst. Deze vormen immers de grondvest van sociale interventies. Het

gaat dan om de bijdrage aan menswaardigheid en maatschappelijk verantwoord handelen. Bij 'goed' werk gaat het dus om handelen van professionals dat zowel vanuit technisch-instrumenteel als systemisch oogpunt goed is ('de dingen goed doen'), als ook in moreel opzicht goed is ('de goede dingen doen'). Professionals navigeren tussen deze verschillende eisen. Waar deze aspecten samenkomen en weloverwogen worden ingezet spreken we over normatieve professionaliteit (Bakker et al., 2009). Van den Bersselaar (1999) geeft aan dat het normatieve karakter van sociaal werkers ligt in het feit dat de keuzes en handelingen die verricht worden, steeds verantwoording vragen. Immers, sociaal werkers kunnen niet anders dan in hun werk aan te geven welke waardeninterpretaties zij volgen en welke handelingsconsequenties dat heeft. Deze verantwoording is geen technisch-professionele, maar een normatieve kwestie (ibid.). Het resultaatgerichte karakter van technische professionalisering is volgens van den Bersselaar (1999) een valkuil. Het werkt namelijk in de hand dat het sociaal werk telkens opnieuw zijn bestaansrecht moet bewijzen. Goede gronden voor handelen kunnen niet enkel berusten op resultaten, maar vragen om normatieve overwegingen (ibid.).

2.3.1. Kritiek op strikt methodische hulpverlening

Een gelijkaardige redenering geldt bij hun kritiek op strikt methodische hulpverlening. Het sociaal werk is, zoals hierboven reeds vermeld, gericht op drie werelden: de objectieve, de sociale en de subjectieve wereld (Van der Laan, 1990, in van den Bersselaar, 1999, p. 103). Beperking tot één van deze werelden brengt het risico van verzakelijking, moralisering of therapeutisering met zich mee. Kunneman (1996) keurt deze methodische hulpverlening, wat hij verwoordt als het 'broodroostermodel', sterk af:

De [...] cliënt wordt gedurende een bepaalde tijd blootgesteld aan een afgesproken behandeling [...] in de verwachting dat die een van tevoren vastgelegde, bij voorkeur exact meetbare verandering bij de betrokkene teweeg zal brengen als oplossing voor een al even nauwkeurig gedefinieerde vraag of probleem. Daarmee wordt ook de omgang met leerprocessen en bestaansvragen voor de betrokkenen een technische aangelegenheid. Voor elk probleem en elke behoefte bestaat een oplossing en is er altijd een instelling, professional of organisatie die deze oplossing kan leveren. (Kunneman, 1996, p. 76)

Dit 'broodroostermodel' komt dus wel tegemoet aan de overheidseisen, in de zin dat controle over de besteding van subsidies mogelijk wordt. Anderzijds beperkt het sterk de discretionaire ruimte van de sociaal werker. Tevens houdt dit het risico in dat vraaggestuurd werken enkel inhoudt dat de cliënt alleen geholpen kan worden als zijn vraag vertaald kan worden in de termen van een hulpverleningsmethodiek. (van den Bersselaar, 1999). De kritiek heeft niet de bedoeling om resultaatgericht werken of methodieken uit de weg te gaan bij sociaal werk. Methodisch handelen mag echter geen belemmering vormen voor een authentieke omgang met de problemen van een cliënt. Of hoe van den Bersselaar (1999, p. 104) het verwoordt: het methodisch perspectief en de functionele invulling van het sociaal werk dient ondergeschikt te worden gemaakt aan het perspectief van de zorg. Bij normatieve professionaliteit van het sociaal werk gaat het specifiek

over het zoeken naar welke probleemoplossing of welke manier van omgaan met problemen past bij de identiteit of het levensverhaal van de cliënt of meer in het algemeen over de vraag naar het 'goede leven' (ibid.).

2.3.2. Evolutief concept van professionalisering

Belangrijk bij normatieve professionalisering is de focus op het procesmatige karakter: het is 'work in progress' en vraagt een 'levenslang leren' waarbij de context van dat leren ook centraal staat. Normatieve professionaliteit kan men ontwikkelen door het stimuleren van een (zelf)onderzoekende houding en dialogische vaardigheden. (Kunneman, 2005) Ook Peeters (2008, p. 81) pleit voor een professionaliteitsbegrip dat uitgaat van een ontwikkelingsbegrip. Professionalisering wordt dan gezien als een proces dat tot doel heeft nieuwe competenties te doen ontstaan die op hun beurt de handelingen moeten verbeteren en aanpassen (Peeters, 2008). In dit opzicht is het een proces waarbij de kwaliteit van het werk rechtstreeks verband houdt met de expertise van individuen. Dit is niet enkel kenmerkend voor de non-profit-sector (Maas, 2000, p. 14). Maas (2000, p. 18) geeft aan dat professionalisering hoofdzakelijk een proces van een individu is en dat dit plaatsvindt in veel contexten. Individuele professionals zijn immers diegene die het proces van kennisproductie meedragen en uitvoeren. Professionaliteit wordt dan gezien als

de mate waarin een individu zich persoonlijk blijft ontwikkelen en met behulp van de daaruit ontstane specifieke kennis en ervaring en met een grote mate van autonomie handelingen verricht waarmee hij iemand of een organisatie van nut is door het welzijn te vergroten of door waarde toe te voegen aan het eigendom van een klant, binnen de gestelde normen van vakkennis, ethiek, sociale verantwoordelijkheid en de beschikbaar gestelde middelen. (Maas, 2000, p. 18)

Maar onmiddellijk vermeldt hij ook dat professionele processen sterk beïnvloed worden door de samenwerking met andere specialisten en door externe factoren. Professionals dienen steeds wanneer ze 'goed werk' willen leveren (wat hij vertaalt als voortreffelijkheid en zich goed voelen achteraf), belangenafwegingen te maken tussen professionele ethiek, individuele ethiek, belangen van de organisatie.

2.3.3. Participatieve kennisontwikkeling en kwaliteitsvolle actie

Sorel en Wittorski (in Peeters, 2008, p. 81) vermelden dat het essentieel is dat het individu dat zich 'professionaliseert' niet herleid wordt tot louter kennisverwerker. Het individu zou niet louter onderhevig zijn aan het proces van professionalisering, maar ook beschouwd moeten worden als medevormgever, co-structor. Professionaliteit is niet iets statisch, maar een proces waarbinnen individuen, activiteiten en organisaties voortdurend in evolutie zijn en *samen* zich ontwikkelen en verbeteren. Professionals dienen dus ook hun rol op te nemen en voortdurend te reflecteren op hun maatschappelijke rol, op hun relatie met de mensen voor wie ze werken, op de morele en politieke werking van hun vakkennis (Driessens & Geldof, 2008). Dit moet ook zorgen voor inspanningen ten aanzien van de organisatie en de samenleving waarin ze werken: een streven

om deze te humaniseren, om sociale rechten te handhaven en uit te breiden en een inzet voor maatschappelijk verantwoord ondernemen. Door het handelen, door te interveniëren komen fundamentele, filosofisch-ethische debatten over de doelstellingen en de positionering van deze sociale interventies en zijn professionals naar boven (Driessens & Geldof, 2008). Deze debatten dienen niet ontweken maar aangegaan worden zodat een nieuwe soort kennis voortgebracht wordt.

Bovendien stelt Oberhuemer (2000) *'While professionalism is an unclear and a contested concept, it is nevertheless generally agreed that it is linked to "quality of action" within a specific occupational field.'* (p.5) Oberhuemer (2005) verstaat onder kwaliteitsvolle actie ook 'democratische professionaliteit', waarbij participatieve relaties en allianties tussen professionele collega's en andere belanghebbenden centraal staan. Tevens houdt dit in zich volop te engageren in de maatschappij en netwerken uit te bouwen met de lokale gemeenschap. Professionele kennis zou begrepen moeten worden als betwistbaar. Daardoor dient men vaardig te zijn in het herkennen en onderzoeken van eigen en dominante maatschappelijke pedagogische en ethische inzichten. Dit past in het postmodernistische gedachtegoed waarbij 'de waarheid' niet bestaat en in deze huidige maatschappij waar een vermeerderde culturele sociale en economische diversiteit heerst.

2.3.4. Besluit

Kort samenvattend:

Normatieve professionaliteit kan omschreven worden als een reflexieve verhouding tot de inhoudelijke vragen en dilemma's die in de praktijk van het werk naar voor komen. Dit gebeurt door het leggen van bewuste, argumentatief te verantwoorden verbindingen tussen de kwaliteit van het eigen bestaan, de inhoud van het werk dat men doet en de bredere maatschappelijke context waarbinnen dat plaats vindt, en dat alles met het oog op de kwaliteit van eigen professionele handelen zoals ervaren door de cliënten. (Kunnenman, 1996, p. 109)

Belangrijk is ook dat normatieve professionaliteit en technische professionaliteit niet als een zuivere tegenstelling gezien moet worden (Verbruggen, 2007). Immers, bepaalde procedures, protocollen of overheidseisen behoren tot de maatschappelijke context waar rekening mee gehouden moet worden bij beide professionaliteiten. Het grote onderscheid is dat bij normatieve professionaliteit de 'reflexiviteit' centraal staat. De keuzes en eisen worden kenbaar gemaakt, net als de onderliggende normen- en waardenkaders. Keuzes dienen bij een normatieve professionaliteit verantwoord te worden, en dit is altijd normatief en politiek van aard (Verbruggen, 2007). In wat volgt zal ook duidelijk worden dat de twee visies op professionalisering elkaar niet uitsluiten en elkaar beïnvloeden.

HOODSTUK III: PROFESSIONALISERING VAN PLEEGOUDERS

3.1. INLEIDING

In wetenschappelijke literatuur komen voornamelijk vier aspecten voor wanneer men het heeft over professionalisering van pleegouders: namelijk deskundigheidsbevordering of training/pedagogische opleiding, betaling van pleegzorg, statuutverduidelijking en statusverhoging en ten slotte het opnemen van paraprofessionele taken binnen diensten van pleegzorg. Uiteraard staan deze aspecten niet los van elkaar en heeft het ene aspect invloed op het andere. Elk aspect heeft zijn eigen voor- en nadelen, die niet steeds gestaafd blijken door wetenschappelijk onderzoek en bijgevolg soms steunen op niet-bewezen vooronderstellingen. Hieronder bespreek ik de voornaamste discussiepunten. Daarna licht ik kort toe hoe deze vier aspecten zich verhouden ten opzichte van de twee visies op professionalisering.

Ik wil benadrukken dat alhoewel gesproken wordt over het meer professioneel maken van pleegouders, elementen van professionalisering in milde vorm voorkomen. Nergens wordt bijvoorbeeld geopperd om een driejarige opleiding te geven aan pleegouders. Pleegouderschap als beroep binnen de bijzondere jeugdzorg is nog veraf.

3.2. VIER CENTRALE ASPECTEN

3.2.1. Deskundigheidsbevordering

Concept

Het uitgangspunt om pleegouders trainingen en bijkomende vorming te geven is dat het bij pleegzorg gaat om 'specifiek opvoeden' (Regiocommissie NVP-Gelderland, n.d.; Puddy & Jackson, 2003; Dorsey et al., 2008; Weterings et al., 1998; Bastiaensen, 2001). Pleegouder zijn vraagt bijgevolg om bijkomende en specifieke vaardigheden. De voornaamste verschillen met reguliere opvoeding zijn de volgende:

- De familie van het pleegkind moet een plaats krijgen door zowel vormen van feitelijk contact, als door de beleving van het kind te respecteren. (Brown, 2007; Van Holen, 2005; Robbroeckx, 2001)
- Het kind heeft een bagage mee die niet steeds volledig gekend is. In veel gevallen wordt het kind geconfronteerd met hechtings- en/of loyaliteitsproblematiek enzovoort. (Bastiaensen, 2001; Dorsey et al., 2008; Van Holen, 2005)
- Men hoeft contact te onderhouden met een dienst voor pleegzorg. (Brown, 2007)
- Bepaalde, specifieke administratieve en/of juridische zaken dienen geregeld te worden (Brown, 2007).

- 'Advocacy': pleegouders moeten pleiten voor henzelf en de pleegkinderen. (Brown, 2007; Friesen, 2001).
- Werken met pleeggezinnen creëert ook een spanningsveld tussen betrokkenheid (hechting) en afstand (tijdelijkheid). (Van Houdt & Van Meerbeeck, 2002; Van Hoken, 2005; Brown, 2007)

Het onderzoek van Van Hoken (2005) toont aan dat pleegouders ondersteuning wensen met betrekking tot al deze thematieken. Pleegouders krijgen bijna altijd een voorbereiding op deze taken. In Vlaanderen hebben diensten voor pleegzorg autonomie in hoe ze dit vormgeven, vaak is dat volgens het STAP-programma (zie bijlage 1). Toch wordt aangegeven dat bijkomende training en begeleiding noodzakelijk is om het opvoedingsproces in goede banen te leiden. Zeker in bepaalde periodes en in bepaalde gevallen is het opvoeden van pleegkinderen lastiger dan het opvoeden van eigen kinderen (Regiocommissie NVP-Gelderland, n.d.). Via deskundigheidsbevordering kunnen bijkomende vaardigheden aangeleerd worden (Hampson, Schulte, & Ricks, 1983). Ook Robbroeckx (2001) spreekt over de moeilijkheid om vorm te geven aan de nieuwe taakopvatting zonder een gedegen training vooraf en zonder constante begeleiding en/of scholing tijdens het verblijf van het kind in het gezin. Immers, een kind opvangen, tegelijkertijd het gezin van dat kind een plek geven en de problematiek van het kind het hoofd bieden, is geen gemakkelijke klus. Robbroeckx (2001) benadrukt dat de opvoedingskwaliteiten van pleegouders versterkt moeten worden. Pleegzorg verloopt immers meestal niet zo spontaan. Daarom is zeer bewust handelen, een doelgerichte aanpak en soms zelfs methodische aanpak noodzakelijk (ibid.). Robbroeckx (2001) beklemtoont tevens dat de vraag naar bijkomende ondersteuning niet als falen van pleegouders aanzien mag worden. Kortom, pleegzorg wordt beschouwd als 'specifiek opvoeden' wat vraagt om 'specifieke begeleiding en/of vorming' van pleegouders.

Voordelen

Pedagogische deskundigheid en scholing wordt als een noodzakelijke factor gezien om vroegtijdig afbreken van een pleegzorgsituatie te voorkomen (Hampson et al., 1983; Puddy & Jackson, 2003; Pacifici, Delaney, White, Cummings, & Nelson, 2005; Testa & Rolock, 2001). Het is gemeengoed dat continuïteit en stabiliteit in de opvoedingssituatie nodig zijn voor een goede ontwikkeling van het pleegkind. (Robbroeckx, 2001). Door middel van deskundigheidsbevordering kan de draagkracht van pleegouders ondersteund worden (cf. draagkracht-draaglastmodel). Draagkracht van pleegouders verhogen via deskundigheidsbevordering is geen simpele opdracht. Het is bijvoorbeeld een feit dat pleegouders (Van Houdt & Van Meerbeeck, 2002; de Brabander, 1988) meer dan professionelen, behoefte hebben aan een flexibele regelgeving die toelaat dat ze ondersteuning krijgen precies op momenten dat de pleegzorgtaak hen te zwaar wordt.

Meer nadruk op deskundige pleegouders zou meer intensieve pleegzorg ten behoeve van kinderen met ernstige problemen (bijvoorbeeld bij therapeutische gezinsverpleging) mogelijk maken (Dorsey et al., 2008). Hoewel deze nadruk de grenzen zou vervagen tussen reguliere en intensieve pleegzorgvormen (Dorsey et al., 2008), zou dit vooral het pleegkind ten goede komen. Immers, er zou meer professioneel gehandeld worden en meer gereflecteerd worden.

Deskundige pleegouders zouden een kwaliteitsgarantie voor de pleegzorginterventie of alleszins kwaliteitsverhogend zijn (Reddy & Pfeiffer, 1997). Investeren in trainingen voor pleegouders is een middel voor de overheid om de interventie te verantwoorden en kwaliteit te garanderen. (Reddy & Pfeiffer, 1997; Pacifici et al., 2005). Dit streven naar het aantonen van kwaliteit van de 'interventie' wordt voornamelijk aangespoord vanuit het beleid. Het beleid wil immers graag zien dat kwaliteit gegarandeerd wordt, dat 'goede zorg' verleend wordt, dat deskundig omgegaan wordt met de reeds kwetsbare kinderen en jongeren.

Een discussie die leeft in de pleegzorg komt hier naar voor, namelijk: 'Is pleegzorg in de eerste plaats opvoeden/zorgen voor of gaat het hier om hulpverlening?'. Enkele auteurs formuleren het zo sterk dat men aangeeft dat pleegzorg dienstverlening is (van Lieshout, 1997). Het argument hiervoor is dat indien pleegouders deze zorg niet opnemen, de gemeenschap verantwoordelijk is voor deze opvoeding. Pleegzorg als hulpverleningsinterventie situerende in de kinder- en jeugdbescherming wordt dan benadrukt. Verwezen wordt naar de verantwoordelijkheid van de overheid om te handelen in het belang van het kind. Het is inderdaad zo dat vanuit het kinderbeschermingsperspectief hulp dient verleend te worden aan het kind in een problematische opvoedingssituatie. De vraag of pleegouders dienstverlening geven, is in die zin positief te beantwoorden. Robbroeckx (1993, in van Lieshout, 1997, p. 59) verwoordt het als volgt *'Pleegzorg is dienstverlening aan het kind én zijn ouders, een aanvullende pedagogische dienstverlening die tijdelijk of vervangend kan zijn'*. Voor het kind en de pleegouders gaat het echter wel in de eerste plaats over zo goed mogelijk opvoeden en zorgen voor. Het betreft een opvoeden dat zich volledig situeert binnen privésfeer van de pleegouders en waarbij de ouder-kind relatie als soort van werkmiddel wordt gebruikt. In Vlaanderen wordt het belang van die relatie bijvoorbeeld duidelijk doordat het gebruik van de term 'pleegouders' veel meer ingeburgerd is dan de term 'pleegzorgers'.

De opsplitsing hulpverlening en/of opvoeden maken, is eigenlijk overbodig. Volgens mij wordt deze opsplitsing gemaakt om twee redenen. Ten eerste heeft het te maken met het betalingsaspect. Het is ruimer maatschappelijk aanvaard dat, wanneer men hulp verleent en dit specifiek aangetoond wordt, een betaling hiervoor verantwoord is. Wanneer het gaat om zorgen voor kinderen en het opvoeden in gewone gezinscontext, blijkt een betaling maatschappelijk minder aanvaard. Maar zoals reeds aangegeven is betaalde mantelzorg in opmars. Dit voornamelijk omdat professionele zorg en hulpverlening dreigt vol te stromen en handenvol geld kost. Ten tweede is het moeilijk om vooraf vast te stellen wat de normen van een 'goede pleegzorginterventie' zijn, gezien de eigenheid van het kind, de ouders en de pleegouders. De overheid wil enigszins garanderen dat

het interveniëren en dus het 'hulpverleners' een goede uitkomst heeft en dit gaan controleren. Door training van pleegouders wil men enigszins aantonen dat willekeur niet aan de orde is. Echter, wanneer het gaat om 'opvoeden in pleeggezinnen' zit men in een normatieve en familiale sfeer waar het moeilijk is om dit aan te tonen en te waarborgen.

Als aangetoond kan worden welke competenties en vaardigheden pleegouders meer lijken te bezitten dan gewone ouders, zouden deze competenties geformaliseerd kunnen worden. Door het systeem van EVC kan het volgen van vorming leiden tot een certificaat en zodus tot meer carrièremogelijkheden (Boonaert, 2006). Op die manier kan ook de status van pleegouderschap opgekrikt worden.

Wat Robbroeckx (2001) aangeeft is dat meer ruggeleuning bieden aan pleegouders in de vorm van educatietrajecten, opvoedingsondersteunende activiteiten en desgevallend behandeling, misschien zelfs het nijpende tekort aan pleeggezinnen kan bestrijden door de deskundigheid te vergroten. Deskundigheidsbevordering zou dus een wervende factor zijn.

Het soms nog 'softe' imago van pleegzorg kan plaats maken voor een meer 'professioneel' imago. Het 'beroeps'-beeld van pleegouders draagt bij tot 'erkenning'. Er kan een wervend karakter van uit gaan. (Robbroeckx, 2001, sectie Slotbeschouwing)

Uit literatuur blijkt dat deskundigheidsbevordering bijdraagt tot een grotere tevredenheid van pleegouders (Fees et al., 1998; Hampson et al., 1983). De grootste verklarende factor hiervan is dat, door middel van deskundigheidsbevordering, de rolverwachtingen van de dienst en de overheid tegenover pleegouders duidelijk wordt. Vooral training vóór pleegzorg van start gaat, lijkt hierin een significante factor te zijn (Fees et al., 1998). Het blijkt namelijk zo dat bij pleegouders die minder duidelijk weten wat van hen verwacht wordt, de voldoening kleiner is. De reden voor vroegtijdig afhaken kan zijn dat het niet duidelijk is wat de taken, rechten en plichten van de pleegouders zijn (ibid.). Immers, de veronderstelling heerst dat wanneer mensen tevreden zijn met hun taken en er voldoening over hebben, het meer vanzelfsprekend is dat ze deze blijven uitvoeren (ibid.). Fees et al. (1998) geven wel aan dat deskundigheidsbevordering van pleegzorg vooraleer pleegzorg aanvangt, wel (nog) niet tegemoet komt aan persoonlijke behoeftes of de tevredenheid met de diensten. Deze stelling is echter onvoldoende bewezen. De auteurs geven evenwel aan dat bijkomende kwalitatieve training en begeleiding ook nodig is.

Naast tevredenheidsverhoging zou training tevens invloed hebben op het 'self-esteem' van de pleegouder. Hoewel men aangeeft dat competenties van pleegouders niet beduidend stijgen door deskundigheidsbevordering, is training dus wel echt belangrijk voor de zelfwaarde, voor het gevoel zelf greep te hebben op de pleegzorgsituatie. Het vermindert aanzienlijk de ouderlijke stress (Dorsey et al., 2008). Dit is een niet te verwaarlozen aspect. Hierbij moet echter vermeld worden dat dit effect verkleint naarmate pleegouders hoger inkomen en opleiding hebben (Kriener &

Kazmerzak, 1994 in Fees et al., 1998, p. 360; Dumas & Wahler, 1983 in Puddy & Jackson, 2003, p. 1007).

Tegenargumenten

“Iedereen heeft oudercapaciteiten en ervaring met het opvoeden van kinderen.” Waarschijnlijk ligt deze stelling aan de basis van het tegenargument om systematisch te werken aan deskundigheid van pleegouders (van Pagée, 1997). Gewone ouders competenties aanleren is ongewoon. Dus wordt verondersteld dat wanneer pleegouders goede motieven hebben om pleegkinderen op te nemen, zij goede pleegouders zullen zijn. Het gezinsterritorium wordt ook maatschappelijk nog steeds beschouwd als een tamelijk autonoom gebied, waar niet iedereen zomaar kan binnenkomen en zeker niet een maatschappelijk werker, die weliswaar voor het kind komt, maar soms intussen het hele pleeggezin tot het cliëntenbestand meerekent (van Pagée, 1997). Van Crombrugge (2006) verwoordt dit als het ‘onverwoestbare vertrouwen in het gezin’. Hij vermeldt dat mensen die dit onderschrijven ook redeneren dat hoe minder men inbreuk pleegt op het gezinsleven, hoe meer de liefde haar werk kan doen en hoe beter het voor het kind is. Het belang van de privacy van het gezinsgebeuren wordt onderlijnd. Hoewel dit volgens mij heel sterk uitgedrukt wordt, leven beide argumenten ‘iedereen kan ouderen’ en ‘interveniëren in gezinnen en in het ouder-zijn is ongewenst en creëert onbedoelde effecten’ tot op de dag van vandaag door.

Meer training en vorming zou (toekomstige) pleegouders afschrikken. Pleegouderschap is immers nu al een serieuze tijdsinvestering. Tevens zou het verplichtende karakter van vorming en trainingen misschien ‘zorg op maat’ in de weg kunnen staan. De ‘motherly approach’ die net helend werkt, zou verdwijnen (Boonaert, 2006). In heel veel artikels blijkt toch de behoefte van pleegouders aan die specifieke ‘begeleiding op maat’. Een tekort aan vaardigheden bij pleegouders kan opgelost worden wanneer pleegzorgwerkers luisteren naar individuele noden en behoeftes en hun expertise hierin verlenen. Om deskundigheidsbevordering vragen pleegouders wel, maar in de geschikte vorm. Immers, de nood aan trainingen en vormingen is minder groot dan de nood aan reflectie samen met andere pleegouders, erkenning van de moeite die pleegouders hebben met het opvoeden... Tevens zijn pleegouders bang dat men de ‘hulpverleningsstijl’ zal moeten aannemen, waarbij men mee verslagen, hulpverleningsplannen enzovoort zal moeten opstellen. Bepaalde pleegouders zijn hiervoor niet te vinden, enerzijds uit tijdsinvestering, anderzijds omdat het hun persoonlijk niet ligt. Ook bij netwerkpleegzorg zijn er weerstanden voor deze ‘hulpverleningsstijl’.

Deskundigheidsbevordering voor pleegouders, en de afkomstouders dan? In de meeste artikels wordt geen woord gerept over de tekorten aan opvoedingsvaardigheden die de afkomstouders hebben en aan het deskundiger maken van hen. Wanneer pleegouders deskundiger gemaakt zouden worden, zou dit niet juist de kloof tussen pleegouders en ouders groter maken terwijl

gedeeld ouderschap net zo bevorderd wordt (Pleegouders Vlaanderen vzw, 2009)? De terminologie en het beschikken over meer competenties en kennis kan ervoor zorgen dat de biologische ouders zich nog slechter in hun vel voelen (ibid.). Anderzijds kan het zijn dat door de opvang professioneel te organiseren, de afkomstouders zich misschien juist minder bedreigd zullen voelen, doordat er een grotere afstand wordt geschapen (ibid.). Immers, niemand verwacht van gewone ouders professionele opvoedingscompetenties. Niettemin wordt aangegeven dat ook afkomstouders behoefte hebben aan bijkomende training en informatie rond specifieke onderwerpen. Evans et al. (1994) vonden bijvoorbeeld in hun onderzoek dat wanneer gelijkwaardige ondersteuning werd gegeven, biologische ouders even bekwaam werden als de pleegouders opgeleid voor therapeutische pleegzorg. Deze bevinding doet zeker vragen rijzen in verband met de noodzaak tot een pleegzorginterventie. Ik vermeld hierbij nog een Amerikaans artikel (Lineras, Montalto, Li, & Oza, 2006) waarin een bijzonder interessant idee werd vermeld namelijk gedeeld ouderschap aanwakkeren door allebei de ouders te laten participeren aan dezelfde deskundigheidstrainingen.

Deskundigheidsbevordering blijft vooral 'pre-service', waarbij enkele vormingsavonden tijdens de pleegzorg bijkomende ervaren tekorten moeten bijstellen. Deze 'pre-service training' is dan ook vooral gericht om een eerste selectie te maken tussen pleegouders (Puddy & Jackson, 2003). Meestal is het de bedoeling dat pleegouders zichzelf evalueren en selecteren. Een nadeel aan de meeste training is dat het dus veelal niet specifieke competenties bijschaaft van pleegouders, maar dat het eerder dient als beslissingsinstrument (van Pagée, 1997; Puddy & Jackson, 2003; Dorsey et al., 2008). Wanneer pleegouders dan kiezen voor pleegzorg wordt dit aangeduid als een individuele keuze, waarbij ze wisten aan wat ze begonnen (van Pagée, 1997). Bovendien schept een voorbereidingsprogramma de valse verwachting dat pleegouders goed voorbereid zijn, terwijl weinig concrete vaardigheden aangeleerd zijn en veel uitdagingen niet voorbereid kunnen worden (Puddy & Jackson, 2003). Tevens is het vaak zo dat pleegzorgdiensten bij de dit programma zich concentreren op welk profiel het pleeggezin heeft, om de matching van bestandsgezinnen vlot te laten verlopen. Van Pagée (1997) geeft aan dat hier wel veranderingen te merken zijn, waarbij deskundigheidsbevordering in voorbereidingsprogramma's de laatste jaren veel meer nagestreefd wordt en intensifieert. Anderen geven aan dat de relatie tussen persoonlijke kenmerken van pleegouders en uitkomsten van pleegzorginterventie veel te weinig onderzocht is (Reddy & Pfeiffer, 1997). Persoonlijke kenmerken kunnen bijvoorbeeld een positieve invloed hebben op alle aspecten in een pleegzorginterventie, waardoor trainingen enkel motivatie en waardering beïnvloeden, maar geen nieuwe kennis aanreiken.

Deskundigheidsbevordering wordt ook in vraag gesteld omdat de vaardigheden die aangeleerd worden op voorhand moeten vastgesteld worden. Er zijn wel auteurs die een poging doen om

competenties voor pleegouders te bepalen, zoals bijvoorbeeld de zeven kerncompetenties van Vonk (2010, in Kruis, 2010):

1. *Empathie*. Pleegouders kunnen zich een beeld vormen van gevoelens, gedachten en behoeften van anderen.
2. *IK-sterkte*. Pleegouders kunnen tussen verschillende mensen en partijen met verschillende belangen een eigen positie innemen.
3. *Kritische zelfreflectie*. Pleegouders kunnen kritisch kijken naar hun eigen drijfveren, hun eigen handelen en hun eigen mentale en fysieke gesteldheid.
4. *Sturen*. Pleegouders kunnen de regie voeren over eigen en andermans leven en omstandigheden.
5. *Bijstaan zonder overnemen*. Pleegouders zien welke ondersteuning de ander nodig heeft en nemen dat als uitgangspunt voor hun eigen handelen.
6. *Ordering*. Pleegouders kunnen zich verbinden aan gezamenlijk gemaakte afspraken en structuren die voortkomen uit behandel- of begeleidingsdoelen, plannen en methoden.
7. *Samenwerken*. Pleegouders kunnen gezamenlijke belangen en resultaten 'leidend' maken, zowel in het eigen handelen, als in het handelen met samenwerkingspartners.

Duidelijk is echter dat het moeilijk is om eenduidig aan te geven waarop te focussen. In welke mate moeten ze trouwens ook verbeteren? Hoe dienen deze competenties verworven te worden? Aangegeven wordt dat via (algemene) training slechts basisvaardigheden verbeteren zoals consequenter straffen en belonen (Puddy & Jackson, 2003). Het is echter heel moeilijk om aan te tonen dat er andere vaardigheden aangeleerd zijn. Vaak wordt vermeld dat de begeleider een grote rol speelt wanneer de pleegouder vaardigheden tekort schiet (Kruis, 2010).

Tevens is er vooral weerstand tegen het verplicht maken van bepaalde trainingen, aangezien meermaals is aangetoond dat motivatie van pleegouders een belangrijke impact heeft op het leren (Puddy & Jackson, 2003). Bovendien verhoogt de verplichting de draaglast van de pleegouders waardoor de ouderlijke stress stijgt. Dorsey en collega's (2008, p. 1407) verwoorden het als volgt:

| *Focus on required training hours often ignores the central question of "training about what?"*

Vorm

De Nederlandse Vereniging voor Pleeggezinnen (NVP) (Regiocommissie NVP-Gelderland, n.d.) onderscheidt drie aandachtsvelden bij deskundigheidsbevordering. Deze hangen duidelijk samen met het 'specifieke' aan het opvoeden in pleeggezinnen.

De normale opvoedingssituatie

NVP gaat er vanuit dat de gewone begeleidingscontacten met hun pleegzorgwerker voldoende zijn, wanneer er niets bijzonders is met of rond het pleegkind. Toch wordt ook in deze situatie scholingsbijeenkomsten en gespreksgroepen als vergroting van de vaardigheden gezien.

De speciale opvoedingssituatie

Onder speciale opvoedingssituatie wordt verstaan dat de ontwikkeling van het pleegkind bedreigd wordt of dat het pleegkind problemen heeft of veroorzaakt. Dit vraagt dan expliciet om extra opvoedingskwaliteiten van de pleegouders. Deze extra vaardigheden en kennis kan volgens het NVP op verschillende manieren: via extra begeleidingscontacten met sociaal werker, door ervaren pleegouders in te zetten als coach, uit kennis van uitslagen van psychologische onderzoeken, via adviesgesprekken of specifieke trainingen... Hierbij wordt expliciet vermeld dat de pleegouders speciaal een vergoeding zouden moeten krijgen die de onkosten dekt, wanneer ze proberen hun deskundigheid te vergroten.

De relatie met de ouders van het pleegkind

Pleegouders komen sowieso (on)rechtstreeks in contact met de eigen ouders van het kind. Van pleegouders wordt immers verwacht dat hun houding tegenover de eigen ouders altijd recht doet aan het belang van het kind. Dit vraagt extra deskundigheid om deze relatie vanuit het perspectief van het pleegkind te zien. Vaak is er ruimte nodig om daarover kritisch te reflecteren als pleegouder. Pleegouders zouden deze ruimte kunnen krijgen door begeleidingscontacten met de sociaal werker of door thema-avonden.

De meeste auteurs pleiten voor per pleeggezin te zoeken naar de 'meest gepaste' interventie (Robbroeckx, 2001; Pacifici et al., 2005; Dorsey et al., 2008). Sommige pleegouders hebben genoeg aan bijvoorbeeld de STAP-cursus. Andere pleegouders kunnen in een situatie komen, waarin deze onvoldoende is en intensievere ondersteuning nodig is. Soms kan het zijn dat echte 'opvoedingshulp', in strikte zin nodig is. Belangrijk hierbij is dat de training aangepast is aan de pleegzorgvorm en aan alle tendensen binnen pleegzorg. Bovendien is het raadzaam rekening te houden met effectieve leerprincipes in volwasseneneducatie (Pacifici et al., 2005; Dorsey et al., 2008).

In de literatuur zijn over opvoedingsondersteuning voor pleegouders twee uiteenlopende meningen terug te vinden. Enerzijds geeft men aan dat aansluiting bij reeds bestaande initiatieven gezocht moet worden. Dit heeft het voordeel dat een ruim (sociaal) netwerk bewerkstelligd wordt en dat ondersteuning van pleegzorg als een taak van de ruimere gemeenschap/maatschappelijke dienstverlening gezien wordt. Hierbij wordt niet enkel gedacht aan aansluiting bij reeds bestaande opvoedingshulp, maar ook bij scholen, juristen, centra voor begeleid zelfstandig wonen, psychologische begeleiding, diensten binnen de gehandicaptenzorg etc. (Brown, 2007). Zeker connecties naar instanties die in eerstelijnsgezondheidszorg voorzien is een must. (Van Houdt & Van Meerbeeckx, 2002). Dit heeft immers als bijkomend voordeel dat de bekendheid van pleegzorg toeneemt.

Anderzijds wordt de specificiteit van de pleegzorgopvoedingssituatie benadrukt, waarbij de relatie kind-pleegouder(s) eigen kenmerken en noden heeft en de behoefte schept aan aparte, specifieke training. Deze trainingen worden gericht op het verhogen van de draagkracht van pleegouders, met het draagkracht-draaglast model inzake opvoeding als leidraad. Een positief kenmerk van zo'n

cursussen en deskundigheidsbevordering is het contact met andere pleegouders. Robbroeckx (2001) en de Brabander (1988) stippen bijvoorbeeld aan dat zelfs gewone ‘informele’ bijeenkomsten van pleegouders onderling ook al draagkrachtverhogend werken. Uitwisseling van ervaringen en onderlinge contacten tussen pleegouders worden als een emotionele steun ervaren (de Brabander, 1988). Zo'n contacten zouden tevens een bijdrage vormen aan de emancipatie van pleegouders en de democratisering van de jeugdhulpverlening (ibid.). Tevens vermeldt men de positieve invloed van reeds ervaren pleegouders die cursussen mee helpen uittekenen (Sanchirico, Lau, Jablonka, & Russel, 1998) of zelfs geven. Verder komt ook aan bod dat een centrale focus op het omgaan met de problematiek van kinderen en jongeren aangewezen is (Pacifici et al., 2005). Pacifici en collega's (2005) wijzen erop dat pleegouders rond de gedragsproblematiek wel echt experts vragen. Immers, in hun onderzoek geven pleegouders aan dat de informatie die ze krijgen vaak weinig onderbouwd is en dus onvoldoende geloofwaardig. Voelen dat ze niet alleen staan met problemen, de kleinere afstand met andere pleegouders die dezelfde problematiek ervaren, informatie die wetenschappelijk onderbouwd is, zorgt ervoor dat ze zich meer gesterkt voelen in hun taak.

3.2.2. Betaalde pleegzorg

Betaling en pleegzorg, geen evidente combinatie. Pleegouders vergoeden kan op allerlei manieren: via onkostenvergoeding, kinderbijslag, materiële hulp (waaronder aanpassing aan woningen, onderwijskosten, huishoudhulp...), pensioensparen, vergoeding van tijdsinvestering... In Vlaanderen krijgen de meeste pleegouders, aangesloten bij een dienst voor pleegzorg, een onkostenvergoeding tussen de €12 en €20 per dag (Pleegzorg Vlaanderen vzw, 2010b, p.2). Deze onkostenvergoeding is afhankelijk van leeftijd en aard van de problematiek. Pleegzorg Vlaanderen (2010b, p. 2) wijst erop dat dit geen inkomen of betaling is en onder geen enkel beding zo beschouwd mag worden. Ze betreuren dat dit vandaag de dag nog niet altijd zo is (bijvoorbeeld schuldbemiddeling, alimentatieregeling...). Bij bepaalde pleegzorgvormen, zoals bijvoorbeeld de gezinswoningvorm en therapeutische pleegzorg, worden reeds echte arbeidsovereenkomsten gesloten waarbij de pleegouders een salaris krijgen. Hierbij worden weinig vraagtekens geplaatst. Dit waarschijnlijk omdat het over een kleine (zeer specifieke) groep pleegkinderen gaat, met een zware problematiek. Hierbij worden aan de pleegouders ook effectief pedagogische kwalificaties gevraagd, hoewel erg ervaren pleegouders soms ook toegelaten worden. Deze vormen hierbuiten gelaten waaien de discussies omtrent de betaling voor reguliere pleegzorg hoog op. Hieronder een korte schets van de meest gehoorde (tegen)argumenten.

PRO: Combinatie arbeid en pleegzorg vergemakkelijkt

Positief aan betaalde pleegzorg zou zijn dat meer pleegouders zich zouden aanmelden. Het vertrekpunt van deze redenering is dat pleegouders zich actueel minder opgeven enerzijds omdat de traditionele gezinssamenstelling verdwijnt en anderzijds omdat gezinnen steeds vaker twee

kostwinners hebben en arbeidsparticipatie tesamen met pleegzorgengagement vrij zwaar doorweegt (George et al., 2003; Punselie, 2006). Betaling zou dan niet enkel onkostendekkend zijn, maar veeleer compenserend ten aanzien van loonverlies en tijdsinvestering. Tevens zouden bijvoorbeeld pensioensrechten opgebouwd kunnen worden. George et al. (2003, p. 358) vermelden dat de toekomst van pleegzorg gevaar loopt wanneer pleegouders niet vergoed zullen worden. Ze geven aan dat sociale erkenning en zelfrespect steeds meer afhankelijk is geworden van een eigen inkomen en zelfstandigheid, ook al is dat niet hoog. Sinds 1997 heeft de Nederlandse Gezinsraad (NGR) alleszins veel aandacht besteed aan het vergemakkelijken van de combinatie arbeid-pleegzorg in Nederland. Meer aandacht voor betaling is een belangrijke pijler hierin, naast zorgverloven en bepaalde sociale zekerheidsrechten (Punselie, 2006, p. 43).

PRO: Zorg en loonvorming zijn niet langer elkaars tegenpool

Zoals reeds vermeld in de inleiding van deze masterproef is het vandaag de dag niet meer uitgesloten om betaald te worden voor verrichte mantelzorg (Van Daal, 1994). Sinds de jaren '70 is er sprake van een desinstitutionalisering en ook in pleegzorg onderkent men de laatste jaren een groei van aanvragen (Vanderplasschen et al., 2006). Zorg opnemen voor verwanten of voor anderen wordt aangemoedigd. De overheid heeft ingezien dat de kost van residentiële voorzieningen torenhoog is. Wanneer mensen vrijwillige zorg niet meer uitvoeren, dient de overheid deze op te nemen met hoge maatschappelijke kosten als gevolg. Veel mensen vinden het dan ook normaal dat een vergoeding betaald zou worden voor mantelzorg, wat nog steeds een veel lagere kost is dan opvang voorzien. Tevens staat vrijwillige zorg of zorg van niet-professionelen ook gelijk met individuele en persoonlijke aandacht en tijd, wat positief beschouwd wordt.

PRO: Meer mogelijkheden en pleeggezinnen voor pleegzorg voor kinderen en jongeren met een zware problematiek/beperking

De laatste decennia is er een stijging merkbaar van het aantal pleegzorgaanvragen. (Federatie Pleegzorg vzw², 2008). Er zijn niet alleen meer pleegkinderen (Federatie Pleegzorg vzw, 2008), maar er is ook steeds meer sprake van een complexere problematiek (George et al., 2003). Hoewel dit soms betwist wordt, bijvoorbeeld door Boer (2009), geeft men aan dat vooral pleegouders de problematiek anders (en vaak zwaarder) beleven. Aangezien de traditionele gezinsvormen steeds minder voorkomen en ouders vaak met twee uit werken gaan, is omgaan met een complexe problematiek geen evidentie. Tevens is de kans groter dat wanneer de draaglast te groot is, de pleegzorg vroegtijdig verbroken wordt wat de continuïteit niet ten goede komt. Niettegenstaande geven veel overheden aan dat ook kinderen en jongeren met een complexe problematiek gebaat zijn met pleegzorg, gezien de continuïteit, de persoonlijke relatie, de helende kracht van gezinswerking etc. Wanneer de pleegzorgvergoeding hoger zou zijn en

² In januari 2010 veranderde Federatie Pleegzorg vzw hun naam in Pleegzorg Vlaanderen vzw. De missie en opdrachten van de organisatie wijzigden niet.

meer aangepast aan het kind zouden pleegouders minder snel afhaken gezien er meer tijd, ruimte en geld beschikbaar zou zijn om tegemoet te komen aan de specifieke noden van het kind. Er wordt dus verondersteld dat de competenties en de wil van de pleegouders wel groot genoeg zijn, maar dat pleegouders onvoldoende de mogelijkheden hebben om hun behoeftes in te vullen.

Ook wordt aangegeven dat er een specifieke connectie is tussen ouderlijke stress en inkomen bij pleeggezinnen. (Brown, 2007) Een laag inkomen zorgt voor bijkomende uitdagingen in de pleegzorg, uitdagingen die vermeden kunnen worden.

PRO: Tijd voor een reële vergoeding van tijdinvestering, pleegzorg = (zwaar) 'werk'

Opnieuw is de veronderstelling dat pleegzorg niet gaat om regulier opvoeden, maar om een specifieke situatie. Aangegeven wordt dat pleegouders een pleegkind opnemen vaak als een soort 'job' beschouwen waarbij bepaalde taken en rollen vervuld moeten worden. Ze zijn namelijk niet alleen ouder, maar ook bemiddelaar tussen kind en pleegzorgwerker, dienen banden op te bouwen met het afkomstgezin... Aangezien het hier niet enkel gaat om 'goed (genoeg) ouderschap', geven een paar auteurs aan dat de 'job' als pleegouder nood heeft aan een monetaire opwaardering.

PRO: Bij opvang van hele jonge kinderen

Pleegkinderen tussen nul en drie jaar hebben een heel eigen problematiek (Pleegouders Vlaanderen vzw, 2009). Deze kinderen gaan ook nog niet naar school en een pleegkind naar kinderopvang brengen, stoot soms op kritiek van de omgeving (ibid.). Snel gepaste opvang in de buurt vinden is moeilijk en kinderopvang brengt een zware financiële kost mee (ibid.). Tevens vermeldt Pleegouders Vlaanderen vzw (2009) dat het tijdelijke karakter van pleegzorg hier zwaarder doorweegt, immers het kind is nog hulpeloos en niet bewust van de situatie. Wanneer het kind terug afgegeven moet worden, wordt dit als moeilijker beschouwd voor pleegouders (ibid.). Daarom staan Pleegouders Vlaanderen vzw (2009) positief tegenover professionele opvang voor de jongsten, waarbij pleegouders betaald worden en degelijke pedagogische opleiding krijgen. Het pleeggezin fungeert dan als professioneel 'oriënteringsgezin', waarbij de pleegouders het optimale traject bepalen voor de nog hele jonge kinderen en daar ook specifiek voor opgeleid zijn.

TEGEN: De vrijwillige sfeer werkt therapeutisch en heeft een inherente meerwaarde

Pleegzorg Vlaanderen heeft altijd expliciet de meerwaarde van pleegzorg binnen de vrijwillige sfeer benadrukt. Net omdat de pleegouder niet professioneel is, kan hij of zij op een waardevolle manier "de cliënt" ondersteunen (Kuppens, Verdonck, D'haene, & Telemans, 2008; Van Houdt & Van Meerbeeck, 2002). Vrijwilligers zouden een helende en therapeutische waarde hebben. Kuppens et al. (2008) benadrukken de natuurlijke talenten van vrijwilligers, die volgens hen complementair zijn aan die van professionele begeleiders. Dit zou komen omdat vrijwilligers in de pleegzorg veel gezond verstand hebben en méér gebruiken dan enkel hun rede waardoor ze goed kunnen aanvoelen en ondersteuning bieden. Tevens benadrukken Kuppens en collega's het

wederkerige karakter van pleegzorg: vrijwilligers in pleegzorg nemen een groot engagement op en zeker in langdurige zorg ontstaat er een wederkerige, zelfs authentieke relatie met het pleegkind of –gast (ibid.). In deze nauwe relatie kan het pleegkind iets van zichzelf teruggeven, wanneer hij/zij zich veilig gedragen weet. Dit zou het hoofdkenmerk van de therapeutische invloed zijn. (Kuppens et al., 2008)

Het toenemende spanningsveld tussen toenemende professionalisering binnen de hulpverlening en de principiële keuze binnen pleegzorg om te werken met vrijwilligers benoemen Kuppens et al. (2008) als een knelpunt. Professionalisering wordt hier voornamelijk benoemd als ‘betaalde zorg’, wat niet automatisch ‘goede zorg’ zou zijn (ibid.). Duidelijk is het geloof in het ‘gewone’ karakter van de persoonlijke omgang dat zou maken dat er meer mogelijk is binnen de ondersteuning van pleegkinderen/gasten. De Brabander (1988, p. 140) geeft ook aan dat pleegouders gebruikt worden met als doel ervaringen aan het kind te bieden, die kenmerkend zijn voor het gezinsleven, namelijk:

- Duurzame emotionele relaties tussen gezinsleden, verwanten, vrienden en kennissen;
- Een duurzame groep met eigen cultuur, normen, waarden en verwachtingen;
- Een zekerheid van vierentwintig-uurs beschikbaarheid
- De mogelijkheid gezinsrollen en gedragspatronen van volwassenen in verschillende situaties te observeren en te imiteren
- Verantwoordelijkheid dragen in het huishouden ten aanzien van goederen, relaties, financiën...

Het werken met vrijwilligers zou tevens het voordeel hebben dat het pleegkind midden in het gewone leven staat en dat zijn/haar integratie in de samenleving gemakkelijker verloopt (Van Houdt & Van Meerbeeck, 2002; de Brabander, 1988). Het familiale kader en de individueel aangepaste benadering die het pleegkind krijgt zijn de voornaamste voordelen van het centraal stellen van het vrijwillig aspect. (Van Houdt & Van Meerbeeck, 2002; George et al. 2003). Dozier, Albus, Fisher, en Sepulveda (2003) bevestigen dit. Ze geven aan dat hoewel evidence-based onderzoek over de uitkomsten van interventies van pleegouders zeer schaars is, de voorlopige uitkomsten positief zijn. De koesterende responsieve zorg van pleegouder(s) zou tot gedeeltelijk herstel van vroeg in de ontwikkeling opgelopen stoornissen leiden (Dozier et al, 2003). Stabiele, niet beangstigende zorg is essentieel voor een normale ontwikkeling en Dozier et al. (2003) zien dit verwezenlijkt door pleegzorg. Ze geloven er ook in dat, zelfs in gevallen van zeer problematisch gedrag bij kinderen als gevolg van negatieve vroege ervaringen, de ontwikkeling flexibel is.

Wat ook benadrukt wordt wanneer auteurs het hebben over het vrijwillige aspect in pleegzorg, is de idealistische kant van pleegzorg. Pleegouders willen iets doen uit naam van solidariteit, willen iets teruggeven aan de maatschappij. Betaling is daarbij zeker geen hoofdzaak. George et al. (2003) geven aan dat doordat pleegzorg zich beweegt tussen velden van informele, niet-formele en formele zorg en educatie, pleegzorg als voordeel heeft dat het zeer wijd kan toegepast worden

en tevens elastisch en inclusief is. Van Houdt en Van Meerbeeck (2002) geven tevens aan dat op die manier werken bijdrage levert aan een zorgzame samenleving.

Ook vanuit het perspectief van het kind/de jongere wordt soms de meerwaarde van vrijwilligheid benadrukt. Vaak is pleegzorg een oplossing na een reeks ervaringen met professionele hulpverlening (instellingen, gezinsbegeleiding...). Kinderen/jongeren kunnen daardoor een negatieve kijk of wantrouwen ontwikkeld hebben tegenover professionele hulpverleners. Een vrijwillig engagement van de pleegouders wordt misschien op een heel andere manier bekeken door de jongere in kwestie. De pleegouder is geen 'hulpverlener' en doet het immers niet 'om de centen'. De pleegouder is een gewone persoon, die een tijdelijke thuis biedt aan de jongere vanuit een vrijwillig, niet-professioneel engagement. Dit kan ervoor zorgen dat het kind/de jongere zich meer positiever opstelt.

TEGEN: Betaling zal leiden tot een (volledige) commercialisering van de pleegzorg!

Bij Pleegouders Vlaanderen vzw (2009) wordt hierbij een vergelijking gemaakt met onthaalouders die een dagvergoeding per opgevangen kind krijgen, wat soms leidt tot het maximaliseren van het aantal opgevangen kinderen om het inkomen te maximaliseren. Gezien het in pleegzorg om een specifieke maatregel gaat, om hulpverlening, is dit niet altijd een optie gezien de problematiek. Negatief zou zijn dat professionele pleeggezinnen gaan kiezen voor eenvoudige plaatsingen om zo hun inkomen te maximaliseren (Pleegouders Vlaanderen, 2009). De beweegreden om pleegouder te zijn, mag niet financieel zijn, maar moet emotioneel zijn.

TEGEN: Verhoging van vergoeding = onvoldoende maatregel

Een verhoging van de vergoeding blijkt onvoldoende om nieuwe pleeggezinnen te rekruteren. Immers, onderzoek wijst uit dat de vergoeding van minder belang is, in vergelijking met andere motivaties van de pleegouders. (Verreth, 2009, p. 161)

TEGEN: Verplichtingen

Wanneer pleegouderschap een job wordt, is het logisch dat daar verplichtingen tegenover staan, zoals het professioneel afleggen van verantwoording, het volgen van verplichte vorming, het realiseren van kwaliteitseisen enzovoort (Pleegouders Vlaanderen vzw, 2009). Dit zou de draaglast van pleegouders verhogen en pleegouders zouden heel wat vrijheden moeten prijsgeven (ibid.). Dit zou voor pleegouders een breekpunt kunnen zijn (ibid.). Pleegouders hebben ruimte nodig om hun werk te doen en voor een groot deel zelf vorm te geven aan de hulpverlening aan het pleegkind (de Brabander, 1988). Een overmaat aan regelgeving zou leiden tot betutteling. De flexibiliteit om volgens inzichten te handelen, volgens De Brabander (1988) een van de sterkste kanten van de pleegzorg, wordt dan ondermijnt.

TEGEN: Moeilijke scheiding tussen private en professionele sfeer

Voor sommige pleegouders is het net een verademing om uit huis te gaan werken, om gedachten te verzetten, zeker wanneer spanningen thuis oplopen (Pleegouders Vlaanderen vzw, 2009).

Wanneer pleegouderschap als een job beschouwd wordt, zal het voor pleegouders moeilijker worden om de scheiding tussen private en professionele sfeer te maken (ibid.).

3.2.3. Opnemen paraprofessionele taken³

Professionalisering van pleegouders staat in sommige artikels ook gelijk met pleegouders die een grotere rol gaan spelen binnen diensten voor pleegzorg. Pleegouders zouden dan bijvoorbeeld cursussen geven, meehelpen bij het werven van pleegouders, informatiecampagnes begeleiden, signaleren naar beleid toe... Tevens worden ze dan als partners gezien in het uittekenen van het beleid. Hun ideeën en hun ervaringen tellen dan mee en zij communiceren en signaleren naar de overheden. Hun takenpakket wordt dus sterk verruimd en in plaats van enkel passief hun rol als pleegouder op te nemen, worden ze actieve constructors en komen ze centraal te staan in de werkvorm.

Voordelen

Pleegouders zouden, wanneer ze het gevoel hebben deel uit te maken van een team, een grotere tevredenheid krijgen over de diensten voor pleegzorg (Rodger, Cumming & Leschied, 2006).

Being recognized for this contribution and being included as an integral part of the clinical team may not only insure more cohesive and effective services, but may also be the determining factor for foster families remaining with an agency. (Rodger, Cumming, & Leschied, 2006, p. 1140)

Tevens geven pleegouders aan hun expertise, opgebouwd door hun ervaring met pleegzorg, te willen gebruiken en verspreiden (Rodger et al., 2006). Een ruimer takenpakket krijgen zou bijdragen tot een stevigere positie van de pleegouder binnen de jeugdbescherming en bijgevolg tot meer erkenning (ibid.). Van Holen (2005) vermeldt dat ervaren pleegouders bijvoorbeeld een rol zouden kunnen spelen in het bedenken, het geven en het evalueren van ondersteuningsactiviteiten. In de STAP-cursus wordt dit reeds vaak gedaan. Het voordeel hiervan zou zijn dat de drempel om vragen te stellen voor kandidaat-pleegouders verlaagt en dat praktische kennis en een realistischer beeld zou verworven worden.

Nadelen

Wanneer meer verwacht wordt van pleegouders, kan de ouderlijke stress stijgen wat de continuïteit van plaatsing niet ten goede komt. Kandidaat-pleegouders kunnen ook afgeschrikt worden als het takenpakket te groot wordt.

3.2.4. Statuutverduidelijking en statusverhoging

³ Het concept 'paraprofessioneel' slaat hier op taken die normaalgezien door professionelen worden uitgevoerd. In pleegzorg zijn professionelen overwegend mensen met een menswetenschappelijke opleiding.

Ongeveer elk artikel over pleegzorg vermeldt de lage status van pleegouders of de nood aan een herwaardering van de pleegzorgtaak. Pleegzorg Vlaanderen (2010b, p. 2) vermeldt het in hun Memorandum naar de nieuwe federale regering als volgt:

Pleegouders hebben DRINGEND een statuut nodig. In België zijn er 7.500 pleegzorgers. [...] Deze maatschappelijk belangrijke groep mensen bestaan voor de Belgische wetgever amper. Pleeggezinnen die zorgen voor minderjarige pleegkinderen hebben geen positie t.o.v. de ouders van hun pleegkinderen. Zij hebben geen juridische bevoegdheid over de dagelijkse opvoeding, zij worden niet altijd gehoord als er beslissingen genomen worden over hun pleegkind, zij hebben niet automatisch contactrecht als de pleegzorgsituatie stopt. Dit zijn hinderpalen die pleegzorg bemoeilijken. Pleegzorg Vlaanderen vraagt dringend werk te maken van een statuut van pleegouders.

In Vlaanderen heeft de pleegzorgsector in de jaren vijftig een achterstand opgelopen inzake het verduidelijken van de positie van de pleegouder (van Lieshout, 1997). De maatschappelijke zorg professionaliseerde en specialiseerde zich. De pleegzorg bleef echter achter, net door het omhulsel van vrijwilligheid. Immers, het uitgangspunt van deze professionalisering was dat de begeleiding van verwaarloosde en moeilijk opvoedbare kinderen een taak voor de beroepsopvoeder is, die kennis heeft van de problematiek en weet hoe ze er het best mee omgaan. (van Lieshout, 1997) In de jaren '70 sloeg de oliecrisis toe en zocht men naar oplossingen voor de dure verzorgingsinstellingen. Tegen deze achtergrond van bezuinigingen wordt pleegzorg iets meer centraal gesteld en positiever gewaardeerd. Maar we zitten nog steeds ver van een eenduidig positief signaal van het beleid (cf. infra).

Voordelen

Uit onderzoek onderzoek van Hudson & Levasseur (2002) blijkt dat maatschappelijke erkenning een belangrijke factor is in de overweging om al dan niet een punt te zetten achter hun pleegouderschap. Honorering van de pleegzorgtaak door de overheid en professionele hulpverleners is erg belangrijk, omdat waardering van de directe omgeving vaak ontbreekt doordat pleegzorg nog steeds onbetaald vrijwilligerswerk is (de Brabander, 1988). Wanneer een eenduidig positief signaal vanuit het beleid inzake pleegzorg zou komen, zou dit misschien ook de publieke opinie positief beïnvloeden.

Een duidelijk afgebakend statuut voor pleegouders is nodig om de onderlinge verhouding tussen ouders en pleegouders af te bakenen, ook voor de duidelijkheid naar het pleegkind toe (Van Houdt & Van Meerbeek, 2002; de Brabander, 1988). Zeker in tijdelijke pleegzorgsituaties is hier een vraag naar. Ook om het spanningsveld tussen vrijwilligheid en professionaliteit te ontmijnen, is het nodig dat pleegouders niet alleen worden gewezen op plichten en professionele vereisten, maar ook rechten krijgen (Van Houdt & Van Meerbeek, 2002).

Een helder statuut is positief omdat zowel pleegouders als ouders het gevoel krijgen meer greep op de situatie te hebben (Van Houdt & Van Meerbeek, 2002; de Brabander, 1988). Doordat ook de rolverwachtingen duidelijk gemaakt worden, groeit de 'satisfactie' van de pleegouder. Onderzoek aangaande de behoeften en/of tevredenheid van pleegouders wijzen op het belang

aan erkenning en respect voor de expertise van pleegouders vanuit de context van pleeggezin, vanuit voorzieningen en vanuit de maatschappij (Van Holen, 2005; Hudson & Levasseur, 2002).

Nadelen

De schrik zit erin dat rechten voor pleegouders ten koste zullen gaan van rechten van afkomstouders. Het samen ouderen van afkomstouders en pleegouders moet bevorderd worden en de vraag is of een afgebakende rechtspositie van pleegouders dat kan bevorderen (Pleegouders Vlaanderen, 2010).

Opmerking

Statuutverduidelijking en statusverhoging hangt zeker samen met alle vorige aspecten. Zo hoopt men zowel via deskundigheidsbevordering als met een verhoging van de vergoeding, de status van pleegzorg te verhogen. George et al. (2003, p. 353) formuleren het als volgt:

Some major costs in fostering are not economic, and these cannot be compensated for, although they can be balanced by greater social recognition of the made by foster carers. Many foster parents undertake this activity not just for remuneration, but for developing skills and for the rewards accruing from making social contribution. Given this blurring, why should foster care not be treated as a profession and be remunerated?

3.3. VISIE OP PROFESSIONALISERING

Deze vier aspecten verhouden zich op een verschillende wijze ten opzichte van de twee visies op professionalisering.

Deskundigheidsbevordering kan wijzen op beide aspecten van professionalisering. Enerzijds is er een duidelijke 'honger naar methodische kennis'. Pleegouders hopen dat deze kennis handvaten zal bieden voor alledaags handelen. Ze willen antwoorden op hun onzekerheden en sommige onderzoekers en deskundigen gaan hierop in. Ook het feit dat deskundigheidsbevordering als antwoord wordt gezien op de overheidsvraag naar kwaliteit, wijst op het 'buitenstaandersperspectief': men wil pleegzorg legitimeren door middelen die algemeen aanvaard zijn zoals vorming. De overheid die controle verhoogt en efficiëntie bevroegt, kan ervoor zorgen dat pleegouders meer druk ervaren om de pleegzorginterventie tot een 'goed einde' te brengen. Dit voedt mogelijks opvoedingsonzekerheid en de nood aan opvoedingsondersteuning. Tevens kan training en vorming zorgen voor het inperken van de toegang tot pleegzorg waardoor de technische professionele status verhoogd wordt.

Anderzijds is er het besef van vele auteurs dat een 'reflective practice' nodig is om een antwoord te bieden op de complexe vragen van pleegouders, ouders, pleegkinderen en diensten voor pleegzorg. Ze pleiten niet voor methodische antwoorden, maar voor dynamieken in pleegzorgsituaties, voor het opentrekken van vragen en voor het samen overdenken van de betekenis van pleegzorg. Wanneer bijvoorbeeld het contact tussen pleegouders onderling gestimuleerd wordt, kan dit de 'discretionaire ruimte' van pleegouders vergroten wanneer men

reflectieve houding stimuleert en wanneer praktische kennis geconstrueerd en uitgewisseld wordt. Dit kan natuurlijk samen gebeuren met sociaal werkers binnen diensten van pleegzorg of onderzoekers of zelfs beleidsmakers.

De beweegreden(en) om meer vorming op te zetten, moet(en) dus onder de loep genomen worden. Vorming kan bijvoorbeeld gestimuleerd worden vanuit overheden om kwaliteitsverhoging te realiseren of om competenties voor de arbeidsmarkt te kwalificeren. Tevens kunnen diensten voor pleegzorg de aanzet geven uit verschillende motivaties. Bijvoorbeeld om uitval te voorkomen, om opvoedingsproblemen op te lossen of om de stem van pleegouders te horen. Anderzijds kunnen vormingsmomenten georganiseerd worden door druk van pleegouders, omdat zij gehoord willen worden, of omdat ze opvoedingsvragen hebben. De wijze waarop vorming georganiseerd wordt, kan eveneens bestudeerd worden. Wanneer bijvoorbeeld aangesloten wordt bij bestaande initiatieven van opvoedingsondersteuning en -hulp, heerst de veronderstelling dat pleegouders dezelfde vragen en problemen hebben als gewone ouders. Wanneer formele steun vooral gericht is op het ondersteunen van psychologische problemen van individuen, wordt een bepaald opvoedingsbeeld benadrukt, namelijk therapeutische opvoeding.

Betaling van pleegzorg wijst op een machtstreven, op het aantonen van het belang van pleegzorg naar de buitenwereld toe. Betaling zorgt voor meer sociale erkenning en een eigen inkomen verhoogt de zelfstandigheid en het aanzien van pleegouders. Dit wijst duidelijk op technische professionalisering. Opmerkelijk is dat de relatieve efficiëntie en effectiviteit van pleegzorg amper bevraagd wordt. Wat is de relatieve maatschappelijke kost, met en zonder betaling van pleegouders? Immers, als betaling gevraagd wordt aan de overheid zal in zo'n termen verantwoording gevraagd worden. Tevens wordt de stijging in vraag naar mantelzorgers en pleegouders vandaag de dag geweten aan het feit dat dit goedkopere zorg. Dit wordt misschien wel teniet gedaan als men pleegouders een serieuze geldelijke vergoeding willen geven. Duidelijk is dat de maatschappelijke betekenis van pleegzorg weinig in vraag wordt gesteld. Vanwaar pleegzorg komt en naar waar het zou moeten ontwikkelen, komen in de discussie amper aan bod.

Het opnemen van paraprofessionele taken is een interessant aspect in het licht van professionalisering. Deze taken opnemen kan in functie zijn van samenwerking, meer reflectie, een focus op de normatieve en familiale kant van pleegzorg, het zoeken naar 'goed werk' leveren... Het kan ervoor zorgen dat pleegouders meer zicht krijgen op de pleegzorgsituatie, op de relevante actoren, op de werkvorm. Daardoor kunnen de verschillende frameworks waarin iedereen werkt, scherper naar voor komen en kan de pleegouder zijn/haar handelen meer verantwoorden omdat hij/zij meer zicht krijgt op structurele aspecten van een pleegzorginterventie. De autonomie van pleegouders die verhoogd wordt, kan zorgen dat ze als partners gezien worden in het produceren van kennis en in vormgeving van beleid. Anderzijds kan het opnemen van deze taken ook louter doel-middel bepaald zijn. Wanneer met hun mening niet veel gedaan wordt, of hun mening enkel

bevraagd wordt in functie van voorafgaande premissen, wijst dit niet op normatieve professionalisering. Ook hier spelen motieven een rol. Nemen pleegouders extra taken op omdat ze dit willen, omdat ze vinden dat het nodig is of omdat dat impliciet van hen verwacht wordt?

Statuutverduidelijking en statusverhoging kan wijzen op machtsstreven, op het legitimeren van huidige handelingen en acties, op het buitenstaandersperspectief. Pleegouders vragen hierbij om meer controle van overheidswege, wat beroepsbekwaamheid moet garanderen en waardoor duidelijk wordt hoe pleegouderschap uitgeoefend zou moeten worden. Pleegouders willen meer autonomie in handelen en willen dat pleegouderschap niet zomaar als een taak die door anderen direct overgenomen kan worden, beschouwd wordt. Dit wijst op technische professionalisering. Echter, ook normatieve elementen zitten hierin vervat. Pleegouders vragen ook om erkenning zodat hun stem in bijvoorbeeld kennisontwikkeling meer gehoord wordt, zodat de waarden- en normenkaders van hen meer in acht genomen worden. Zonder stem kunnen ze de normen en waarden waarop pleegzorg gebaseerd is niet uiten en niet in vraag stellen. Als pleegouders mee willen discussiëren over wat 'goede' pleegzorg en ruimer jeugdbescherming is, moeten ze hun mening kwijt kunnen en als partners beschouwd worden.

HOOFDSTUK IV: VLAANDEREN

4.1. INLEIDING

Internationaal gezien is pleegzorg een bekend fenomeen. De meeste landen kennen een vorm waarbij kinderen en jongeren opgevangen worden in een andere thuis. In bijna alle landen is er een tendens om bij het uittekenen van het beleid meer en meer rekening te houden met 'het belang van het kind'. Het IVRK speelt hier een grote rol. Het Kinderrechtenverdrag heeft namelijk een voorkeur voor pleegzorg en adoptie, boven instellingen.

Artikel 20, IVRK:

- 1. Een kind dat tijdelijk of blijvend het verblijf in het gezin waartoe het behoort, moet missen, of dat men in zijn of haar eigen belang niet kan toestaan in het gezin te blijven, heeft recht op bijzondere bescherming en bijstand van staatswege.*
- 2. De Staten die partij zijn, waarborgen in overeenstemming met hun nationale recht, een andere vorm van zorg voor dat kind.*
- 3. Deze zorg kan, onder andere, plaatsing in een pleeggezin omvatten, kafalah volgens het Islamitisch recht, adoptie, of, **indien noodzakelijk**, plaatsing in geschikte instellingen voor kinderopvang. Bij het overwegen van oplossingen wordt op passende wijze rekening gehouden met de wenselijkheid van continuïteit in de opvoeding van het kind en met de etnische, godsdienstige en culturele achtergrond van het kind en met zijn of haar achtergrond wat betreft de taal.*

Daarenboven stelt het duidelijk dat bij het overwegen van oplossingen op passende wijze rekening gehouden wordt met de wenselijkheid van continuïteit in de opvoeding van een kind en met de etnische, godsdienstige en culturele achtergrond van het kind en met zijn of haar achtergrond wat betreft de taal. (Berghmans, 2002) Om dit te waarborgen zijn impulsen naar professionalisering van de werkvorm en daaruit volgend van pleegouders ingegeven. Echter, de invulling hiervan en het ruimer beleidsperspectief is in elk land verschillend, waarbij de historische ontwikkeling van pleegzorg een grote rol speelt. In dit stuk ga ik na wat de mening is van verschillende actoren in het Vlaamse pleegzorgveld omtrent de huidige koers en toekomstvisie van pleegzorg. Specifiek tracht ik in te gaan op de tendens naar professionalisering en de vier hoofdaspecten hiervan.

4.2. **PERSPECTIEF! VAN HET BELEID**

Vooraleer ik inga op het Vlaams beleidsperspectief op professionalisering van pleegouders, schets ik heel kort het ontstaan van pleegzorg en de redelijk recente professionalisering van de werkvorm. Immers, professionalisering van pleegouders maakt deel uit van deze ruimere tendens.

4.2.1. Historische situering

Caritas

Pleegzorg in Vlaanderen bestaat al sinds mensenheugenis. Families, groepen en gezinnen namen zorg op voor kinderen, zieken, bejaarden en 'voor al wie niet goed ter been was' (Vanderplasschen et al., 2006) Pas de laatste eeuwen ontstonden er meer georganiseerde vormen van opvang binnen andermans gezin bijv. minnen, de gezinsverpleging in Geel... Pleegzorg kreeg vooral in de jaren '70 een impuls door de kritieken op het instituut als opvangvorm voor kinderen en jongeren. Verschillende wetenschapsdisciplines (ontwikkelingspsychologie, sociologie, orthopedagogiek...) formuleerden bezwaren op de eenzijdige residentiële organisatie van de zorg (Hellinckx et al., 2001, in Vanderplasschen et al., 2006, p. 69). Ook financieel-economische motieven speelden mee. De toenemende professionalisering deed de uitgaven binnen de welzijnssector stijgen (ibid.). Er werd gezocht naar goedkopere opvangvormen in plaats van een langdurige residentiële plaatsing.

Ook veranderde de visie op hoe het ideale pleeggezin eruit zou moeten zien. In het begin van de twintigste eeuw stond het burgerlijke kerngezin nog centraal: een gehuwde man en vrouw die meerdere kinderen van zichzelf hadden, en voldoende geld hadden om het kind op te voeden. In de jaren zestig veranderde die opvatting geleidelijk aan: ook niet-traditionele gezinnen bleken goede pleegouders te zijn. Alleenstaanden, homoparen en andere samenlevingsvormen kwamen vanaf dan ook in aanmerking om aan pleegzorg te doen. In Vlaanderen onderschrijft men nog steeds deze visie:

De gezinssituatie van een kandidaat-pleegouder op zich is geen criterium voor pleegzorg. (Pleegzorg Vlaanderen, 2010a)

Zoals Willemse (2004) het stelt:

Pleegzorg is een antwoord dat wordt gegeven door gewone mensen die deze kinderen of volwassenen voor korte of voor langere tijd bij hen thuis laten wonen. Pleegzorg heeft niets te maken met status, inkomen of diploma's die je eerst moet halen. Pleegouders zijn geen verplegers, en ook geen superouders, maar wel mensen die voor andere mensen zorgen met niet veel meer in handen dan de kracht van het leven zelf. (p. 14-15)

Ook wetgeving in Vlaanderen volgt deze opvatting door maar weinig minimumvoorwaarden te stellen om pleegouder te worden. In de Bijzondere Jeugdbijstand moeten pleegouders meerderjarig zijn, een getuigschrift van goed gedrag voorleggen dat niet bezwarend is voor pleegzorg en een medisch attest waaruit blijkt dat zij geen gezondheidsrisico inhouden voor het kind of de gast. De diensten voor pleegzorg zijn dus overwegend vrij om zelf na te gaan wie geschikt is als pleegouder of pleeggezin. (Pleegzorg Vlaanderen, 2010a)

Professionalisering van de werkvorm

De vormen van pleegzorg die we vandaag kennen, waarbij professionele ondersteuning gegeven wordt, is zeer recent. (Philippart, 2000; Willemse, 2004) Pleegzorg in Vlaanderen heeft zich via vier circuits maatschappelijk ontwikkeld en is momenteel dus onderverdeeld in verschillende sectoren, namelijk Bijzondere Jeugdbijstand, het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap,

Geestelijke Gezondheidszorg en Kind en Gezin. Ze ressorteren allen onder het Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. (Pleegzorg Vlaanderen, 2010a)

Sinds 1 januari 1995 is het verplicht om diensten voor pleegzorg in te schakelen in het hele pleegzorgproces. Voorheen was dit enkel het geval binnen de gehandicaptenzorg (Geerts, 1995). Diensten voor pleegzorg worden vanaf dan gesubsidieerd voor de lonen van hun personeel, hun werkingskosten en voor de uitbetaling van de onkostenvergoedingen voor de pleeggezinnen (Willemse, 2004). De taken van pleegdiensten bestaan uit het werven van pleeggezinnen, het voorbereiden en selecteren van pleeggezinnen, de aanvragen onderzoeken, het begeleiden van de plaatsing en het afronden van de plaatsing. (Nenquin, 2009)

Met de invoering van het kwaliteitsdecreet moet het kwaliteitsbeleid van de voorzieningen gericht zijn op het verstrekken van verantwoorde hulp- en dienstverlening. Volgens het decreet is 'verantwoorde hulp' gebruikersgericht, maatschappelijk aanvaardbaar, doeltreffend, doelmatig en continu (Vanderplasschen et al., 2006). Dit decreet wordt geoperationaliseerd door voor elke sector minimale kwaliteitseisen op te stellen en door elke voorziening te verplichten een kwaliteitshandboek op te stellen. In dit kwaliteitshandboek dient men het kwaliteitsbeleid, de kwaliteitsplanning en het kwaliteitssysteem te beschrijven (Vanderplasschen et al., 2006). Ook de diensten voor pleegzorg zijn onderhevig aan de kwaliteitsgaranties opgesteld door de overheid. Van daaruit ook de druk op pleegzorg om een professionele werking aan te meten.

Professionalisering van pleegouders

Eenzijds is er in Vlaanderen een tendens naar nieuwe pleegzorgvormen (zoals orthopedagogische pleegzorg) waarbij beroep wordt gedaan op semi-professionele pleegzorgers die intenser worden begeleid, extra vorming en training krijgen, een betere vergoeding ontvangen en deel uitmaken van een team van collega-pleegzorgers (Verreth, 2009) (cf. infra). In de Beleidsbrief Welzijn, Volksgezondheid en Gezin 2008-2009 vermeldt de Minister Vanackere expliciet:

Ik kies er uitdrukkelijk voor om de middelen die hierdoor vrijkomen in te zetten voor de verkenning en ontwikkeling van specifieke pleegzorgformules (intensieve pleegzorg, orthopedagogische pleegzorg, (semi-)professionele pleegzorg...) om een toekomstgerichte en optimale ontwikkeling van de pleegzorg veilig te stellen. (p. 60)

Hierin herhaalt hij nog eens zijn belofte van het jaar ervoor om orthopedagogische pleegzorg uit te bouwen. (Vlaams Parlement, 2007). Tevens vermeldt hij hier de ontwikkeling naar een pleegzorgpunt in elke provincie. Dit zou de werving en selectie van pleegouders professioneler en eenduidiger moeten maken. In 'Perspectief!' (cf. infra) wordt gekozen voor professionalisering via het inzetten op competentie management en het uittekenen van een beroepen- en competentie structuur.

Anderzijds staat deskundigheidsbevordering van reguliere pleegouders ook centraal (cf. infra). Binnen de pleegzorgdiensten is er steeds meer aandacht voor vorming, training en begeleiding van pleegouders (Verreth, 2009). Heeren (2009) wil dat een trainingsprogramma voor pleegouders

wordt ontwikkeld dat vooral gericht is op het omgaan met gedragsproblemen. Dit moet vroegtijdig afhaken voorkomen doordat pleegouders vaardiger worden. Een groeiend spanningsveld tussen de toenemende professionalisering van de hulpverlening en de principiële keuze om binnen pleegzorg te werken met vrijwilligers is dus in Vlaanderen merkbaar (Van Houdt & Van Meerbeeck, 2002).

Ondanks deze tendensen is het merkbaar dat pleegzorg ondergewaardeerd is in Vlaanderen. Er is geen eenduidig wettelijk statuut en vaak wordt geschreven dat pleegzorg stiefmoederlijk wordt behandeld binnen de vier sectoren (Verreth, 2009). Beleidsmakers zouden weinig aandacht hebben voor pleegzorg. Tevens zorgt de versnippering van het landschap dat er verwarring is rond wat verwacht wordt van pleegouders en dat het moeilijk is om verschillende zorgvormen te combineren (Verreth, 2009).

4.2.2. Beleidskeuzes anno 2009: Perspectief!

Zoals reeds aangegeven werd, zijn er vanuit het beleid signalen om pleegzorg meer professioneel uit te bouwen. Veerle Heeren, Vlaams Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin legde, in navolging van het eerste meerjarenplan Globaal Plan Jeugdzorg, het plan Perspectief! voor in het Vlaams Parlement. Hierin worden een paar beleidskeuzes ten aanzien van pleegzorg geformuleerd (p. 59-65), waarvan een paar acties rechtstreeks of onrechtstreeks te maken hebben met professionalisering van pleegzorg. De vier vernoemde aspecten bij professionalisering van pleegouders komen hier duidelijk aan bod.

Actie 15 luidt bijvoorbeeld dat pleegzorg als overweging in geval van gezinsvervangende opvang voor kinderen onder de 6 jaar dient genomen te worden. Een goede methodiek voor het maken van correcte afwegingen zou moeten zorgen dat kinderen naar de meest geschikte opvangvorm kunnen doorverwezen worden. In de meeste gevallen zou dit pleegzorg zijn (Heeren, 2009). Deze actie richt zich vooral naar een goede ondersteunings- en begeleidingsmethodiek inzake biologische ouders, zodat de weerstand tegenover pleegzorg zou verminderen. Methodische concepten en een gedegen opleiding worden als oplossingen naar voor geschoven, wat wijst op een tendens naar technische professionalisering. Tevens ligt de nadruk op het ontwikkelen van een goed partnerschap tussen biologische ouders, pleegouders en diensten voor pleegzorg. Dit kan zowel wijzen op een loyale samenwerking tussen belangrijke partners in de hulpverlening, wat meer neigt naar normatieve professionalisering. Tegelijkertijd kan het goed partnerschap ook technisch ingevuld worden, waarbij procedures en controleerbaarheid bijvoorbeeld beoogd worden.

Actie 16 pleit voor een stem voor pleegouders in Vlaanderen. Heeren (2009) geeft aan dat pleegouders vragen naar erkenning en ondersteuning vanuit een eigen ondersteuningscel. Heeren (2009) geeft aan dat pleegouders zelf mee mogen denken over de vorm en het uittekenen van

deze cel. Deze actie wordt een technisch aspect, als het emanciperen van pleegouders ingevuld wordt met een formele instelling. Anderzijds kan zo'n cel ervoor zorgen dat reflectie onder pleegouders zelf aangewakkerd wordt, dat samenwerking met andere sectoren en werkvormen bevordert wordt, dat de visie van pleegouders zelf meer in het debat naar voren komt en niet enkel vertolkt wordt door diensten voor pleegzorg enzovoort.

Actie 17 en 18 betreffen de reorganisatie van pleegzorg in Vlaanderen en de harmonisering en intersectorale afstemming. Één overkoepelend decreet pleegzorg én provinciale pleegzorgpunten zouden moeten zorgen dat er eenduidigheid en transparantie komt in het aanbod en dat er een gecoördineerd beleid wordt gevoerd betreffende de bekendmaking van pleegzorg, de selectie en vorming van pleeggezinnen, de intake van pleegkinderen en de matching van pleegkind met pleeggezin. Hoewel dit niet rechtstreeks te maken heeft met professionalisering van pleegzorg, geeft het wel aan dat deze twee maatregelen tegemoet moeten komen aan het meer efficiënt en krachtadig maken van de werkvorm. Meer duidelijkheid, meer transparantie zou moeten zorgen dat pleegzorg nog bekender en meer uitgevoerd wordt en dat pleeggezinnen gemakkelijker hun weg vinden door het aanbod die diensten van pleegzorg bieden. Dit wijst erop dat de toegang tot pleegouderschap meer beschermd en meer bewaakt zal worden. Duidelijke richtlijnen en éénvormige procedures bij het werven van pleegouders wijst op technische aspecten van professionalisering. Het beleid kiest ervoor dat er een gemeenschappelijke basis zal ontstaan met algemeen aanvaarde regels over pleegzorg en hoogstwaarschijnlijk dus ook over het werven en begeleiden/opleiden van pleegouders.

Actie 19 betreft het versterken en differentiëren van het pleegzorgaanbod. Hieronder valt de vraag aan de sector om, op basis van “goede praktijken”, verschillende pleegzorgmodules uit te werken en/of te actualiseren, waarbij specifieke aandacht naar netwerkpleegzorg⁴ uitgaat. Per module moet gekeken worden welke begeleiding voorzien zal worden. Het differentiëren moet zorgen voor een gepast antwoord, voor maatwerk. Dit kan aangeven dat het beleid door middel van differentiatie de efficiëntie en effectiviteit van de pleegzorginterventie wil verhogen door aan aanbodzijde zaken te veranderen. Echter, het kan voor pleegzorg mogelijkheden bieden om zich normatief te professionaliseren. Door de zoektocht naar wat onder ‘goede praktijken’ verstaan wordt, door stil te staan bij hoe pleegzorg ontwikkeld zou moeten worden, door de huidige vormen van begeleiding kritisch te bereflecteren, door vragen te stellen rond de doelstellingen van deze politieke eisen...

⁴ Deze specifieke aandacht naar netwerkplaatsing is hoogstwaarschijnlijk uit onderzoek ingegeven. Van Holen (2005) toont bijvoorbeeld aan dat pleegouders die al een band hadden met het pleegkind minder behoefte ervaren aan ondersteuning. Redenen hiervoor kunnen zijn dat er een grotere weerstand is voor begeleiding door een verkiezing omdat de begeleiding vanuit een dienst voor pleegzorg hen wordt opgelegd. Anderzijds kan het ook zijn dat de unieke verbondenheid met het pleegkind voorafgaande de plaatsing, positieve invloed heeft. Wat de reden ook is, het is essentieel dat pleegzorgvoorzieningen hun hulpverlening aanpassen aan de noden van de netwerkpleegzorg. In het opstellen van pleegzorgmodules kan het dus aangewezen zijn hiermee rekening te houden.

Tevens wordt in *actie 19* vermelding gemaakt om (semi-)professionele pleegzorg en psychiatrische pleegzorg te organiseren. Met professionele pleegzorg wordt bedoeld dat kinderen en jongeren met ernstige gedrags- en emotionele stoornissen of andere psychiatrische problematieken die niet in de thuissituatie kunnen blijven, in kader hiervan in een gezinsgelijkende setting opgevoed worden. Professionele pleegouders en/of bijkomende professionele ondersteuning (vanuit geestelijke gezondheidszorg, kinderpsychiatrie...) zouden ingezet worden voor de begeleiding en behandeling van kinderen met een dergelijke problematiek. Er wordt hier niet dieper ingegaan over hoe men de pleegouders wil professionaliseren of hoe men de professionele ondersteuning wil organiseren. Professionele ondersteuning in samenwerking met andere sectoren kan ervoor zorgen dat er participatief kennis wordt ontwikkeld en dat over de maatschappelijke rol van pleegouders en pleegzorg in het algemeen gereflecteerd kan worden. Er kan gekozen worden voor een focus op het procesmatige karakter van kennisverwerving, waarbij levenslang leren en de context van de pleegzorgsituatie ook centraal zit. Anderzijds kunnen ook technische aspecten aan bod komen zoals bijvoorbeeld methodieken voor het omgaan met psychiatrische problemen.

Actie 20 stelt voor geld uit te trekken voor een degelijke training voor pleegouders met het oog op het doorbreken van probleemgedrag bij pleegkinderen. Dit zou ervoor moeten zorgen dat plaatsingen niet vroegtijdig stoppen als gevolg van de negatieve spiraal die veroorzaakt wordt doordat deze gedragsproblemen bij pleegkinderen negatieve invloed hebben op gezinsbelasting en het opvoedgedrag van pleegouders. Uitval zou, volgens Heeren (2009), resulteren in een bijkomende werklast voor de hulpverlenende instanties, pleegouders demoraliseren en de mogelijkheid tot het beëindigen van het pleegouderengagement inhouden. Hier wordt het meest duidelijk dat professionalisering van pleegzorg vooral gezien wordt als een methodisch antwoord op bestaande problemen/tendensen. Nieuwe methodieken en pleegzorgvarianten zouden pleegzorg meer toegankelijk moeten maken, minder uitval veroorzaken, weerstand bij biologische ouders verminderen... De vraag naar de huidige rol en betekenis van pleeggezinnen in de maatschappij wordt niet in rekenschap genomen. Tevens wordt een pleeggezin vanzelfsprekend als een goed (lees: meest geschikt) opvoedingsmilieu gezien louter omdat het gezinsvervangend is. Dit is paradoxaal omdat Heeren (2009) tegelijk aangeeft dat zo'n gezin niet vanzelfsprekend in staat is om een pleegkind goed op te vangen zonder bijkomende begeleiding.

4.3. PLEEGOUDERS VLAANDEREN VZW: SEMI-PROFESSIONALISERING

Pleegouders Vlaanderen vzw⁵ is ontstaan in 2008 onder impuls van Federatie Pleegzorg. Deze organisatie verenigt het Pleegouderpunt en de Vlaamse Vereniging voor Pleegzorg, een vereniging van vrijwilligers van en voor pleegouders die al heel wat jaren actief is. Het Pleegouderpunt is een initiatief van Federatie Pleegzorg en kwam voor het eerst samen in 2006.

⁵ http://www.pleegzorgvlaanderen.be/files/pages/files/Folder_Pleegouders_Vlaanderen_PDF.pdf

Bedoeling van Pleegouders Vlaanderen vzw is om samen met alle betrokkenen rond pleegzorg de kwaliteit van pleegzorg te verhogen en vernieuwing en samenwerking te stimuleren. Hun missie is vijfvoudig:

- Het behartigen van de gemeenschappelijke belangen van pleegouders in de meest ruime zin.
- Een ontmoetingspunt zijn voor pleegouders/pleeggezinnen
- Het promoten van pleegzorg vanuit pleeggezinnen
- Zorgen voor informatiedoorstroming
- Meebouwen aan het Steunpunt Pleegzorg in Vlaanderen

Uit deze missie blijkt opnieuw de nood aan statuutverduidelijking en statusverhoging. Tevens blijkt hieruit dat veel pleegouders vaak meer ambities hebben bij pleegouderschap. Meewerkende pleegouders willen dat hun stem meer gehoord wordt bij de overheid, bij jeugdbeschermingsinstanties enzovoort. Opmerkelijk is ook dat de Federatie Pleegzorg vond dat pleegouders te weinig gehoord werden en zelf impulsen gaf om een organisatie op te richten.

Pleegouders Vlaanderen vzw (2009) vermelden bij een bijeenkomst in 2009 kritieken tegenover de acties vermeld in het plan Perspectief. Enerzijds staan ze positief tegenover de beleidskeuzes, omdat het duidelijk mogelijkheden inhoudt om zoveel mogelijk kinderen in de best mogelijke omstandigheden te laten opgroeien. Anderzijds staan ze overwegend negatief als het gaat over verplicht makende regels en over het beperken van maatwerk door middel van algemeen geldende regels en procedures.

Pleegouders Vlaanderen vzw (2009) staan positief tegenover '*semi-professionalisering*', waarbij pleegouderschap niet als job voor pedagogisch opgeleide mensen wordt beschouwd, maar waarbij toch meer ondersteuning en tegemoetkomingen geboden worden (Pleegouders Vlaanderen, 2009). Mijns inziens staan Pleegouders Vlaanderen vzw vooral positief tegenover maatregelen die de combinatie arbeid en pleegzorg vergemakkelijkt. Het opbouwen van pensioenrechten is bijvoorbeeld één positief aspect van de semi-professionalisering waarover ze spreken. Bij semi-professionalisering wordt ook ruimte gemaakt om vaardigheden opgedaan in pleegzorg te erkennen op het beroepsveld. Wanneer pleegkinderen bijvoorbeeld uit huis zijn, zouden pleegouders actief ondersteund worden in het zich terug bewegen naar het werkveld. Wanneer de problematiek zwaar is, zou de huidige dagvergoeding aangepast worden. Pleegouders Vlaanderen vzw geeft aan dat de huidige onkostenvergoeding momenteel in zo'n gevallen onvoldoende is. Bovendien vermelden ze dat de procedures en regels voor terugbetaling van extra kosten (tandzorg, brillen...) vereenvoudigd en transparant worden. Bij semi-professionalisering wordt aangedrongen op een veralgemeend ouderschapsverlof bij een plaatsing, zodat het gezin kan wennen aan de nieuwe fase en omdat dat eerste weken zo belangrijk zijn voor een goede

hechting. Ook dient het persoonlijk assistentiebudget losgekoppeld te worden van de pleegzorgvergoeding.

Pleegouders Vlaanderen vzw (2009) hebben wel ook enkele bedenkingen bij het meer vergoeden van 'zware problematieken'. Ze geven aan dat psychiatrische problematieken en/of ernstige gedrags- en emotionele stoornissen ambigue concepten zijn. Tevens is het mogelijk dat bij het begin van een plaatsing de ernst van de problematieken nog niet altijd duidelijk is. Ik stel mezelf ook de vraag wie deze ernst gaat bepalen: medewerkers van diensten voor pleegzorg, een externe psycholoog, een apart team of kunnen de pleegouders zelf dit aangeven. En stel dat de problematiek minder ernstig wordt, wordt dan de vergoeding verminderd?

Belangrijk is dat semi-professionalisering duidelijk samengaat met het streven naar een verbetering van het statuut van pleegouders. Meer rechten, meer erkenning en hogere onkostenvergoeding staan centraal. Het kostenplaatje, de bepaling van de pleegouderrechten, het effectueren van een eenduidig statuut in het versnipperde pleegzorglandschap blijven heikele beleidspunten, volgens Pleegouders Vlaanderen vzw (2009). Semi-professionalisering houdt enerzijds technische aspecten in namelijk het verduidelijken van het statuut van pleegouders en het streven naar pleegouderrechten verwijst dat men streeft naar meer autonomie van de beroepsgroep en een eigen maatschappelijke erkenning. Ook wijst semi-professionalisering erop dat pleegouders meer autonomie van handelen krijgen. Pleegouders Vlaanderen vzw wil dat pleegouders meer zeggenschap krijgen over hun eigen taak. Anderzijds kan het verduidelijken van het statuut ook zorgen dat er aandacht komt voor de betekenis van pleegzorg voor de samenleving en dat pleegouders meer stem hebben in maatschappelijke discussies (bijvoorbeeld jeugdbeschermingsdiscussies, armoedebestrijding enzovoort), wat verwijst naar de normatieve kant.

Bijzonder is dat de negatieve kritieken op professionalisering zich voornamelijk situeren op de technische, instrumentele zaken. Pleegouders Vlaanderen vzw (2009) wil vermijden dat de toegang tot het pleegouderschap té beperkt wordt. Eveneens geven ze aan dat de nodige opvoedingsvaardigheden en –kennis specifiek zijn voor elke pleegzorgsituatie. Een éénvormige opleiding zou maatwerk in de weg staan. Ze wijzen ook op de moeilijkheden van het verantwoorden van de opvoeding. Immers, pleegzorg situeert zich in de private sfeer, binnen het gezin, binnen een normatieve sfeer. Zuiver instrumenteel en methodisch handelen en nadruk op efficiëntie en effectiviteit gaat voorbij aan de betekenis van pleegzorg. Aandacht voor solidariteit, sociale rechtvaardigheid en empowerment maken inherent deel uit van pleegzorg. Pleegouders zijn persoonlijk betrokken bij hun opvoedingstaak en willen 'goed' opvoeden. Dit 'goed' opvoeden, de pleegzorgtaak 'goed' verrichten is duidelijk een zoektocht, waarbij morele en existentiële vragen de weg kruisen. 'Goed' opvoeden kan niet door een resultaatgerichte aanpak afgedwongen worden, is niet technisch-maakbaar.

HOOFDSTUK V: METHODOLOGIE

5.1. ONDERZOEKSGROEP

Mijn literatuuronderzoek wijst erop dat pleegouders in het algemeen weinig bevroegd worden in verband met tendensen en beleidsmaatregelen die betrekking hebben op de pleegzorgsituatie (Brown, 2007). Inzake professionalisering vond ik nergens een artikel dat specifiek gaat over hoe pleegouders die term invullen en wat zij als voor- en nadelen zien van de vier 'koepeltermen' die ik vond in mijn literatuuronderzoek. Daarom vond ik het belangrijk om hun mening te achterhalen. Pleegouders bevroegen was echter geen evidente opdracht. Immers, de aangeschreven pleegzorgdiensten wezen me steeds vriendelijk op het feit dat zij geen medewerking konden/wilden verlenen gezien privacyredenen, tijdsgebrek of eigen lopend onderzoek, hoewel mijn onderzoeksonderwerp hen interessant leek. Ook wou ik niet dat pleegouders zich maar enigszins door hun dienst onder druk gezet voelden.

Bijgevolg schreef ik de Vlaamse Vereniging voor Pleegzorg (V.V.P.) aan, een vereniging van vrijwilligers van en voor pleegouders, met de vraag of zij me verder konden helpen. Hun eerste reactie was niet bijzonder positief (cf. bijlage 2). Ze gaven aan dat ze zeer sterke twijfels hadden over het feit dat 'men' pleegouders wil professionaliseren. Ze gaven aan dat pleegouders, volgens hen, vooral in de vrijwillige sfeer wensten te blijven. Aangezien ik me verkeerd begrepen voelde, verduidelijkte ik mijn mail en legde ik meer nadruk op de vier centrale aspecten die in mijn literatuurstudie naar voor kwamen. Deze mail stuurden ze door naar pleegouders aangesloten bij V.V.P. Snel daaropvolgend kreeg ik antwoord van verschillende pleegouders die hun medewerking wilden verlenen. Ik koos ervoor om kandidaat-pleegouders niet te bevroegen. Tevens kreeg ik het meeste respons van pleegouders met pleegkinderen geplaatst onder sector Bijzondere Jeugdbijstand. In mijn literatuurstudie had ik me ook reeds gefocust op deze sector. Vandaar mijn keuze om deze pleegouders te interviewen. Daarnaast plaatste ik ook een 'zoekertje' op Minerva, het studentenforum, met de vraag of er misschien studenten bereidwillige pleegouders kenden. Uiteindelijk melden acht pleeggezinnen zich vrijwillig om deel te nemen, waarvan zes via V.V.P. Ik bevroeg drie koppels pleegouders en vijf individuele pleegouders, twee pleegvaders en drie pleegmoeders. Ik vond het belangrijk een goed evenwicht in pleegvaders en pleegmoeders te bewerkstelligen omdat Fees et al. (1998) aangaven dat in onderzoek het vaak nagelaten wordt pleegvaders te bevroegen. De pleegouders kwamen van verschillende regio's. Een profiel van de geïnterviewde pleeggezinnen is te vinden in bijlage 5.

5.2. HET DIEPTE-INTERVIEW ALS ONDERZOEKSMETHODE

Gezien er geen precedent was van onderzoek koos ik voor een exploratief onderzoeksopzet. Maso & Smaling (1998, p. 10) geven aan dat een kwalitatief onderzoek een veel groter exploratief

vermogen heeft dan kwantificerend onderzoek. Daarenboven is een kwalitatief onderzoek opportuun wanneer men wil onderzoeken welke betekeniswereld er ligt achter sociale processen (Maso & Smaling, 1998, p. 11; Ambert, Adler, Adler, & Detzner, 1995; Robson, 2002, p. 271). Aanvankelijk koos ik voor een focusgroep, aangezien deze bruikbaar zijn om te leren over onderwerpen en groepen van mensen waar minder over gekend is (Morgan, 1998). Focusgroepen zouden tevens als voordeel hebben dat meer discussie mogelijk is en dat belangrijke aandachtspunten duidelijker zouden worden (Morgan, 1998; Vaughn, Schumm, & Sinagub, 1996). Een ander positief aspect is de meerwaarde voor pleegouders in de ontmoeting met andere pleegouders.

Gezien de praktische onhaalbaarheid om alle pleegouders samen te krijgen en ook de hogere belasting die dit voor hen zou meebrengen, veranderde ik mijn onderzoeksopzet en koos ik voor ongestructureerde diepte-interviews. Bij diepte-interviews zijn respondenten grotendeels vrij om te zeggen wat ze willen omtrent een breed thema (Robson, 2002). De onderzoeker komt dus weinig tussen (ibid.).

Ik koos ervoor enkele thema's uit mijn literatuurstudie voorop te stellen en voor de rest de conversatie vrij te laten. Technische en normatieve professionalisering zijn immers theoretische concepten die moeilijk letterlijk te bevragen zijn. Daarom koos ik ervoor om te beginnen met de vraag over hun invulling van het begrip 'professionalisering'. Daaruit bleek ook meestal hun motivatie om deel te nemen aan het onderzoek. Verder ging ik in op de vier topics die ik in de literatuur vond. Ik ging na wat zij als voor- en nadelen van elke thema zagen.

De interviews duurden tussen een uur en twintig minuten en drie uur. Gesprekken met een koppel pleegouders duurden vanzelfsprekend langer. De variatie in tijdsduur is eigen aan diepte-interviews (Robson, 2002). Gezien het specifieke karakter van diepte-interviews, vergaarde ik enorm veel informatie. Ik kreeg meteen ook een algemeen zicht op wat zij voor verbetering vatbaar vonden binnen pleegzorg en vaak ook binnen jeugdbescherming in het algemeen. Door daar dieper op in te gaan kreeg ik een beeld of pleegouders meer normatief of technisch geprofessionaliseerd zijn/moeten worden. Ik had vaak het gevoel dat pleegouders blij waren hun verhaal (nog) eens te kunnen vertellen. Niet-gestructureerde diepte-interviews zijn natuurlijk het middel bij uitstek om respondenten te laten spreken over wat zij van belang vinden en om motieven en betekenisverlening aan bod te laten komen. (Maso & Smaling, 1998, p. 92, Robson, 2002).

De interviews legde ik, na mondeling toestemming te vragen, op dictafoon vast, zodat ik achteraf zorgvuldig de interviews kon uittypen. Dit heeft als nadeel dat niet-verbaal gedrag niet opgenomen werd (Payne, 1999). Positief is wel dat deze opnameapparatuur onopvallend is en de geïnterviewden zich daardoor niet geremd voelden om vrijuit te spreken (Payne, 1999; Robson, 2002). Doordat ik de interviews bij mensen thuis aflegde, kon ik het verhaal beter kaderen door

bijvoorbeeld familiefoto's, woon- en leefomgeving... Tevens heeft dit als voordeel dat mensen zich thuis voelen in die omgeving waardoor volgens mij het interview meer 'natuurlijk' overkomt, als een diepgaand gesprek. Een soort van vertrouwensband tussen geïnterviewde en interviewer is, volgens mij, gemakkelijker gesmeed in een vertrouwde context. Nadat ik de interviews uitgetypt had, stuurde ik deze terug naar de pleegouders. Als ze achteraf nog aanpassingen wilden maken of zich wilden terugtrekken uit het onderzoek, waren ze daar vrij in. Het kan immers zijn dat deelnemers, hoewel vooraf geïnformeerd (cf. bijlage 3), geen volledige inschatting kunnen maken van wat het interview inhoudt en zich achteraf over bepaalde zaken of zelfs over deelname bedenken (Payne, 1999). Ik vind het ook belangrijk dat hun verhaal terug in hun handen komt.

5.3. DATA-ANALYSE

Het analyseren van kwalitatieve interviews bestaat er grotendeels in de grote hoeveelheid aan informatie te reduceren, patronen te herkennen en een begrijpbare en relevante ordening te creëren (Baarda, De Goede, & Teunissen, 2001). Hiervoor bestaan echter geen absolute regels, enkel richtlijnen om de analyse constructief aan te pakken (Patton, 1990). Aangezien mijn onderzoek exploratief is en erop gericht nieuwe inzichten te creëren, baseer ik mij bij het analyseren op de Grounded Theory van Glaser & Strauss (1967). Hierbij is het de bedoeling om begrippen en relaties zowel op deductieve, als op inductieve wijze tot stand te laten komen (White & Marsch, 2006, p. 34), wat moet leiden tot een theorie/inzicht dat bruikbaar en nuttig is (Glaser & Strauss, 1967, p. 3).

Om te komen tot een overzichtelijke structuur, maakte ik op voorhand een eerste boomstructuur op basis van de gevonden literatuur (= deductief). Ik doornam de uitgetypte interviews om relevante citaten en fragmenten onder deze structuur te brengen. Ik trachtte deze fragmenten zorgvuldig te kiezen. Daarbij probeerde ik zowel de privacy van de geïnterviewden te respecteren, als de begrijpbaarheid zonder de context (Baarda et al., 2001). Tijdens de eerste leesbeurt vielen al enkele zaken op die in de eerste ordening niet ondergebracht konden worden. Tijdens een tweede analyse voegde ik deze op inductieve wijze toe. Ten slotte las ik alle interviews nog eens door om te kijken of ik geen relevante zaken vergeten was.

5.4. METHODOLOGISCHE KWALITEIT

Betrouwbaarheid is afwezigheid van toevallige of onsystematische vertekeningen van het object van studie (Maso & Smaling, 1998, p. 68). Die toevalligheden kunnen zich bevinden in de situatie, de interviewer, de vragen of in de geïnterviewde zelf. Interne betrouwbaarheid werd bevorderd door gebruik te maken van audio-opnamen voor de dataverzameling. Om de externe betrouwbaarheid te bevorderen, probeerde ik zorgvuldig een profiel van de geïnterviewden (zie bijlage 5) op te stellen en het onderzoeksinstrument en de analyse te beschrijven.

De interne validiteit is de mate van deugdelijkheid van de verzamelde gegevens, het onderzoeksopzet en de analyse die tot de onderzoeksconclusies hebben geleid. Om dit te bereiken probeerde ik een dialogische relatie met de pleegouders aan te gaan. Tevens stuurde ik hen de uitgetypte interviews terug, zodat ze nog de mogelijkheid kregen te reageren.

Externe validiteit doelt op de generaliseerbaarheid van de onderzoeksconclusies. Volgens Maso & Smaling (1998) hoeft dit niet altijd het doel van een onderzoek te zijn. In dit onderzoek werden er slechts acht pleeggezinnen bevroegd. De steekproef is tevens niet representatief voor de hele doelgroep. Bij dit exploratief onderzoek is de bruikbaarheid van de resultaten daardoor weinig aangetast. Doelstelling is immers niet om tot algemene uitspraken te komen. Mijn intentie is om de dialoog over professionalisering van pleegouders te verbreden door het perspectief van enkele pleegouders in te brengen. Ik wil dus nieuwe inzichten en betekenisverleningen die bruikbaar zijn in deze dialoog vergaren. Om deze inzichten en betekenisverleningen weer te geven, gebruik ik bij het rapporteren van de resultaten veelzeggende citaten⁶.

⁶ Omwille van privacy-redenen heb ik geen volledig uitgetypt interview in bijlage opgenomen. Het materiaal kan geraadpleegd worden op aanvraag.

HOODSTUK 6: RESULTATEN

6.1. INLEIDING

In mijn interviews vroeg ik steeds eerst naar wat pleegouders onder professionalisering van pleegouders verstonden. Vervolgens bevroeg ik de vier aspecten die ik in de literatuur vond. Meestal hoefde ik hier niet gericht naar te vragen. Doorheen het gesprek gaven ze vanzelf hun mening over deze aspecten. Indien een topic toch niet aan bod kwam, vroeg ik expliciet naar hun mening en wat ze als voor- en nadelen zagen. Opmerkelijk is dat alle pleegouders een redelijk uitgesproken mening hadden over pleegzorg en wat de toekomst zou moeten brengen. Veel spanningsvelden eigen aan pleegzorg houden de geïnterviewde pleegouders bezig. Deze reflectieve houding zou te maken kunnen hebben met het feit dat zes van de acht pleegouders aangesloten zijn bij V.V.P. en dus open staan voor visieontwikkeling op pleegzorg. Dat meestal één van de twee pleegouders in de sociale sector, het onderwijs of de gezondheidszorg werken (zie bijlage 5) zou ook bepalend kunnen zijn.

6.2. PROFESSIONALISERING

Zeven van de acht geïnterviewde pleegouders vermelden betaling van pleegouders als een aspect van professionalisering. Tegelijk formuleren ze hierbij hun bedenkingen (cf. infra). Hierbij werd ook telkens aan gekoppeld dat pleegouders andere vorming zouden krijgen en meer inhoudelijke ondersteuning.

Mijn eerste idee is dan van 'ge zijt opvoeder maar bij uw thuis en ge wordt ervoor betaald'. Da's mijn eerste idee. Anderzijds, tweede idee daarbij is dan van 'dat we meer ondersteuning en scholing krijgen'. (PO 3)

De geïnterviewde pleegouders wezen erop dat in sommige zaken professionele kennis en/of handelen ontbrak. Hierbij verwezen ze naar specifieke gebeurtenissen of stoornissen waar ze met de handen in het haar gezeten hadden of zaten.

't Is jammer dat je zoveel boos moet zijn erop. Maar moet je boos zijn? Ik weet het niet. 't Is misschien het professionele dat erin ontbreekt? Dat je dat misschien anders zou kunnen oplossen als je misschien meer achtergrond zou hebben. (PO 2)⁷

Drie pleegouders vermelden daarbij ook dat bij professionalisering diensten voor pleegzorg meer zaken zouden kunnen eisen aan hun pleegouders bijvoorbeeld handelingsplannen, professionele omgang met afkomstouders, meer sturing bij bepaalde beslissingen in de opvoeding...

Eén pleegouder (PO 7) had een andere visie op professionalisering van pleegouders en verwees naar een meer professionele werking van de pleegzorgdiensten waarbij de professionele werking van pleeggezinnendiensten bevestigd zou worden. Hoewel me dit in eerste instantie verbaasde, kwam ook soms in de literatuur voor dat auteurs het voornamelijk hadden over professionalisering

⁷ Wanneer een koppel pleegouders dezelfde mening was toegedaan, maak ik geen onderscheid tussen pleegvader of -moeder. Enkel in de gevallen waar een meningsverschil was, maak ik dit wel.

van pleegzorgorganisaties en daarbij aansluitend het beter begeleiden van pleegouders en hen meer competent maken.

PO 5 vindt het noodzakelijk dat alle pleegouders geprofessionaliseerd worden. Pleegouders zouden volgens hem verplicht een pedagogische opleiding moeten krijgen, een minimumpakket van wat opvoeders krijgen, en moeten betaald worden. Een grondige voorbereiding vinden de andere pleegouders noodzakelijk, maar voldoende. Gewone pleegzorg koppelen aan een pedagogische opleiding, vinden ze een stap te ver.

6.3. DESKUNDIGHEIDSBEVORDERING

Alle pleegouders gaven aan dat pleegzorg gaat over specifiek opvoeden en dat bijkomende vaardigheden en kennis nodig zijn. Verschillen die vermeld worden zijn gelijklopend met deze in de literatuur. Ik vermeld de voornaamste, opgenoemd door alle pleegouders:

- De familie van pleegkinderen moet een plaats krijgen.
- Een pleegkind is niet hetzelfde als een eigen kind. Als ouder herken je jezelf er minder in.
- Als pleegouder moet je je openstellen voor het contact met de dienst voor pleegzorg.
- Bepaalde administratieve en/of juridische zaken dienen geregeld worden.
- Pleegkinderen hebben een rugzak mee. Deze is op voorhand niet steeds volledig gekend. In de meeste gevallen word je als pleegouder ook geconfronteerd met een hechtings- en/of loyaliteitsproblematiek.
- Als pleegouder dien je om te kunnen met het spanningsveld hechting en afstand.

6.3.1. Voorbereiding

Alle pleegouders wijzen op de noodzakelijkheid van een voorbereiding op pleegouderschap. Twee geïnterviewden (PO 4 & 5) wezen erop dat de zorg al aangevat was voordat ze naar een dienst voor pleegzorg stapten. Zelfs dan zou er volgens hen een manier moeten zijn om enigszins bijkomende voorbereiding te krijgen gericht op inhoudelijke thema's.

De tevredenheid over de gegeven voorbereiding is groot, in welke vorm ook. Pleegouders wijzen op het belang van duidelijkheid in de procedure om pleegouder te worden. Onduidelijkheid over de vereisten en de te volgen stappen is voor twee geïnterviewden (PO 1 & 8) een factor die meespeelde om bij een andere dienst hun licht op te steken. De toegang tot pleegouderschap is dus een technisch aspect van professionalisering van belang voor pleegouders.

We zijn dan eerst naar dienst A gegaan, een keer gekeken hoe dat dat ging. Daar was het wel zo dat die intakeprocedure zeer onduidelijk was, ook van zeer lange duur. We wisten eigenlijk ook niet heel goed wat er gevraagd werd en hoe lang het eigenlijk zou duren. Dan hebben we gedacht we gaan toch een keer kijken naar dienst B. (PO 1)

Opmerkelijk is dat wanneer men spreekt over de vereiste van voorbereiding op pleegouderschap de meeste pleegouders eerst en vooral verwijzen naar noodzaak van zorgvuldige screening, het nagaan van motivatie, matching-profiel opstellen en een realistisch beeld van wat pleegzorg

inhoudt krijgen. Hoofdzakelijk wijzen pleegouders erop om gedurende de voorbereiding na te gaan of pleegouder(s) geschikt zijn. Tevens zou deze voorbereiding zelfselecterend werken. Daarnaast wijden ze uit over thema's die zouden aangereikt moeten worden zoals

- Omgaan met eigen kinderen in combinatie met pleegkinderen
- Loyaliteit
- Regressie en hechting
- Leren dat je pleegouder bent, geen ouder.

Pleegouders geven dus aan dat niet iedereen pleegouder kan worden. Pleegouderschap vraagt bewust omgaan met bepaalde zaken. De meeste pleegouders maken me attent op het feit dat pleegzorg altijd een zekere onvoorspelbaarheid inhoudt aangezien het gaat over mensen. Een voorbereiding is noodzakelijk maar je kan nooit alles inschatten. Bovendien geven ze aan dat zolang het specifieke pleegkind niet in beeld is, het moeilijk is om gericht voor te bereiden. De normatieve sfeer waarin pleegzorg vervat is, wordt hier dus sterk benadrukt.

Je bent op geen één kind voorbereid. Elk kind komt hoe dat het komt en dat kunt ge niet kiezen gelijk dat jij dat wilt (PO 4)

Een langere voorbereiding of vorming vooraf zien de meeste pleegouders niet zitten. Immers, dit zou kandidaat-pleegouders afschrikken waardoor er zich nog minder zouden aanmelden. PO 5 kiest wel bewust voor meer opleiding zodat professioneel handelen binnen een gezin kan plaatsvinden en waardoor diensten voor pleegzorg een aantal dingen kan verwachten en zelfs eisen van pleegouders. Hij legt daarbij uitdrukkelijk de nadruk op het rekening houden met afkomstouders en een professionele reactie om hen een plaats te geven.

Ik denk dat je echt wel moet gaan zien wat dat een begeleider of opvoeder doet en wat die krijgen bij hun opleiding. En dat pleegouders daar een minumpakket zeker van moeten krijgen. Maar nog meer denk ik dat het belangrijk is dat ze echt wel beseffen van wat dat betekent voor een ouder dat hun kind in zo'n gezin zit. (PO 5)

Een ander pleegouderkoppel geeft tijdens het interview ook aan dat een uitgebreide pedagogische voorbereiding en samenhangend een vergoeding de continuïteit van een pleegplaatsing ten goede zou komen. Echter, een echte opleiding als opvoeder zien ze niet zitten uit schrik dat de meerwaarde die zij zien in het opgroeien in een gezin teniet gedaan zou worden.

Als die mensen, als je als pleegouders serieus voorbereid zijn en een serieuze cursus zou geven... Ik peins dat er wel veel kinderen beter gaan terechtkomen. Dat er minder geswicht gaat worden van pleeggezin naar instelling enzo. Ik peins dat ze dat dan minder gaan hebben, want dan is het je beroep é. [...] Maar als 't een opleiding is, dat worden dan eigenlijk kleine instellingen é. Hoeveel kinderen zou je dan moeten nemen... ik weet het niet. (PO 2)

STAP-cursus

De twee pleegouders (PO 3 & 8) die de STAP-cursus volgden, vonden het contact met kandidaat-pleegouders een meerwaarde. Tevens blikten ze positief terug op het informatiemoment voor vrienden en familie. Ze gaven beiden aan dat de betrokken actoren (afkomstouders, pleegkinderen, mensen van de jeugdrechtbank, begeleiders...) allemaal een plekje kregen in deze cursus. Dit verruimde hun blik doordat een realistisch beeld werd geschetst. Pleegouders kregen

de kans om de impact in te schatten van pleegzorg. Beiden gaven wel aan dat het natuurlijk nooit mogelijk is om deze volledig in te schatten, maar dat ze veel geleerd hadden van de cursus doordat er getracht werd heel concreet te zijn en ervaringsdeskundigen aan het woord te laten.

6.3.2. Begeleiding van pleegzorgwerkers

Duidelijk doorheen de gesprekken is dat inhoud en frequentie van de begeleiding sterk afhangt van de dienst voor pleegzorg. De vorm blijft meestal wel gelijk: gesprekken met de pleegouders. Alle pleegouders geven aan dat het belangrijk is om continuïteit in begeleiding te krijgen. Tevens geven ze aan dat hun tevredenheid sterk afhankelijk is van de individuele pleegzorgwerker. Er moet een 'klik' zijn.

Wat ik voornamelijk geleerd heb is dat het moet klikken met de sociaal assistent want als dat er niet is, als dat een last is, dan moet je een andere vragen... want dat is echt nodig. (PO 6)

De begeleiding wordt als noodzakelijk beschouwd aangezien pleegouders aangeven dat zowel inhoudelijke, als administratieve en/of juridische ondersteuning nodig is. Pleegouders geven aan dat ze concrete handvaten zoeken in deze begeleiding.

Soms heb ik het gevoel van 'ok, ze leggen het allemaal mooi uit, ze helpen ons, maar uiteindelijk als de deur toe is, zit je toch maar weer met je problemen en ben je eigenlijk maar weinig stappen vooruit'. (PO 7)

Ze wijzen op het belang van een doordachte doorverwijzing wanneer geen antwoord gegeven kan worden. Ook dit blijkt afhankelijk te zijn van de pleegzorgwerker. De waardering van de begeleiding hangt vooral af van de mate waarin hun problemen (h)erkend worden en van het begrip van de pleegzorgwerker.

't Is nog maar gewoon. Ik spreek niet over oplossingen. Ik spreek over euhm.. De vinger leggen op wat er uiteindelijk gaande is. Dat is het nog maar. Naar oplossingen toe vind ik dat voor grote problemen dat je wel waarschijnlijk naar specialisten moet gaan, gelijk nu naar wie. Omdat een sociaal assistent is beperkt denk ik. (PO 1)

Het positieve van pleegzorgwerkers is dat zij net de afstand hebben om bepaalde kwesties vanuit een andere invalshoek te belichten. Aan de andere kant wijzen pleegouders er net op dat pleegzorgwerkers soms net iets te ver staan om het belang van bepaalde zaken goed in te schatten en goed te begrijpen. Pleegouders blijken doorheen mijn interviews een redelijk milde houding te hebben tegenover pleegzorgwerkers. Aangegeven wordt dat ook pleegzorgwerkers binnen een structuur vervat zijn en dus maar beperkte mogelijkheden hebben. Eén pleegouder (PO 6) heeft een zeer uitgesproken tegengestelde mening over de begeleiding: pleegzorgwerkers steunen pleegouders meer dan gewone ouders volgens hem.

Ik vind dat pleegzorgwerkers zich op dezelfde manier opstellen (als de politiek). En dat is dubbelzinnig. Zij, ja, wij hebben dat niet gewaar geworden (wegens volledig breuk met ouder), maar ik hoor wel dat zij uiteindelijk vaak veel meer de kant kiezen van de pleeggezinnen dan van de ouders. (PO 6)

Tevens geeft hij aan dat pleegzorgwerkers voor hun eisen enkel kunnen beroepen op liefdadigheid van pleegouders, wat volgens hem een professionele input in de weg staat. PO 1 zegt ook dat

pleegzorgwerkers hun mening en visie niet kunnen opleggen aan de pleegouders maar enkel kan proberen te overtuigen, wat kan leiden tot schrijnende opvoedingssituaties. PO 3 geeft ook aan dat pleegzorg tweesporig is ouders die opvoeden gaat ten koste van pleegouders die opvoeden, en omgekeerd. Slechts één kan in zijn ouderrol ten volle gesteund worden. Dit problematiseert hij echter niet.

Maar de begeleiding is sowieso tweesporig é. Alé, zelfs bij perspectiefplaatsing is het tweesporig. Mama heeft haar rol als mama en wij hebben onze rol als pleegouder. Dus als hij terug zou moeten, dan ja, dat moeten wij een stuk onze rol van pleegouder lossen zodat zij dat een beetje bij beetje kan terug opnemen. (PO 3)

PO 6 geeft aan dat de begeleiding van goede kwaliteit is, maar dat het gebrek aan crisishulp of een noodlijn een tekortkoming is.

(Pleeg)kinderen gehoord worden

Ook afhankelijk van de dienst voor pleegzorg is of de pleegkinderen al dan niet gehoord worden. Bij jongere kinderen is dit sowieso minder het geval. Bij oudere kinderen worden sommigen niet gehoord, anderen worden bevraagd met de pleegouders erbij. Met enkelen wordt er wel een individueel gesprek gevoerd. Bij PO 3 neemt de dienst zelf een jaarlijkse enquête af van pleegkinderen om hun mening te weten te komen over hun werking. Pleegouders vinden het op zijn minst normaal dat pleegkinderen eens afzonderlijk beluisterd worden, en meestal enorm positief. Wanneer dit niet gedaan wordt, wordt dit als een tekortkoming bestempeld.

En ik denk dat door dat kind een keer apart te pakken en daar dan een bepaald, jah, ze moeten daar nu es over nadenken over welke vragen kun je stellen... Allé, er zou daar toch moeten een "tussen iets" zijn in de begeleiding dat dat pleegkind toch meer beschermd. Vind ik toch. Tot slot van rekening als een kind... Ik heb 't altijd met pubers gehad, dus da's gemakkelijker. Maar stel je nu e keer voor dat azo e sukkelestje zit dat dan ik weet niet wat in zo'n hoofd heeft dat je er niet uitkrijgt en die dan maar heel z'n leven daar alleen blijft mee zitten é. (PO 1)

Tevens is het opmerkelijk dat de kinderen van de pleegouders nooit betrokken worden in de begeleiding. Hun mening of ervaringen krijgen geen stem. Pleegouders ervaren dit niet als een tekortkoming. In de meeste gevallen wordt de keuze voor pleegzorg wel kort besproken met de kinderen, terwijl de uiteindelijke keuze gemaakt wordt door de pleegouders. Ze vinden dit vanzelfsprekend omdat het nu eenmaal zo is dat ouders niet onderhandelen over de keuze van kinderen, en dat dit geen verschil maakt of dit nu pleegkinderen zijn of niet. Ook wordt gezegd dat indien er zich problemen voordoen, dit wel gemeld kan worden aan de begeleiding. Bij geen enkel gezin stelden zich significante problemen hieromtrent.

Afkomstouders begeleiden

Pleegzorgwerkers doen volgens de meeste pleegouders hun best om de situatie van het afkomstgezin op te volgen. Pleegouders geven aan dat het voornamelijk de bedoeling is dat pleegzorgwerkers zorgen dat het contact tussen pleeggezin en afkomstgezin goed verloopt en dat

pleegouders, afkomstouders en pleegkinderen ongeveer op dezelfde lijn zitten qua verwachtingen. Velen geven aan dat dit geen simpele opdracht is.

We hebben altijd een goed gevoel bij haar gehad. Alleen, gaandeweg, merkten we bij die maatschappelijk assistente dat die ook dacht van 'wat ik ook doe of probeer, in dit gezin helpt het toch niet'. (PO 8)

Sommige pleegouders vinden het ook de taak van pleegzorgwerkers dat ze het gezin begeleiden op de terugkeer van pleegkinderen. Anderen zien dit als een taak van andere diensten. PO 1 geeft aan dat soms tot vervelens toe de situatie van het afkomstgezin herhaald wordt tijdens de begeleiding, terwijl deze eigenlijk weinig verandert.

Het bespreken van de situatie ginder elke maand of één keer in de drie weken is veel omdat de situatie ginder ook stagneert é. Je blijft eigenlijk elke keer zeggen van dat de situatie toch wel erg is. Dat zal waarschijnlijk wel zijn nut hebben die vragen, omdat ze dan natuurlijk ook nog vraagt 'ga je nog naar daar, heb je nog regelmatig contact, en hoe is 't geweest als je gegaan bent? Dat vind ik wel belangrijk dat ze weet dat hij nog regelmatig gaat en dat hij zich daar goed bij voelt en zijn redenen heeft om dat te doen. Maar het negatieve van de thuissituatie dat trekt hij op zichzelf terwijl hij in feite daar niet veel aan kan veranderen é. (PO 1)

6.3.3. Vorming van diensten voor pleegzorg

Vorming georganiseerd door diensten voor pleegzorg variëren van enkele thema-avonden tot jaarlijkse bijscholing. Pleegouders waarderen dit wel sterk, maar tijdsgebrek zorgt ervoor dat velen niet (steeds) gebruik maken van het aanbod. In het begin van een pleegzorgplaatsing is er algemeen meer interesse en motivatie te merken voor vorming. Dit kan wijzen op het feit dat pleegouders in het begin meer onzeker zijn of dat vorming weinig afgestemd is op ervaren pleegouders. Wat algemeen als positieve factor beschouwd wordt, is het contact met andere pleegouders. Interactie zorgt ervoor dat pleegouders een gevoel van erkenning en herkenning krijgen wat hen geruststelt. Door vorming te volgen leer je altijd wel iets bij, zeggen de geïnterviewde pleegouders. Wel wordt aangegeven dat men best wisselt met momenten waarop deze vormingen doorgaan (overdag of 's avonds). Thema's variëren best ook zodat ieders interessegebied en alle leeftijdscategorieën van pleegkinderen aan bod komen. De mening van de geïnterviewde pleegouders over hoe de vorming gegeven dient te worden, is ook gelijklopend. Men verwacht een goeie afwisseling tussen theorie en praktijk. Ervaringsdeskundigen samen met specialisten aan het woord laten, wordt gezien als verrijkend. Ook het werken aan de hand van casussen vergroot de herkenbaarheid.

6.3.4. Formele steun

Aangezien er geen neutrale invulling is voor het begrip 'opvoedingsondersteuning' (Vandenbroeck, 2008), categoriseer ik alle steun die pleegouders ervaren binnen formele netwerken (organisaties, professionele werkers etc.) niet gebonden aan de dienst voor pleegzorg, onder de term 'formele steun'. Het onderscheid tussen opvoedingsondersteuning (open voor alle ouders met vragen bij

het dagelijks opvoeden, in algemene voorzieningen) en opvoedinghulp (ouders met vragen die een intensieve aanpak, in gespecialiseerde voorzieningen) gemaakt door Vandemeulebroecke & De Munter (2004) is hier immers niet relevant. Ik wil immers vertrekken vanuit de ervaringswereld van de pleegouders. Mogelijks kreeg ik een heel ander beeld als ik vertrok vanuit de visie van deskundigen.

Hieronder volgt een summier opsomming van mogelijke steun en wie dit gedurende het interview aangaf. Sommige zaken geven werkelijk meer competenties en vaardigheden. Andere bieden ondersteuning wanneer de pleegzorgtaak te zwaar wordt en verminderen de ouderlijke stress. Enkele activiteiten worden door de pleegouders niet als steun of deskundigheid bevorderend ervaren hoewel het aanbod de intentie heeft. Naast elke steunvorm probeer ik bondig de betekenis en ervaring van de geïnterviewden te beschrijven.

Informatieverstrekking en pedagogische literatuur

- Het tijdschrift 'Onder Dak', de driemaandelijks pleegzorgkrant in Vlaanderen uitgegeven door Pleegzorg Vlaanderen. (PO 3, 4): literatuurtips zijn handig, net als thema's die worden aangereikt.
- Kranten: alle pleegouders volgen de actuele jeugdbeschermingsdiscussies

Vorming door andere voorzieningen

- Informant, vormingsdienst van jongerenbegeleiding vzw (PO 3): cursus omgaan met het gekwetste kind voor professionelen: zeer boeiend bevonden
- Het Huis, een neutrale bezoekeruimte. (PO 8): vormingsavonden, blikverruimend

Therapeutische hulp

- Speltherapie (PO 4)
- Kindertherapeut/psycholoog (PO 2, 6, 7, 8)

De geïnterviewde pleegouders geven aan weinig betrokken te worden bij therapeutische hulp. Op zich vinden ze dit geen probleem. Wel vinden ze dat ze tips zouden moeten krijgen om met de problematiek thuis om te gaan.

Ik vind dat als je de zorg opneemt voor iemand en je neemt de zorg correct op dat je dan toch het recht moet hebben van, hij mankeert iets, hij mankeert niets. Lijk bijvoorbeeld als Kevin dan naar de psychiater ging als hij dan in De Waai zat, mocht ik dat niet weten want dat was beroepsgeheim. Ik kan daar in komen. Maar als dat beroepsgeheim is, wat moet je er dan mee doen als je hem hier hebt. Versta je? Je kan op de problematiek niet inspelen want je weet eigenlijk niet echt iets. Je weet dat er problemen zijn, je kunt ze benoemen. Maar meer weet je niet van de professionele hulpverlener dan. (PO 7)

School

- Buitengewoon onderwijs (PO 1, 2, 4)
- BEMOK MPI-School: behandelingscentrum voor kinderen met gedrags- en emotionele problemen en/of autismespectrumstoornissen (PO 7)

De ene zien de rol van scholen inzake de opvoeding groter dan de andere. Duidelijk is dat scholen wel duidelijk voor sommige pleegouders een meerwaarde betekent. Waar PO 1 net aangeeft dat er

geen connectie gevonden wordt, en dit juist een last betekent. Scholing en onderwijs is duidelijk een thema die heel veel voeten in de aarde heeft bij pleegouders. Het wordt nauw opgevolgd. Daaruit zou ik kunnen afleiden dat school niet alleen als een belangrijk opvoedingsmilieu gezien wordt, maar ook als een middel om kinderen en jongeren een goeie start in het leven te geven.

Residentiële hulp

- MPI en OOC De Waai (PO 7): PO 7 gaf aan dat residentiële hulp niet complementair is aan pleegzorg. Ze werden amper erkend in hun pleegouderschap door de instellingen.
- Revalidatiecentrum (PO 2): Op het moment van het interview hadden de pleegkinderen nog geen verblijf gehad in het centrum. De doorverwijzing was via school verlopen.

CLB

Aangegeven wordt dat het CLB heeft ook een belangrijke rol in detectie van ontwikkelingsproblemen en doorverwijzing naar buitengewoon onderwijs of gespecialiseerde centra.

Gezinsbegeleiding

- Thuisbegeleiding van een logopedist (PO 7)
- Gezinsbegeleiding van Kind en Gezin (PO 2)
- Triple P (PO 4, 8)

Gezinsbegeleiding wordt positief ervaren: pleegouders vinden er begrip voor hun problemen en ook concrete oplossingen. Enkel tegenover de Triple P-cursus heerst wat scepticisme. Ouders die met een verschillende problematiek kampen komen daar samen, waardoor weinig steun aan elkaar wordt bevonden. Ook wordt aangegeven dat de cursus vooral gericht is op belonen en straffen. PO 8 gaf aan dat dit wat naast de kwestie was. Hun pleegkinderen stelden moeilijk gedrag gezien de moeilijke gezinssituatie waar op zich niet veel aan veranderd kon worden. PO 4 gaf aan dat de gezinsbegeleiding van Triple P de opvoedingsstress verminderde en draagkrachtverhogend werkte.

Andere/ Zelf

- Vertrouwenscentrum Kindermishandeling (PO 8): Pleegkind werd niet geloofd, negatieve ervaring.
- Kinderteam door dienst pleegzorg (PO 8): Geen positieve ervaring wegens te lange wachttijd vooraleer er effectief hulp aangeboden werd.
- Sociale vaardigheidstraining (PO 1): Verplichte sociale vaardigheidstraining door jeugdrechtbank werd positief ervaren door de pleegouders.
- Ervaringsproject (PO 7): Het gebrek aan nazorg en participatie van (pleeg)ouders werd door PO 7 bekritiseerd. Het project op zich werd wel positief ervaren.

Besluit

Duidelijk is dat pleegouders ook in formele steun concrete handvaten zoeken en begrip voor hun situatie. Tevens vragen pleegouders actief betrokken te worden in formele hulpverlening. Wachtlijsten en een tekort aan nazorg worden hevig bekritiseerd. Pleegouders nemen meestal zelf het initiatief om formele hulp te zoeken. De drempel naar formele steun lijkt bij de geïnterviewden laag. De stap naar residentiële hulpverlening ligt daarentegen hoog, aangezien pleegouderschap daar niet gecombineerd mee kan worden.

6.3.5. Informele steun

In het algemeen wordt de directe sociale omgeving als belangrijke bron van steun in opvoeding ervaren (Edwards & Gillies, 2004). Buysse (2007) leidt uit haar onderzoek zelfs af dat steun geboden door het informele sociale netwerk de enige steunbron is die door alle ouders als opvoedingsondersteunend wordt ervaren. Ik ging na of dit ook het geval was in pleegzorgsituaties. Doorheen de interviews was duidelijk dat met informele steun vooral emotionele ondersteuning wordt bedoeld. Wanneer men pleegouders deskundiger wil maken, schiet informele steun er vaak bij in omdat pleegouders aangeven dat er weinig mensen in de omgeving zijn met gelijkaardige situaties die hen daadwerkelijk kunnen helpen.

Partner

Alle pleegouders die ik geïnterviewd heb, hadden een partner die meehielp en akkoord ging met de pleegzorg. Velen gaven ook aan dat pleegzorg heel zwaar is om alleen te dragen en misschien zelfs onhaalbaar. Een partner biedt een ander perspectief op opvoedingskwesties en biedt hulp. Sommigen geven aan dat het bij pleegzorg nog belangrijker is om op dezelfde lijn te staan qua opvoeden. Immers, aangegeven wordt dat opvoeden van pleegkinderen minder vanzelfsprekend loopt en meer doordacht.

Eigen kinderen

Eén pleegouder gaf aan dat de eigen kinderen een echte steun betekenden.

Denk dat de meeste steun eigenlijk gekomen is van mijn eigen kinderen é. Ja, ik denk eigenlijk dat dat wel de grootste steun is geweest. Dat zij de situatie kennen en dat zij zien hoe dat het pleegkind reageert. En als je dan op een bepaald moment dat het overloopt dat zij dan meer kunnen relativeren en weer een beetje in perspectief zetten en dat je dan weer vooruit kan é. Ja, dat is het uiteindelijk. Ik heb ook niet meer nodig. (PO1)

Een ander pleegouderkoppel ervoer net spanning en stress rond de combinatie eigen kinderen – pleegkinderen.

't Moment dat we opvoedingsdienst begeleiding gevraagd hadden. Ons probleem was in hoever mogen de oudsten helpen opvoeden. Ik wist dat echt niet. Mag onze zoon die vijftien is één van die kinderen straffen, moet die als broer aan ons overlaten of moest die dat aan ons overlaten. Dan we zeiden van 'we weten wij da echt niet meer é'. (PO 2)

Familie

De steun van familie wordt niet eenduidig als positief beschouwd. Meestal moeten pleegouders hun keuze in het begin verantwoorden. Bij alle geïnterviewde pleegouders stellen zich geen noemenswaardige problemen van niet-aanvaarding van de pleegkinderen. Echt steun ervaren is een andere zaak. Maar dit percipiëren ze niet als een noodzaak. PO 1 verwoordt het als volgt en vat daarmee ook de mening van andere geïnterviewden samen:

Nu, de familie heeft geholpen door gewoon de situatie te aanvaarden zoals ze is. Niet dat ze er echt honderd procent pro voor waren. Misschien moet je ook wel niet veel meer hebben van de familie dat ze gewoon mogen lopen lijkt dat ze lopen... Dat ze gewoon een keer jah, een keer ermee babbelen, er een keer mee lachen, er een keer een onnozelheid tegen vertellen... Dat is voldoende é. Dat ze meedoen in het familiale leven eigenlijk é. Maar echt dat ik naar mijn broer loop met mijn probleem dat heb ik nooit gedaan. (PO 1)

Vrienden en kennissen

Als pleegouders bewust kiezen voor pleegouderschap staat de onmiddellijke omgeving daar wat weigerachtig tegenover. Duidelijk is dat dit allerm minst een vanzelfsprekende keuze is. Veel terugkerende uitspraken zijn 'waarom adopteer je niet?', 'jullie gaan veel kritiek krijgen', 'dat zal zwaar zijn' en 'je zal je gezin in gevaar brengen'. PO 1 geeft aan dat die weerstand niet noodzakelijk negatief hoeft te zijn. Het kan er ook voor zorgen dat je als pleegouder kritisch en bewust de keuze al dan niet doorzet. Oprechte bezorgdheid lijkt toch de meest gehoorde beweegredenen van tegenstand.

Uiteindelijk aanvaarden vrienden en kennissen de thuissituatie zoals ze is bij alle geïnterviewde pleegouders. Het wordt als ondersteunend ervaren als hun vrienden er gewoon zijn voor hen en luisteren. Vrienden kunnen ook bij praktische zaken een oplossing bieden (bijvoorbeeld aanwezig zijn in hun plaats op school wanneer de pleegouders niet kunnen). Het pleegouderpaar (PO 8) zonder eigen kinderen zei dat door pleegkinderen hun kennissenkring vergrootte (door school, buurtkinderen die over de vloer komen etc.).

Echter, pleegzorg zorgt ook voor hinderpalen voor sociaal contact door tijdsgebrek. Veel is afhankelijk van de leeftijd van de pleegkinderen en gezinsgrootte.

Buurt en mensen op straat

De onmiddellijke buurt van pleegouders ziet natuurlijk ook dat de gezinssituatie verandert. Tevens hangen sommigen pleegouders een affiche uit die dit bevestigt. PO 4 geeft aan dat met directe burens er wel een nauw contact is en gepraat wordt over opvoedingszaken. Pleegouders geven ook aan dat de reactie van buurtbewoners of mensen op straat toch wel van betekenis kan zijn, in positieve en in negatieve zin.

Wat we ook allemaal aangenaam, als andere mensen es zeiden van 'Amai, wat een geestige bende' en dat je eigenlijk voor hetgeen dat je deed wel een positieve bekrachtiging kreeg. Dat vonden we altijd wel geestig. (PO 7)

Daar word je dikwijls door beoordeeld van 'amai, slechte ouder'. Ja, alé ja, zo ge voelt dat soms op straat als ge Sonja (pleegdochter) aanpakt, dan word je zo bekeken van 'amai, moest dat mijn kind zijn...' [het zou geen waar zijn]. Dan denk ik van komt maar es een weekske overpakken. Ik zeg dat ook dikwijls ook, als ik mij gereviseerd voel: "ge mag altijd es wisselen hoor". (PO 4)

Je wordt meer bekeken als een vreemd wezen, denk ik, vanuit een andere planeet é. Meestal is dat toch een beetje een naïef mens, te brave voor dood te doen, [...] van 'ze heeft ze niet allemaal op een rij'. En dat ik mijn gezin in gevaar breng. (PO 1)

Andere pleegouders

Contact met andere pleegouders wordt eenduidig als positief beschouwd. Pleegouders die weinig contact hebben met andere pleegouders geven aan dat ze dat eigenlijk wel zouden willen. Pleegouders willen hun verhaal vertellen bij mensen die (ongeveer) hetzelfde meegemaakt hebben. De meerwaarde van dit contact ligt in de (h)erkenning van het verhaal en de problemen. Waarschijnlijk voelen pleegouders zich vaak niet begrepen. Zo wordt bijvoorbeeld aangegeven dat:

Je kan er niet mee weg in de omgeving want daar wordt al snel gezegd, je hebt het jezelf op de nek genomen dus los het nu maar op. (PO 6)

Gesprekken met andere pleegouders kunnen zorgen voor een geruststelling en een positieve balans. Dit kan erop wijzen dat doordat andere pleegouders met dezelfde problemen en vragen geconfronteerd worden, pleegouders het gevoel krijgen dat de verantwoordelijkheid van die problemen niet bij hen zelf ligt. Dit kan zorgen dat opvoedingonzekerheid afneemt. Ook geven pleegouders aan dat in dit contact leerpotentieel ligt. Verhalen kunnen zorgen voor nieuwe ideeën en zelfs oplossingen.

En omdat je ook altijd een informele babbelen na de vorming had, dat je weer kunt babbelen met lotgenoten nadien, dat je weer, alé, hoe zou ik het zeggen, dat je weer voort kunt. Dat geeft gelijk een boost nadien dat je weer die positieve balans hebt van alé, we weten opnieuw voor wat we het doen. We gaan door doen. (PO 7)

Pleegzorgdagen, pleegzorgcafé's, de STAP-cursus en vormingen vormen allemaal specifieke momenten die interactie met andere pleegouders bevorderen. De organisatie en frequentie is echter opnieuw sterk afhankelijk van de dienst en regio. Aangegeven wordt dat door tijdsgebrek of de vaste momenten waarop deze activiteiten georganiseerd worden, pleegouders vaak in de onmogelijkheid verkeren om deel te nemen.

Besluit

Informele steun is voornamelijk om twee zaken belangrijk als het gaat om professionalisering van pleegouders. Ten eerste zoeken pleegouders erkenning voor wat ze doen van buitenaf. Zich gesteund voelen in hun taak, neemt onzekerheid en stress weg. Tevens kunnen informele netwerken zorgen voor nieuwe perspectieven en/of oplossingen inzake opvoeding of pleegzorg. Pleegouders geven aan dit soms nodig te hebben om afstand te kunnen nemen, om alles in een juist perspectief te zien.

6.3.6. Competenties pleegouders

In mijn literatuurstudie komt aan bod dat deskundigheidsbevordering in vraag wordt gesteld omdat de competenties van pleegouders moeilijk op voorhand te bepalen zijn. De geïnterviewde pleegouders zaten echter allemaal op dezelfde lijn wanneer het vaardigheden van pleegouders betreft:

- Goed evenwicht kunnen bewaren tussen afstand en betrokkenheid
- Kunnen omgaan met kwetsbaarheid van pleegkinderen
- Omgaan met cultuurverschil
- Structuur kunnen brengen en consequent opvoeden
- Open staan voor begeleiding en voor 'anders-zijn'
- Eigen grenzen kunnen aangeven en bewaken
- Loyaliteit ten opzichte van afkomstouders
- Afkomstgezin een plaats kunnen geven binnen het gezin
- Opvoedingshumor en creativiteit in opvoeden
- Brede rug voor wat anderen denken

PO 6 verwoordt het als volgt:

Pleegouders zijn betekent eigenlijk niet oordelen, niet veroordelen en niet beoordelen. (PO 6)

Bovenstaande competenties komen min of meer overeen met die van Vonk (2010, in Kruis, 2010, cf. supra). Over één competentie, namelijk pleegkinderen graag zien, is er een uiteenlopende mening. Eén pleegouder is daar niet voor omdat:

Da's ook vree dubbelzinnig ze noemen dat pleegOUDERS, maar eigenlijk zijn dat pleeghulpverleners en geen ouders. Dat is een job, dat heeft niets met liefde te maken of met iemand gerne zien, dat is. Ge kunt daar wel sympathie voor hebben. Maar ge moet voor een kind dat je niet graag hebt, evenveel kunnen voor doen é dan een kind dat je wel graag hebt. Dat is juist professioneel é: dat je vanuit de ogen van het kind vertrekt en niet vanuit je eigen ogen. En ik denk dat dat, ik vermoed dat dat in veel pleeggezinnen niet zo is, dat dat eigenlijk omgekeerd is. Dat dat kind in dat gezin komt en zich daar moet in aanpassen aan dat gezin. En dat dat eigenlijk omgekeerd moet zijn: dat dat gezin zich moet aanpassen aan het kind. Maar dat kan nu niet of dat is nu niet zo, omdat dat statuut niet zuiver is. (PO 5)

De andere pleegouders geven juist aan dat dit een factor is waar ze kracht uit halen en wat continuïteit van pleegplaatsing ten goede komt. Een afstandelijke invulling van professionaliteit voor pleegouders lijkt niet wenselijk. Integendeel, emotionele betrokkenheid en inleving lijkt voor de meeste pleegouders net de meerwaarde van pleegzorg.

Ja, ge hebt zo de eerste periode van pleegzorg dan is dat zo 'het ideale kind' é en dan begin je te hechten. En dat is niet hetzelfde gelijk dat dat uw eigen bloed is maar dat komt er wel heel dichtbij qua graag zien. [...]Dus ik denk dat daar ook een verschil zit met een instelling, van daar doe je de deur toe en is 't gedaan. Maar dat is constant é. Als er hier een probleem is dan neem ik dat overal mee é. Ge zijt veel meer betrokken. (PO 3)

De competenties hierboven opgesomd zijn natuurlijk niet letterlijk na te gaan of overdraagbaar. Wel staan waarden en normen centraal: loyale samenwerking met afkomstouders, innovatief

vermogen, betrokkenheid... Pleegouders geven dus aan dat 'objectieve standaarden' in pleegzorg niet aangegeven kunnen worden.

| *Wat is de definitie van een goede papa en een goede mama? Heb je die? (PO 2)*

In de interviews komt duidelijk de normatieve sfeer waarin pleegzorg zich situeert naar voor. 'Goede' pleegzorg blijkt een levenslange zoektocht te zijn. Alle pleegouders geven ook aan dat pleegouderschap levenslang leren inhoudt. Doorheen de interviews merkte ik ook dat pleegouders enorm zelfkritisch zijn en hun eigen houdingen, tradities en handelingen onder de loep nemen.

| *Je moet kunnen reflecteren. Je moet afstand kunnen nemen ook. Ja, je moet die reflex hebben. (PO 3)*

6.3.7. Besluit

In mijn literatuurstudie bleek al dat er een nood is aan (her)waardering van de pleegzorgtaak. In de meningen over deskundigheidsbevordering en ondersteuning blijkt dat de geïnterviewde pleegouders inderdaad (h)erkenning en begrip zoeken. Dit speelt zowel een rol in de begeleiding en vorming, als in sociale contacten. De tevredenheid van de pleegouders is veelal afhankelijk van zich begrepen voelen. De behoefte van pleegouders aan contact met andere pleegouders ligt op dezelfde lijn. De veel gehoorde weerstanden tegenover pleegzorg waar pleegouders mee te maken krijgen, wijzen erop dat er nog heel wat werk aan de winkel is.

Opmerkelijk is dat veel vorming van diensten voor pleegzorg en zeker de voorbereiding, gericht lijkt op het zoeken van "goede pleegouders" en het bevorderen van een duurzaam pleegzorgengagement. Door vorming willen ze ook vragen van pleegouders en problemen die zich binnen pleegzorg vaak voordoen, oplossen. Pleegouders geven aan dat de diensten wel min of meer in dit opzet slagen. Zoals reeds gezegd in de inleiding, is het ook belangrijk om bij het voorbereiden en ondersteunen de maatschappelijke analyse van de manier waarop pleegouders participeren en de betekenis van pleegzorg algemeen niet te vergeten.

Pleegouders geven aan dat het belang van het kind in alle situaties moet voorop staan, ook in begeleiding, vorming en ondersteuning. Pleegkinderen worden als actieve participanten beschouwd, en daarmee onderschrijven ze de hedendaagse visie op opvoeding. Ze geven aan dat kinderen binnen de bijzondere jeugdzorg extra kwetsbaar zijn en dat er dus zorgvuldig moet gehandeld worden. Pleegouders beseffen dat dit geen simpele opdracht is aangezien niet altijd duidelijk is welke handelingen in belang van het kind zijn. Dit blijkt ook in hun reflexieve houding ten opzichte van het spanningsveld afkomstouders - pleegouders. Verwonderlijk is dat sommige geïnterviewden zelfs de wijze waarop diensten voor pleegzorg hiermee omgaan bekritisieren. Dit illustreert bevattelijk de zoektocht van pleegouders naar 'goede pleegzorg'. Pleegouders zijn zich bewust van het feit dat er geen universeel geldende en objectief correcte 'opvoedingsregels' voorhanden zijn. In discussie met anderen (pleegzorgwerkers, deskundigen,

ervaringsdeskundigen, informele contacten...) is de pleegouder een zoekende. Belangrijk is ook dat pleegouders aangeven dat pleegouderschap een blijvend werk- en leerproces is. Dit uitgangspunt wijst erop dat ze samen met alle betrokkenen proberen goed te handelen. Tevens zorgt dit ervoor dat pleegouders kampen met opvoedingsonzekerheid. Informele steun lijkt een belangrijke factor te zijn om deze te verminderen. Veel pleegouders krijgen ook formele steun. Dit kan zijn omdat pleegouders meer verantwoording van hun handelingen moeten afleggen, en dit opvoedingsonzekerheid vergroot en de drempel naar formele steun verlaagt. Tevens kampen veel pleegkinderen met individuele psychologische problemen. Therapeutische begeleiding en psychologen worden ingeschakeld als deskundigen. Dit onderschrijft het opkomende beeld van gezinsopvoeding: steeds meer therapeutisch en psychologisch.

6.4. BETALING PLEEGZORG

Ik gaf reeds aan dat betaling en pleegzorg een heel geladen discussie is. Alle pleegouders hadden dan ook een uitgesproken mening betreffende dit onderwerp.

6.4.1. Mening over huidige onkostenvergoeding

De meeste pleegouders zijn tevreden over de huidige onkostenvergoeding. Vaak wisten ze vooraf niet dat een vergoeding uitbetaald werd bij pleegouderschap. Toch geven ze aan dat deze enorm welkom is omdat pleegkinderen vaak extra kosten meebrengen. Er wordt aangegeven dat de onkostenvergoeding alles behalve de reële kosten dekt. Drie (koppels) pleegouders vinden dat logisch, PO 3 gebruikt het argument vrijwilligerswerk, PO 4 en 8 gebruiken het argument dat je voor andere kinderen ook niet vergoed wordt.

Je komt inderdaad niet toe met het geld dat ze u daarvoor geven. Maar dat is ook nooit de bedoeling geweest. Alé, voor mijn part is hetgeen ze ervoor willen geven goed. (PO 8)

Andere geven aan dat het tijd wordt voor een realistische onkostenvergoeding. PO 2 geeft ook aan dat het soms onduidelijk is wat wel of niet terugbetaald wordt. Eveneens is een andere pleegouder misnoegd over het feit dat de onkostenvergoeding helemaal wegvalt wanneer het pleegkind opgenomen wordt in een MPI.

Ik zou er voor gaan om het onderste uit de kan te halen naar vergoeding toe om het best mogelijke resultaat te kunnen bekomen met het kind. [...] Bijvoorbeeld we hebben verplicht moeten kiezen voor internaat, maar dan ben je geen pleegouder meer, kregen we niets meer van vergoeding. [...] Maar in de weekends bleef ons pleegkind bij ons komen. [...] Hadden wij die financiële ondersteuning op dat moment nog verder gekregen, dan wil ik zwart op wit aan iedereen bewijzen dat we dat niet in onze eigen pocket staken maar echt voor ons pleegkind gebruikten. (PO 7)

Uit dit citaat blijkt dat deze pleegouders aangeven dat pleegouders geen bezwaren hebben om te bewijzen dat ze daadwerkelijk het gekregen geld voor de opvoeding van het kind benutten. Pleegouders pleiten er voor om meer te kijken naar wat een pleegkind daadwerkelijk nodig heeft bij het inschatten van de vergoeding. Het kind aan zich zou dus eigenlijk centraal moeten staan bij de onkostenvergoeding. Bij start van een pleegplaatsing lijkt een realistische financiële

ondersteuning afhankelijk van het pleegkind een must. In het begin kunnen immers de onkosten hoog oplopen (bijvoorbeeld wanneer het pleegkind weinig kledij meegekregen heeft). De lange wachttijd tussen uitgaven en de vergoeding wordt door sommige pleegouders bekritiseerd.

Ook vinden ze dat er een mogelijkheid moet zijn om zaken die momenteel niet vergoed worden toch terug te krijgen (bijvoorbeeld beugel, volledige vergoeding van de aankoop van een bril). Vaak wordt er in de discussie rond onkosten verwezen naar de maatschappelijke kosten van geplaatste kinderen in een instelling die veel hoger liggen volgens de pleegouders.

En soms peins je dan zo van eigenlijk is dat niet meer dan normaal dat er een vergoeding is, want die instellingen moeten ook betaald worden anders. Instellingskosten zijn veel véél meer. 't Verschil is gigantisch. Is niet correct. En soms peins je wel van 'ja, we kopen wij brillen, rijden rond, kilometers rond, zo van... tjah...' (PO 2)

Duidelijk is wel dat de meeste pleegouders de visie van Pleegzorg Vlaanderen vzw (2010b) onderschrijven: de vergoeding is bedoeld voor het dekken van onkosten en is geen inkomen. Het belang van het kind wordt opnieuw door de pleegouders centraal gezet. Beleidsmakers, de publieke opinie en de pleegouders lijken te onderschrijven dat pleegouders een (tijdelijke) “vervanging” zijn van afkomstouders, en geen beroep, waar men vorming voor nodig heeft. Vandaar waarschijnlijk ook de gehoorde tegenstanden van V.V.P. om pleegouderschap te professionaliseren. Slechts één pleegouder (PO 5) heeft hieromtrent een tegengestelde mening.

Combinatie arbeid –zorg

Bij verschillende geïnterviewde gezinnen gaat één van de partners minder werken wanneer men pleegzorgengagement opneemt (PO 2, 3), gaat men 's nachts werken (PO 7) of neemt men thuiswerk op (PO 6). Pleegouderschap blijkt overdag duidelijk een tijdsopslorpende activiteit. Pleegouders stemmen hun beroepsleven af op de veranderde thuissituatie. Dat is natuurlijk wel afhankelijk van de leeftijd van kinderen. Aangegeven wordt dat jongere kinderen meer zorg vragen en zich minder zelfstandig kunnen bewegen. Zorg opnemen voor meerdere pleegkinderen uit verschillende afkomstgezinnen vergroot de intensiteit. Wanneer ik hen wijs op het feit dat pleegzorg ten koste gaat van arbeid, geven ze aan dat deze moeilijke combinatie geen reden is om een volwaardig loon uit te schrijven.

Stel dat we terug kandidaat zijn, en ze komen met twee, dan ga ik daar heel weinig moeite mee hebben van te zeggen van 'ik ga een periode stoppen met werken.'. [...] Als ze azo meerdere kinderen hebben, stoppen de meeste pleegouders met hun werk, heb ik het gevoel. Of dat gecompenseerd zou moeten worden? Als een huisvrouw thuisblijft, wordt dat ook niet gecompenseerd. Ja, ik vind dat, dat is eigenlijk dezelfde situatie maar er komt een stuk bij: extra dingen om te dragen en rekening mee te houden. (PO 3)

Wel geven ze aan dat bijkomende rechten zoals bijvoorbeeld betere uitbouw pleegzorgverlof en pensioenrechten misschien de stress rond de combinatie werk-zorg zou verlichten.

Als pleegouders heb je nu recht op zoveel dagen per jaar. Maar dat is eigenlijk een nepoplossing vind ik. 't Is een hele rompslomp om je dagen te krijgen. [...] Ik vind dat je gewoon zou moeten

kunnen zeggen van kijk ik heb drie pleegkinderen, ik heb negen extra dagen, en dat je baas dan gewoon effectief die dagen krijgt en je werknemer vergoed wordt. (PO 2)

PO 2 was wel zeer tevreden dat pleegouders het recht hebben op loopbaanonderbreking.

6.4.2. Argumenten voor betaling

Verplichtingen

PO 5 geeft aan dat een verloning voor pleegouders een meerwaarde zou zijn omdat diensten voor pleegzorg op die manier hun eisen kunnen stellen tegenover pleegouders.

Ik vind dat er ook een grote dubbelzinnigheid zit vanuit de politiek dan, die dat ook weer wil promoten pleeggezinnen, gewoon omdat dat veel goedkoper is naar mijn gevoel... [...] Ik vind dat de manier van, als dat professioneel is dat daar verloning moet tegenover staan, zodanig dat je daar ook eisen kan tegenover stellen. Als gij ergens werkt, kan uw baas bepaalde dingen van u verlangen, omdat hij je uitbetaalt. Da's toch simpel. Als je van een pleeggezin iets wil vragen, moet je daar ook iets tegenover stelen. (PO 5)

Continuïteit van pleegplaatsing

Een inkomen zou volgens sommigen (PO 2, 5, 6) ook de continuïteit van plaatsing ten goede komen omdat er meer tijd, ruimte en geld beschikbaar zou zijn om tegemoet te komen aan de noden van het kind.

6.4.3. Argumenten tegen betaling

Commercialisering van de pleegzorg

Pleegouders zitten ermee in dat betaling de 'verkeerde pleegouders' zou aantrekken. Pleegzorg doe je namelijk niet voor het geld, beamen de geïnterviewde pleegouders. Pleegouders meer geld geven, zou met het oog op een verbetering van de pleegzorg moeten zijn. Doordat niet duidelijk is welke de meerwaarde is van het verlonen van pleegouders, heerst een scepticisme.

Ik denk inderdaad dat als je over ene loon gaat praten dat je inderdaad in situaties gaat komen dat de mensen het inderdaad voor het geld doen en dat je... Eum, dat je ze net zo goed in een gezinsvervangend tehuis kan stoppen, bij wijze van spreken. Alé, ja, want waar zit dan nog de meerwaarde van een gezin? [...] En ook.. De mensen die nu pleegouder zijn, die zijn content met dat geld. Welke krijg je er dan bij? Gaan er dan meer pleegouders komen omdat je meer geld krijgt? Gaan dat dan de juiste pleegouders zijn? Ik weet dat niet. (PO 8)

Tevens geven ze aan dat pleegzorg vertrekt vanuit een betrokkenheid die niet te vergoeden valt. Een pleegzorgengagement is er immers niet louter één van de pleegouders. Een heel gezin, familie en buurt wordt erbij betrokken.

Je kan gewoonweg een pleegouder niet vergoeden. Want het is een gezin dat zich openstelt: ooms, tantes, grootmoeder, grootvader enzovoort. [...] Het vertrouwen met het kind is ook van enorm belang. Ja, daarom ook valt pleegzorg niet te verlonen. (PO 6)

Verplichtingen

PO 3 benadrukt de meerwaarde van redelijk autonoom te kunnen handelen. Betaling zou deze autonomie kunnen bedreigen.

We kunnen ons nu beter begrenzen tegenover de dienst. Ik denk dat als je professioneel bent en betaling krijgt, dan zitten die wel nog meer in uw gezin é. (PO 3)

De vrijwillige sfeer werkt therapeutisch en heeft een inherente meerwaarde

Het merendeel van de geïnterviewde pleegouders onderschrijft dat de vrijwillige sfeer waarin pleegzorg vervat zit, een meerwaarde is voor de pleegkinderen.

En vrijwillig: ik denk dat dat voor dat kind ook beter is dan van professioneel. Want dan komt het van 'je doet het voor het geld é' Nu doe je dat echt voor het kind. Ja, ik denk dat dat beter is voor dat kind omdat je anders mensen zult hebben die dat doen voor hun job in plaats van... Wij willen echt mensen een plekske geven bij ons. En of dat wij daar nu betaald voor worden of niet. Daar gaat het eigenlijk niet om. (PO 3)

Betaling? Ik vind dat niet goed. Ik vind dat je dat heel goed weet voor wat je dat doet en wat dat je krijgt. En dat maakt wel dat wij, alle ja, in die zin, ja, ouder zijn é. Anders ben je een beroepskracht é. Zijt je lijk echt, ik weet niet wat dat je dan zijt. Lijk dat iedereen is dat in residentiële opvang werkt ook é. Neen ik zou dat niet willen hebben. Dat zou erover zijn. Wat ik wel vind is die extra's, maar meer niet.(PO 1)

6.4.4. Besluit

Alle pleegouders pleiten voor een reële onkostenvergoeding aangepast aan het kind. Opnieuw wordt benadrukt dat alle handelingen zoveel mogelijk in het belang van het kind moeten zijn. Meer transparantie in en vereenvoudiging van administratieve zaken en financiën zou nagestreefd moeten worden.

Aangegeven wordt dat de combinatie pleegzorg en andere zorg- of hulpverleningsvormen mogelijk gemaakt moet worden. Pleegouderschap wordt volgens enkele pleegouders nog te weinig erkend als een continu engagement, als echt een vorm van ouderschap, die niet zomaar verdwijnt wanneer andere (professionele) mensen een deel van de zorg opnemen.

Duidelijk is dat alle pleegouders aangeven dat betaling niet los gezien kan worden van een bepaalde toekomstvisie op pleegzorg. De mening van pleegouders omtrent betaling is vooral gebaseerd op of er betere pleegouders en pleegzorgsituaties zullen uit vloeien, of niet. Dit opent ook de discussie naar welke motivatie pleegouders zouden moeten hebben, evenals het debat naar wat de meerwaarde is van pleegzorg tegenover andere soorten hulpverlening.

6.5. OPNEMEN PARAPROFESSIELE TAKEN

PO 5 zou opteren voor ervaren pleegouders een meter- of peterschap te laten opnemen tijdens de start van een nieuw pleeggezin.

Professioneel worden we na jaren en die wetenschap zouden we kunnen doorgeven aan anderen [...]. Er moet een basiscursus zijn zoals nu, maar voor de rest is het misschien een optie om een

meter of peter pleegouder te hebben waar de nieuwe pleegouders terecht kunnen met kleine dingen. Je kan er niet mee weg in de omgeving want daar wordt al snel gezegd, je hebt het zelf op de nek genomen dus los het nu maar op. Een meter of peterpleegoudergezin zou dit anders benaderen en tips kunnen geven. (PO 6)

Geen enkele andere pleegouder vermeldt het opnemen van taken binnen diensten voor pleegzorg als een aspect voor professionalisering. Gedurende mijn interviews kwam echter duidelijk naar voor dat verschillende pleegouders meer taken opnemen dan louter 'pleegouder zijn'. PO 2 zit bijvoorbeeld in het panel van wanneer de STAP-cursus de familiedag organiseert. PO 8 had deelgenomen aan pleegouderpunt. PO 7 gaf aan mee te lopen in betogingen en petitie te tekenen voor meer rechten van pleegouders. Verder waren er ook een aantal pleegouders die de poster ophingen van pleegzorg. En hoewel dat niet echt een 'taak' is, is het natuurlijk een manier van pleegzorg bekend te maken en te promoten. De pleegouders die er niet voor kozen om de poster op te hangen, wezen op de dubbelzinnigheid hiervan.

Wel dat vind ik ook dubbel. Waarom moet je tonen aan iedereen dat dat pleegkinderen zijn die kinderen? Waarom mogen ze niet gewoon zijn zoals kinderen? (PO 2)

Het is dus niet zo dat ze pleegzorg niet willen promoten. Ze willen gewoon hun pleegkinderen laten opgroeien in een context waar ze niet steeds bevraagd worden naar hun verleden, hun achtergrond.

Verder is er ook de Vlaamse Vereniging voor Pleegzorg vzw, een organisatie van en voor pleegouders, die ik contacteerde om respondenten te vinden. V.V.P. wil zowel een vriendenkring zijn, als een ombudsdienst voor pleegouders. Ze willen dus de stem van pleegouders vertegenwoordigen naar de overheid, de diensten en administratie toe. Tevens willen ze pleegouderschap mee helpen promoten. Zes van de acht geïnterviewden namen deel aan mijn onderzoek omdat ze op de mailingslist stonden. Echter slechts één iemand (PO 6) vervulde binnen het VVP een actieve functie of ambieerde dit. Tijdsgebrek, weinig interesse, niet (meer) gemotiveerd en onduidelijkheid over verwachtingen waren redenen waarom de anderen dit niet deden. Hun vrijwillige deelname aan mijn onderzoek wijst er echter op dat er een voedingsbodemp is bij deze pleegouders om meer te doen dan enkel 'passief' hun rol als pleegouder op te nemen. Het praatcafé voor pleegouders in Brugge is eveneens een voorbeeld waar pleegouders zich engageren. PO 1 gaf aan er niet naar toe te kunnen omdat het steeds op hetzelfde moment doorging, een moment waarop zij moest werken.

Opmerkelijk is dat een aantal pleegouders (PO 6, 7, 8) effectief iets proberen te ondernemen om hun rechten te promoten of bepaalde zaken te veranderen. Het viel me echter op dat ze na een tijdje afhaken omdat ze het gevoel krijgen geen macht te hebben om iets aan het systeem te veranderen. Een enkel pleegouder blijft lobbyen.

Omdat ik vind dat het nodig is dat pleegouders een statuut krijgen dat we meer zijn dan een onthaalouder, wij krijgen de kinderen met rugzakken, wij moeten kunnen werken met sociaal assistentes, comités, rechtbanken en nog altijd worden wij te weinig gehoord en wordt er boven het

hoofd en onze hoofden beslist. Ik vind het de moeite waard om dit naar buiten te brengen en daarvoor te lobbyen bij nog maar eens een nieuwe regering. (PO 6)

6.5.1. Ouders begeleiden

PO 2 en 3 geven aan dat ze al getwijfeld hebben of het hun taak is om de afkomstouders te begeleiden. Uiteindelijk geven ze aan dat de belangrijkste taak voor de pleegkinderen zorgen is en dat de zorg voor de ouders opnemen te zwaar is.

- *Op een gegeven moment heb ik dan gezegd van 'Wij kunnen wel zorgen en we willen wel zorgen voor de kinderen maar we kunnen niet de zorg van die ouders en al er nog bij nemen'. Omdat er was een mogelijkheid van ok, we gaan die ouders ook gaan begeleiden. (PO 2 man)*
- *En dat was vooral als het jongste kind ging thuis blijven... Dat zag ik wel zitten, maar jij niet é? (PO 2 vrouw)*

De vraag in hoeverre je de afkomstouders kan ondersteunen, blijkt pleegouders niet onberoerd te laten en heeft geen simpel antwoord. PO 7 vermeldt bijvoorbeeld dat ze de afkomstmoeder begeleidt in het vinden van geschikte anticonceptie. Andere vermelden zaken waarbij ouders betrokken en ondersteund worden (op ziekenbezoek gaan, papieren in orde brengen...) Bij terugplaatsing keert deze vraag terug: Moet alle contact verbroken worden of is het beter om samen op weg te gaan en te zoeken naar iets tussenin? Immers, pleegouders geven aan dat de kennis en ervaringen die zij inmiddels ontwikkeld hebben over hun kinderen mogelijk een waardevolle steun kan zijn voor ouders. Plots opnieuw de ouderrol opnemen wordt niet aanzien als een simpele taak.

6.5.2. Pleegouders als pleegzorgwerkers

We hebben een sociaal assistent die ook pleegouder is. Dat is echt een luxe! Die staat met twee voeten op de grond en weet waarover hij het heeft. [...] Ja, echt een luxe. De meeste kennen je gezin alleen op papier, dan is snel gezegd 'bedek het met de mantel der liefde' bij problemen, terwijl dat soms gewoon niet genoeg is. (PO 6)

Pleegzorgwerkers die ook pleegouders zijn, voor sommigen blijkt het een luxe. Andere pleegouders hebben schrik dat ze alles zouden koppelen aan hun eigen ervaring met pleegzorg en niet objectief zouden zijn.

- *Dat zou toch schoon zijn moesten al die begeleiders ook euh... (PO 2 man)*
- *Euh, pleegouder zijn? Ze zouden misschien te eenzijdig zijn ook é. Ze zouden misschien een gemakkelijk pleegkind hebben en daar misschien teveel op focussen (PO 2 vrouw)*

6.5.3. Besluit

Uit bovenstaande blijkt dat de ervaring van pleegouders nog maar weinig erkend wordt. Pleegouders sommen veel middelen op om erkenning te vergroten: pleegouders inschakelen in de voorbereiding, hen laten meedenken over het beleid, luisteren naar hen betreffende de toekomst van de pleegkinderen enzovoort. Doorheen de interviews was het voor mij duidelijk dat veel

pleegouders (met als uitzondering PO 5) echt geloofden in pleegzorg en ook wilden gehoord worden of zelfs lobbyen over hun toekomstvisie op pleegzorg. Vaak echter wordt vanuit diensten voor pleegzorg de taken van pleegouders strikt gezien als het louter opvoeden van pleegkinderen. Pleegouders zien dit niet als evidentie en stellen zich vragen omtrent hun takenpakket.

6.6. STATUUT

6.6.1. Bekendheid

De geïnterviewden gaven aan dat pleegzorg in 'gewone' kringen wel bekend is. Ook geven ze aan dat de reclamecampagnes van Pleegzorg Vlaanderen dit bevorderen. Wel krijgen ze vaak vragen rond betaling en zijn de meesten nieuwsgierig naar de achtergrond van de pleegkinderen. Aangegeven wordt dat het verschil tussen adoptie en pleegzorg onvoldoende bekend is. Vragen hieromtrent zijn schering en inslag.

Zoals reeds gezegd ontbreekt soms de sociale (h)erkenning van een engagement als pleegouder en moeten pleegouders soms opboksen tegen de negatieve reacties van de omgeving.

6.6.2. Rechten

Als ik vroeg wat pleegouders vinden van het statuut van pleegouders antwoordden de meesten al lachend: 'Hebben wij een statuut?'. Een duidelijk afgebakend statuut voor pleegouders is er niet. Doorheen de gesprekken merkte ik dat dit inderdaad voor moeilijkheden zorgt tussen ouders en pleegouders, maar ook tussen diensten voor pleegzorg en pleegouders. De vraag van veel pleegouders is: Wanneer er duidelijk impulsen zijn vanuit het beleid om pleegzorg te stimuleren, hoe komt het dan dat pleegouders al zo lang moeten wachten op het krijgen van een eenduidig statuut? Ik merk wel dat pleegouders gaandeweg een manier vinden om met die onduidelijke rolverwachtingen om te gaan door bijvoorbeeld proactief bepaalde zaken op te schrijven en te plannen (bijvoorbeeld bij vakantieregeling) of door de pleegzorgwerker als partner te zien bij juridische en/of administratieve zaken. Ook wordt door pleegouders (PO 1, 2, 8) aangegeven dat zeker bij vrijwillige plaatsing van jonge kinderen het statuut onduidelijk is of dat er alleszins meer problemen en vragen zijn.

Ja, met grotere kinderen vind ik dat dat gelijk niet zoveel speelt [meer rechten voor pleegouders]. Ook omdat die kinderen dan blijven hier, totdat ze uiteindelijk een meisje gaan vinden of op eigen voeten gaan staan.[...] Ik vind als je een klein kindje hebt, en je ziet dat dat terug moet. Of je ziet dat ze bepaalde dingen beslissen...[...] Dan is rechten en plichten veel meer aan de orde é, Hanne. Dan wil je meer rechten hebben. Maar hier is dat azo niet é. Je ziet uiteindelijk bijna met een volwassene bezig uiteindelijk é. Dat is anders é. (PO 1)

De geïnterviewde pleegouders geven dus allemaal aan amper rechten te hebben en vooral veel plichten. Wel werd een tevredenheid opgemerkt met:

- Recht op loopbaanonderbreking
- Recht op gehoord te worden in jeugdrechtbank

- Recht op pleegzorgverlof (hoewel dat nu administratief nog omslachtig is en niet uitgewerkt voor zelfstandigen)

PO 5 geeft aan dat het moeilijk is om rechten van (pleeg)ouders te formuleren.

Eigenlijk bestaan er eigenlijk ook nergens rechten van ouders geformuleerd. [...] De rechtspositie van de minderjarigen staat volledig uitgeschreven. Maar een van de grootste dingen is dat ouders zeggen van 'maar wat zijn onze rechten?' en dat staat nergens op papier. Dus, dat gaat nog moeilijker zijn om dat voor pleegouders te doen ze. Rechten... Ik denk dat je als pleegouder meer plichten gaat hebben dan rechten, vrees ik. Ik denk dat wel. Ge hebt nooit recht op dat kind é. Als je ouder bent, dan heb je daar recht op... Maar als pleegouder niet é. Je kunt alleen een paar dingen doen voor dat kind. Als dat goed loopt, is dat een zeer dankbaar iets. Maar 't is wel zeer fragiel. 't Kan ook zeer gemakkelijk een echte kater worden, peins ik. (PO 5)

Pleegzorg lijkt enorm afhankelijk te zijn van 'goodwill' van betrokkenen. Enkele pleegouders stellen zich dan ook de vraag of meer rechten en een beter afgebakend statuut veel zou uitmaken in de praktijk.

We hebben geen bijkomende nood aan meer rechten. [...] Maar ik denk ook niet dat je dat recht kan afdwingen. Je zou zeggen dat de rechten die je zou willen is bijvoorbeeld meer zeggenschap over kinderen maar... Dat hebben ze ons wel gezegd: als kinderen, als er geen steun is van de ouders uit naar de pleegplaatsing, dan is het project van de pleegplaatsing eigenlijk al gedoemd om te mislukken. Dus wat win je dan er uiteindelijk mee meer zeggenschap te hebben? (PO 8)

Gehoord worden en inspraak hebben

Pleegouders staan op één lijn als het gaat over (meer) gehoord worden in bepaalde zaken. Iedere pleegouder geeft aan dicht bij hun pleegkind(eren) te staan en verwacht dan ook dat hun stem niet verloren gaat. Ik vond het opvallend dat pleegouders niet verwachten eenzijdig beslissingsrecht te krijgen. Het gaat eerder over *mee mogen beslissen* en gehoord worden in discussies als soort van ervaringsdeskundige.

Nee, gewoon dat je meer kan beslissen, dat je meer gehoord wordt. Nu hebben we het gevoel dat pleegzorg gedreven wordt door 'as soon as possible' terug naar de natuurlijke ouders omdat dat de beste sociale omgeving is. Dat zal wel. Maar er zijn dus gevallen bekend dat je denkt van: dat zijn toch dingen die scheeflopen. [...] 't Moet een beetje menselijker worden, vooral dat gehoord worden. Bijvoorbeeld bij schoolkeuze enzo. (PO 2)

En daar houden we wel een beetje een kater aan over achteraf, dat je zegt van we nemen zoveel zorg op, waarom kunnen we dan gewoon niet op vriendschappelijk basis zonder dat het eigenlijk moet, of vanuit juridisch standpunt zo moet zijn, waarom kunnen we dan niet aan tafel gezeten hebben [met alle betrokken diensten] en een keer alles op een rijtje gezet hebben? (PO 7)

Over een paar uitgesproken zaken wensen de geïnterviewden meer inspraak te hebben:

a. Dagdagelijkse handeling

Eigenlijk zou... Daarom moet je niet de ouderlijke macht hebben maar een stuk daarvan. Want uiteindelijk ziet onze pleegzoon zijn afkomstouders maar vier uren om de veertien dagen. Maar wij moeten eigenlijk al de rest doen é. Lijk school, naar de kapper gaan... (PO 3)

b. School

De ouders hebben het laatste woord... Beslissingsrecht van schoolkeuze. Van 't vrije net of van 't staatsnet. Bij ons stelt zich dat gelukkig niet. Maar er zijn pleegouders die zo zeggen van: Ik moet wel mijn mijn pleegzoon/dochter naar haar school rijden kweenie hoe ver. Omdat die ouders zeggen van ons kind moet daar naar school. (PO 2)

Ik peins dat er één punt is waar ik waarschijnlijk graag zou bijzitten voor mijn gedacht te zeggen van beleid en dat is het onderwijs van een pleegkind. Ik vind dat... Een kind raakt dikwijls, door armoede, door kansarmoede, in het Buso terecht é. En er wordt veel te weinig gedacht aan euhm... Hoe kan je dat kind nu ondersteunen? [...] En hoe kan je dat kind zo rap mogelijk terug naar dat regulier brengen? [...]Ik vind dat dat veel intensiever opgevolgd moet worden, dat onderwijs. Ja, ik kan er niet aan doen. En die [psychologische] labels ook. Ik vind dat gevaarlijke labels. (PO 1)

c. Terugplaatsing

Als pleegouder heb je heel weinig inspraak in de terugkeer van de kinderen naar de pleegouders. [...] ik vind dat we zeker meer zeggingschap moeten hebben aan afloopzijde. [...] Over de manier waarop... over alles.'t Is wel wij dat de historie kennen van die zeven jaar dat ze bij ons zijn.[...] Nu ja, dan is 't weer moeilijk van 'Is 't niet beter van los te laten?'. Dan is 't weer dezelfde discussie é van: wat is het beste?, wanneer is het beste?... (PO 2)

En waar dat ik zeker ook achter sta is van rechten te hebben. Daar kan ik me niet in vinden: we hadden allemaal verplichtingen maar we hadden geen enkel recht. Dat vond ik heel erg. Zeker bij de terugplaatsing van de eerste drie pleegkinderen. [...] Ze waren weg, van vandaag op morgen. (PO 7)

d. Bij meerderjarigheid

PO 1 en 7 geven aan dat wanneer pleegkinderen achttien worden, dit een cruciale en moeilijke periode is. Van Jongerenwelzijn wordt immers een som geld gegeven aan het pleegkind, waar pleegouders weinig zicht op hebben. Bovendien zorgt de meerderjarigheid ervoor dat pleegouders nog minder te zeggen hebben in dagdagelijkse zaken. PO 1 en 7 geven aan dat het belangrijk is dat diensten voor pleegzorg zorgen voor een geleidelijke en doordachte overgang naar meerderjarigheid. Ze geven aan hierin meer inspraak te willen.

Kijk, in plaats van het geld te geven aan achttien jaar zou de pleeggezinnendienst de pleegouders moeten laten meebeslissen van: Kan het kind dat geld aan of laat ons dat geld nog blokkeren, tot op een latere leeftijd. (PO 7)

Opnieuw is in de gesprekken duidelijk dat pleegouders stilstaan bij de consequenties van meer rechten te eisen. Deze zijn immers niet eenduidig positief en kunnen ook neveneffecten hebben.

Ik vind dat het ergens maar normaal is dat je jah, veel plichten hebt, en misschien ook maar heel weinig rechten in die zin é. Langs de andere kant vind ik ook wel dat dat dat positieve inhoudt, dat de rechten van de ouder behouden blijven é. Want 'k denk dat als je teveel rechten zou krijgen als pleegouder, dat dat wel een keer zou misbruikt kunnen worden. [...] Dat je bijvoorbeeld de ideale situatie zou willen zien voordat dat kind teruggaat. En de situatie zal, ik peins toch meestal, nooit ideaal zijn. (PO 1)

Andere rechten

a. Recht op nazorg

Naast meer gehoord worden, wijzen enkele pleegouders op het belang van nazorg wanneer de pleegzorgsituatie stopt. PO 7 gaf aan dat ze dit niet gekregen hadden, wat zorgde voor heel wat onverwerkt verdriet en onbeantwoorde vragen.

Maar dan hebben we ook geen nabegeleiding meer gekregen. Dat was afgesneden. En we zaten hier allemaal met een kater. (PO 7)

b. Recht op meer achtergrondinformatie

Meer achtergrondinformatie is voor PO 1 en 8 een must. Aangegeven wordt dat slechts enkele zaken vermeld worden in het begin van de plaatsing en dat je als pleegouder de rest zelf moet uitzoeken. Belangrijk is wel dat pleegouders stil staan bij het feit dat de privacy van de afkomstouders voldoende beschermd moet blijven. Maar om in het belang van het kind te handelen is soms meer dossierkennis nodig. Een 'neutrale' tussenpersoon met deze kennis zou volgens PO 8 een oplossing kunnen zijn.

In het begin hadden we meer moeten weten. 't Is pas achter hele lange tijd dat we wisten hoe dat eigenlijk marcheerde, heel de situatie. [...] veel dingen heb ik niet geweten. Praktisch niets. (PO 1)

Hier zit je op de dunne lijn tussen privacy en het belang van het kind. [...] Ik vind dat altijd het overwicht de bescherming van de kinderen moet zijn. En dat dat hier niet gerespecteerd wordt. Sommige dingen kom je pas na verloop van tijd te weten. [...] Nu, ik denk niet dat dat probleem bij de pleegzorginstantie ligt. Dat ligt bij de wetgeving die maakt dat bepaalde zaken bij de ouders liggen. Maar ik vind wel dat de pleegdienst dat zou moeten weten zodat zij dan een betere inschatting zouden kunnen maken van 'is dit nog een situatie waar je de kinderen inderdaad op een veilige manier naar huis kunt laten gaan zonder begeleiding?' [...] Ik denk dat het een tekortkoming is van het systeem, dat aangeeft dat er een verschil is tussen kinderen die op een, op een gedwongen manier in pleegplaatsing komen, die wel om expliciete feiten die gekend zijn via de rechtbank in pleegplaatsing terecht gekomen zijn, en kinderen die op een vrijwillige basis in een pleegplaatsing komen. Maar pleegkinderen zouden toch niet anders bejegend moeten worden? (PO 8)

c. Vergelijking met onthaalouders

PO 6 maakt de vergelijking met rechten van onthaalouders. Pleegouders zouden een gelijkaardig statuut moeten krijgen.

Pleegouders zouden zeker andere rechten moeten krijgen! Als je bijvoorbeeld vergelijkt met onthaalouders. Ze hebben vakantiegeld, worden betaald per uur-per kind, krijgen ziekteverzekering, pensioenrechten worden opgebouwd, moeten geen kleren/eten/balletles/blokjes/brillen betalen...(PO 6)

Besluit

Pleegouders worstelen met de vraag tot waar hun autonomie en beslissingsrecht ligt. De twee kanten van de medaille worden duidelijk: aan de ene kant willen ze meer beslissingsrecht en meer gehoord worden, omdat ze denken dat dat in het belang van het kind zal zijn. Aan de andere kant wijzen ze op de neveneffecten. Ze geven daarbij aan dat het misschien meer de taak van de

diensten voor pleegzorg is om beslissingen te nemen. Pleegouders stellen zich dus vragen over wat de 'geschikte positie' is tegenover hun pleegkind(eren) en belanghebbenden.

6.6.3. Erkenning

In verband met erkenning wijzen pleegouders op het paradoxale karakter van pleegzorg: ze willen het goede doen, maar weten niet of ze daar altijd in slagen. Erkenning krijgen van buitenaf is daarom soms moeilijk te aanvaarden, zeggen ze. De geïnterviewde pleegouders zijn eigenlijk zeer bescheiden over de taak die ze opnemen. Ze leggen ook de nadruk op het feit dat pleegouderschap niet nodig zou zijn, moest iedereen in een (goede) thuissituatie kunnen opgroeien.

| *'t Is mijn eigen keuze, ik moet mij niet erkend voelen. (PO 1)*

Beleid

Pleegouders geven aan dat ze weinig geconfronteerd worden met beleidsmaatregelen over pleegzorg. Via via sijpelt soms iets het gezin binnen. Algemeen wordt aangegeven weinig te horen van wat van bovenaf beslist wordt.

| *Door het beleid erkend voelen? Ik weet dat alleen dat er iets is gelijk dat ik gezegd heb dat er zoveel mogelijk kinderen in een gezinsomgeving worden opgevangen é. Ik denk dat dat nog altijd klopt. Ja. [...] Maar buiten dat blaadje 'Onder Dak' zien we eigenlijk er weinig van, van het beleid. (PO 4)*

Jeugdrechtbank

De contacten met de jeugdrechtbank verlopen bij de ene pleegouders echt goed. Andere voelen zich weinig gehoord en erkend. Belangrijk is dat jeugdrechters erkennen dat de pleegouder expertise en kennis heeft over het kind, en dus een belanghebbende is.

| *Nu ook euh contacten met de jeugdrechtbank waren vrij goed é? Die rechter, wij komen binnen en die begint te lachen en begint spontaan mopjes te vertellen en...[...] (lacht) Gogh, dat is wel, dan komt je met een heel goed gevoel buiten. (PO 4)*

| *Rechten en plichten zijn echt onduidelijk van pleegouders, ook voor stiefouders hoor. Op rechtbank heb je niets te zeggen. [...] Je moet ervoor zorgen alsof het je eigen kind was maar je hebt geen recht om iets te zeggen... Dat kan toch niet é. Ik denk dat het wel evolueert in de goede zin, ja, maar veel te traag. (PO 6)*

6.6.4. Legitimering pleegouderschap

Uit de gesprekken blijkt duidelijk maatschappelijk verantwoordelijkheidsbesef als beweegreden om pleegouderschap op te nemen.

| *Het grootste motief, als je wilt van een motief spreken, [...] is, dat ik vind dat ik een prachtige jeugd gehad heb en dat ik vind dat elk kind daar recht op heeft. En dat je heel weinig als je zelf vier kinderen hebt naar ontwikkelingslanden kan gaan, of je kan inzetten voor een grote buitenhuiselijk vrijwilligerswerk. Ik heb daar geen tijd voor é. Maar dat je wel iets kan doe. (PO1)*

De geïnterviewden willen van betekenis zijn voor hun pleegkinderen, willen 'goede pleegouders' zijn en willen daarmee ook positieve effecten ressorteren op de toekomst van deze pleegkinderen. Pleegouders legitimeren pleegouderschap door te verwijzen naar morele en ethische standaarden: iedereen heeft recht op een gezinsleven, een thuis. Tevens verwijzen ze naar de maatschappelijke rol die ze vervullen: ze willen pleegkinderen behoeden van kansarmoede en hen een goede start geven in het leven.

Wel ik denk dat misschien wel een beetje die vicieuze cirkel van armoede van kansarmoede waarin hij zat, doorbreken. (PO 1)

Overigens staan alle pleegouders stil bij het feit of pleegzorg altijd wel de meest geschikte interventie is. Sommige pleegouders geloven erg sterk in pleeggezinnen, anderen zijn genuanceerder.

We doen wij da gewoon om die kinderen uit instellingen te houden. Maar zijn ze hier beter dan in een instelling? 't Is niemand dat dat zegt. (PO 2)

Het besef is dus groot dat het bij pleegkinderen gaat over de keuze: pleegzorg of residentiële zorg.

Opmerkelijk is dat alle pleegouders aangeven dat voor sommige kinderen een pleeggezin niet een goede oplossing is. De belangrijkste voordelen van een pleeggezin zijn:

- 'Gewoon' opvoedingsmilieu, ervaringen bieden kenmerkend voor het gezinsleven
- Continuïteit in opvoeders

Voordelen aan pleeggezin? Toch eerst en vooral dat dat kind terug kan meedraaien, 't is misschien wel niet in zijn gezin, dat hij toch kan meedraaien in een "gewoon" gezin. [...] Dat het misschien wel hard is de confrontatie met zijn eigen gezin in die zin dat het draait daar nu moeilijker. [...] Maar langs de andere kant krijgt hij dan wel veel dingen weer mee, naar later é. Bijvoorbeeld [...] afspraken maken en nakomen.[...] En ik vind dat dan als ze dan weggaan, vind ik dat je hier nog altijd zijn. Is 't iets er is nog altijd iets waar ze op terug kunnen vallen. De liefde blijft é. [...]En bijvoorbeeld moeilijkheden zoals stelen of zo dat wordt niet beschreven en bedaan en dossiers van gemaakt. Der worden geen stempels gezet. Ik vind dat ook een voordeel é. (PO 1)

Ja, die continuïteit in opvoeders, dat is een voordeel van pleeggezinnen. Dat ze in een - kun je dat zo noemen? - in een normale omstandigheden groot worden gebracht. Een gezin is in onze maatschappij is dat toch een normale... 't Is niet dat we allemaal naar een instelling gaan é. Dus jah, een meerwaarde daarvan. Da's toch wel een warm nest. Nu gaan we allemaal de opvoeders over ons krijgen: van we hebben hier ook een warm nest. Ze proberen dat ook maar é. Ons beeld is nu al genuanceerder dan in het begin. 't Neemt niet weg dat je binnen een instelling een verzameling krijgt van allemaal gekwetste gasten. Terwijl dat je wat geïsoleerder kan krijgen binnen een gezin. [...] Aja, er zullen wel er zijn die niet meer kunnen aarden in een gezin. Er zullen er absoluut zijn. Er zijn ook kinderen die in geen enkel instelling passen é. Die gewoon volledig, jah, ontaard zijn. Of hoe noem je dat? (PO 2)

6.6.5. Besluit

Ook hier blijkt weer dat pleegouders reflecteren over hun maatschappelijke rol en hun handelen. Ze denken na over hun rol als pleegouder, maken de afweging pleegzorg ten opzichte van

residentiële zorg, staan stil bij het doel van de plaatsing, de reden van plaatsing enzovoort. Actuele jeugdbeschermingsdiscussies laten hen niet koud (etikettering, versnippering, nazorg, wachtlijsten...). Tevens erkennen ze de centrale rol van onderwijs in opvoeding.

Alle geïnterviewden staan stil bij wat de oorzaak is van plaatsing van hun pleegkinderen. In welke mate kansarmoede oorzaak of gevolg is, houdt de pleegouders bezig. De plaats van afkomstouders is nog een thema waar verschillende dilemma's rond bestaan. Belangrijk is dat allen het samen 'ouderen' benadrukken.

Centraal in al hun vragen en dilemma's rond pleegzorg is de vraag: 'Wat is goed handelen?'. En meer specifiek: 'Wat is een geslaagde pleegzorginterventie?' Het normatieve van opvoeden zorgt ervoor dat daar geen éénduidig antwoord op is. Pleegouders zijn zich bewust van het feit dat dé waarheid of dé juiste oplossing niet bestaat. Door samen met de begeleiders en mensen rondom hen te spreken en discussiëren proberen ze om te gaan met en antwoorden te vinden op hun inhoudelijke vragen en dilemma's. Dit is er vooral op gericht om hun pleegkinderen een zo kwaliteitsvol mogelijke opvoeding te geven. Voorwaarden zijn dat pleegouders gehoord worden en dat hun expertise erkend wordt.

HOODSTUK VII: BESLUIT EN AANBEVELINGEN

Actueel zijn er merkbare tendensen naar professionalisering van het vrijwilligerswerk en de gezinsopvoeding. Pleegouderschap bevindt zich op het kruispunt van beide. Professionalisering is echter een begrip dat vele ladingen dekt. Deskundigheidsbevordering, betaling van pleegzorg, statuutverduidelijking en statusverhoging, en het opnemen van paraprofessionele taken staan tegenwoordig centraal bij het professionaliseren van pleegouders. In de literatuur is een ruime argumentatie voor en tegen voorgenoemde maatregelen te vinden. Ook in de interviews blijkt helder dat wat de ene pleegouder als voordelig ervaart, de andere tegenspreekt. De discussie rond professionalisering maakt duidelijk dat pleegzorg zich beweegt op veel spanningsvelden. Belangrijk is dat de discussies over pleegzorg niet vervallen in organisatorische en methodische antwoorden. Wat de betekenis van pleegzorg is, moet in dialoog centraal staan.

Uit deze masterproef blijkt dat het raadzaam is rekening te houden met wat de onderliggende motieven zijn voor het professionaliseren van pleegouders en wie hier op aanstuurt. Wat daadwerkelijk gebeurt en gevraagd wordt, moet bekeken worden. Dezelfde maatregel kan immers om verschillende redenen nagestreefd worden, naargelang de belanghebbende(n). Als spanningsvelden in pleegzorg besproken worden, is het belangrijk om de verschillende standpunten naast elkaar te zetten om dialoog te openen en te komen tot de essentie van de zaak. Wanneer de geïnterviewde pleegouders bijvoorbeeld aangeven meer zeggingschap te willen, lijkt dit veel te maken met meer gehoord worden, mee mogen beslissen en respect krijgen voor hun handelingen. Vanuit de diensten voor pleegzorg kan de vraag naar meer inspraak voor pleegouders instrumenteel bedoeld zijn. De betrokkenheid van pleegouders bij pleegzorg zou dan in functie staan van het beter realiseren van vooropgestelde doelstellingen.

Ook in de discussie omtrent betaling krijgt men een ander beeld naargelang wiens bril men opzet. In mijn onderzoek blijkt dat de meeste geïnterviewden eerder een reële onkostenvergoeding willen, dan een echte loon. De vraag naar een hogere vergoeding is niet om zichzelf te verrijken, maar om zelf niet te moeten toesteken. Meer geld vragen aan de overheid roept evenwel de vraag op naar het aantonen van effectiviteit en efficiëntie van de werkvorm pleegzorg.

Deskundigheidsbevordering van pleegouders kan dan bijvoorbeeld gebruikt worden om aan de overheid te tonen dat pleegzorg kwalitatieve hulpverlening is. Meer training kan evenzeer door diensten voor pleegzorg aangewend worden om de tevredenheid van pleegouders te vergroten en duurzaam engagement te bevorderen.

Kortom, als bepaalde maatregelen binnen pleegzorg naar voor worden geschoven, is het belangrijk om te kijken wie de aanzet geeft: pleegouders of -kinderen, diensten voor pleegzorg en/of overheid? Daarbij moet nagegaan worden op welk probleem de maatregel een antwoord tracht te geven en waarom dit geïdentificeerd wordt.

De werkvorm pleegzorg beweegt zich in de normatieve sfeer en de geïnterviewden benadrukken dit. Technische eisen omtrent professionalisering van pleegouders lijken door hen niet altijd zo geschikt bevonden. Ze geven immers aan dat pleegzorg een levenslange zoektocht is naar goed handelen. Opmerkelijk is dat ze zich vragen stellen die op het eerste moment niet zo evident lijken te zijn. Alle pleegouders maken bijvoorbeeld hun eigen bedenkingen over hoe pleegzorg zich zou moeten verhouden tegenover residentiële voorzieningen. Tevens geven ze blijk van een kritische kijk op jeugdbescherming en geplaatste kinderen in het algemeen. Ze getuigen van een brede, open visie op wat er zich in de maatschappij zich afspeelt. Ze zetten waarden en normen zoals persoonlijke betrokkenheid, integriteit en maatschappelijk verantwoordelijkheid in discussies centraal.

Normatieve opvattingen van professionaliteit lijken echter niet altijd zo duidelijk gedragen door dienstverlening en beleid. Het plan Perspectief! gaat bijvoorbeeld uit van het feit dat pleegzorg boven instellingenzorg staat bij kleine kinderen. Een kritische noot ontbreekt. De maatschappelijke betekenis van pleegzorg wordt niet bevraagd. Tevens is het niet altijd duidelijk welke visie de diensten voor pleegzorg hebben over de werkvorm pleegzorg en de toekomst. Als aangegeven wordt dat sommige pleegouders ervaren dat de afkomstouders te weinig betrokken worden, kunnen vragen gesteld worden over welke standpunten de diensten innemen en of hun handelingen dit onderschrijven. Dit is zeker een boeiend thema voor verder onderzoek.

Verder wil ik nog de aandacht vestigen op het feit dat in mijn masterproef een bepaald opvoedingsbeeld wordt bevestigd, met name therapeutische opvoeding. Deskundigheid betekent dan psychologische kennis; psychologen/psychiaters worden als opvoedingsexperten gezien. Zoals in de literatuur duidelijk wordt is veel vorming voor pleegouders gericht op therapeutische kennis en handelen. De meeste geïnterviewde pleegouders stippen hun gebrek aan psychologische kennis aan voor de behoefte aan vorming. De vorm van de formele steun die pleegouders krijgen, lijkt deze individualisering van opvoedingsproblemen te bevestigen. Het soort vorming dat pleegouders krijgen of willen, is echter niet los te zien van ruimere maatschappelijke tendensen. Wat als deskundigheid en 'goede opvoeding' beschouwd wordt, zijn immers sociale constructies. Belangrijk voor verdere onderzoeken is om deze behoeftes en vragen van pleegouders niet te decontextualiseren. Opvoedingsonzekerheid en -vragen van pleegouders moeten bijvoorbeeld niet automatisch als 'opvoedingsprobleem' worden beschouwd, waarvoor een oplossing moet worden gezocht. Initiatieven om pleegouders te ondersteunen dienen best stil te staan bij hoe ze de sociale probleemconstructie of de visie over wat (pleeg)ouderschap inhoudt, beïnvloeden.

Afsluitend wil ik wijzen op het belang van samen met alle betrokkenen een gedeeld perspectief op de toekomst van pleegzorg te ontwikkelen. Met deze masterproef wil ik immers onderstrepen dat professionalisering niet gaat over het professionaliseren van vrijwilligers tegenover reeds

geprofessionaliseerde deskundigen. Nadruk ligt op het feit dat professionalisering niet los te zien is van een visie op pleegzorg (en zelfs op opvoeding) in het algemeen. Pleegzorg situeert zich in de normatieve sfeer, waardoor technische concepten van professionalisering niet altijd even bruikbaar zijn. Van belang is dat (de discussie rond) professionalisering niet als een eindproduct, maar als proces wordt beschouwd: een proces dat het gevolg is van een wisselwerking tussen beleid, maatschappelijke tendensen en betrokkenen bij pleegzorg. Discussies rond hoe pleegzorg zich ontwikkelt en wat pleegouderschap inhoudt, mogen daarom niet uit de weg gegaan of gesloten worden. Met dit exploratief onderzoek tracht ik dan ook bij te dragen aan het openen en voortzetten van een nooit eindigende dialoog.

BIBLIOGRAFIE

- Abbott, P., & Meerabeau, L. (1998). Chapter one: Professionals, Professionalization and the Caring Professions. In P. Abbot & L. Wallace (Eds.), *The Sociology of the Caring Professions* (2nd ed.) (pp. 1-19). London: UCL Press.
- Ambert, A.M., Adler, P.A., Adler, P., & Detzner, D.F. (1995). Understanding and evaluating qualitative research. *Journal of Marriage and the Family*, 57(4), 879-893.
- Baarda, D.B., De Goede, M.P.M., & Teunissen, J. (2001). *Basisboek kwalitatief onderzoek: Praktische handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen: Stenfert Kroese.
- Baele, A., Claes, R., De Waele, F., & Pringels, A. (2002). Een mens werkt niet voor geld alléén: Psychologische betekenis van vrijwilligerswerk in Oost-Vlaanderen. In P. Vlerick, F. Lievens, R. Claes (Eds.), *Mens en organisatie. Liber Amicorum Pol Coetsier* (pp.149-164). Gent: Academia Press.
- Bakker, D., Dohmen, J., Jorna, T., Kunneman, H., Leeman, Y., Lensvelt-Mulders, G., & Lugten, B. (2009). *Werkboek: Normatieve professionalisering 2.0*. Utrecht: Universiteit voor Humanistiek. Geraadpleegd op 25 juli, 2010 op <http://studentenweb.uvh.nl/Media/download/8827/NP2.0%2009-10.wb.pdf>
- Bastiaensen, P. (2001). *Belaste pleegouders en verscheurde pleegkinderen? Onderzoek naar de wijze waarop pleegouders de opvoedingssituatie beleven en pleegkinderen de relatie met het pleeggezin en het gezin van oorsprong beleven*. Doctoraatsproefschrift van Katholieke Universiteit Nijmegen: Instituut voor Orthopedagogiek.
- Berghmans, M. (2002). Pleegzorg: jongeren aan het woord. *Nieuwsbrief Jeugdrecht*, 17, 6-8.
- Boer, E. (2009). *Bestaat er een tendens dat er met de jaren meer kinderen met ernstiger probleemgedrag in de pleegzorg opgenomen worden? Probleemgedrag van pleegkinderen in kaart gebracht*. Scriptie van Rijksuniversiteit Groningen: Faculteit der Gedrags- en Maatschappijwetenschappen. Geraadpleegd op 25 juli, 2010, op <http://www.pleegzorg.info/Pleegzorgscripties/Esmiralda%20Boer/Esmiralda%20Boer.pdf>
- Boonaert, T. (2006). *Onthaalouders in Vlaanderen: Een klik vooruit?* Onuitgegeven masterproef van Universiteit Gent: Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen. Geraadpleegd op 25 juli, 2010, op <http://archive.ugent.be/input/download?func=downloadFile&fileOld=494030&recordOld=472207>.
- Bouckaert, G., Kampen, J. K., Maddens, B., & Van De Walle, S. (2001). *Klantentevredenheid bij de Overheid. Eerste rapport 'Burgergericht Besturen: Kwaliteit en Vertrouwen in de*

- Overheid'. Leuven: Instituut voor de Overheid. Geraadpleegd op 9 december, 2009, op http://soc.kuleuven.be/io/pubpdf/io05050040_rap1.pdf
- Bouverne-De Bie, M. (2010). *Nota's bij sociale pedagogiek/sociaal pedagogische studie van praktijk en beleid*. Ongepubliceerde cursus van Universiteit Gent: Faculteit Psychologie en Pedagogische wetenschappen.
- Brown, J. (2007). Fostering children with disabilities: A concept map of parent needs. *Children and Youth Services Review*, 29(9), 1235-1248.
- Buyse, A. (2007). *Opvoedingsondersteuning. Ondersteuning van gezinnen vandaag: een onderzoek*. Brussel: Gezinsbond. Geraadpleegd op 14 april, 2010, op <http://www.gezinsbond.be/images/stories/opvoeden/rapport.pdf>
- Cunningham, H. (1997). *Het kind in het Westen: Vijf eeuwen geschiedenis*. Amsterdam: Van Genneep.
- de Brabander, A. (1988). Hoofdstuk 10: Pleegzorg. In K. Doornbos, C. Van Rijswijk, & A. van Veen (Eds.). *Verschuivingen in Orthopedagogische Werkvelden*. Publikaties van het Amsterdams Pedologisch Centrum Nummer 4. (pp. 139-150). Amsterdam/Lisse: Swets & Zeitlinger.
- De Cort, L. (2008). Vrijwilligerswerk in zorg en hulpverlening: naar een nieuwe vermaatschappelijking. In J. Mostinckx & F. Deven (Eds.), *Welzijn en zorg in Vlaanderen: Wegwijzer voor de sociale sector 2008-2009* (pp. 351-370). Mechelen: Kluwer.
- Doornenbal, J. (1997). De ervaren opvoedingsonzekerheid van moeders en vaders. *Comenius*, 17, 281-292.
- Dorsey, S., Farmer, E. M., Barth, R. P., Greene, K. M., Reid, J., & Landsverk, J. (2008). Current status and evidence base of training for foster and treatment foster parents. *Children and Youth Services Review*, 30(12), 1403-1416.
- Dozier, M., Albus, K., Fisher, P.A., Sepulveda, S. (2003). Interventies bij pleegouders: implicaties voor de ontwikkelingspsychologie. *Kind en Adolescent Review*, 10(4), 475-505.
- Driessens, K., & Geldof, D. (2008). Normatieve professionaliteit in het sociaal werk. *Alert*, 34(2), 66-75.
- Du Bois-Reymond, M. (1994). Jongeren en ouders: Hedendaagse gezinsculturen. *Jeugd en samenleving*, 24(12), 676-689.
- Edwards, R., & Gillies, V. (2004). Support in Parenting: Values and Consensus concerning who to turn to. *Journal of Social Policy*, 33(4), 627-647.
- Evans, M.E., Armstrong, M.I., Dollard, N., Kuppinger, A.D., Huz, S., & Wood, V.M. (1994). Development and evaluation of treatment foster care and family-centered intensive case

management in New York. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 2(4), 228-239.
doi: 10.1177/106342669400200405

- Federatie Pleegzorg vzw. (2008). *De pleegzorgregistratie 2007: 10 jaar pleegzorg geregistreerd*. Geraadpleegd op 14 april, 2010, op http://www.pleegzorgvlaanderen.be/files/pages/files/Registratierapport_definitief_voor_web_site_0.pdf
- Fees, B.S., Stockdale, D.F., Crase, S.J., Riggins-Caspers, K., Yates, A.M., Lekies, K.S., & Gillis-Arnold, R. (1998). Satisfaction with foster parenting: Assessment one year after training. *Children and Youth Services Review*, 20(4), 347-363.
- Friesen, L.D. (2001). Privatized child welfare services: Foster parents' perspectives. *Child Welfare*, 80(3), 309-324.
- Geerts, F. (1995). De organisatie van de pleegzorg in Vlaanderen. Zorg voor gezinnen en kinderen. In *Welzijnsgids – Welzijnzorg; Zorg voor gezinnen en kinderen*. Afl. 16 (pp. 51-76). Mechelen: Kluwer.
- George, S., Van Oudenhoven, N., & Wazir, E. (2003). Foster care beyond the crossroads: Lessons from an international comparative analysis. *Childhood: A Global Journal of Child Research*, 10(3), 343-361. doi: 10.1177/09075682030103006
- Glaser, B., & Strauss, A. (1967). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. New York: Aldine de Gruyter.
- Goris, P., Burssens, D., Melis, B., & Vettenburg, N. (2006). Opvoedingsondersteuning. *Alert*, 32(5), 31-46.
- Hampson, R.B., Schulte, M.A., & Ricks, C.C. (1983). Individual vs. group training for foster parents: Efficiency/effectiveness evaluations. *Family Relations*, 32(2), 191-201.
- Heeren, V. (2009). *Opvolgingsrapport. Perspectief! Evaluatie van het Globaal Plan Jeugdzorg. Visie op en toekomstperspectieven voor welzijn van kinderen en jongeren*. Brussel: Vlaams Parlement. <http://jisp.vlaamsparlement.be/docs/stukken/2008-2009/g2167-1.pdf>
- Hermanns, J. (1992). *Het sociaal kapitaal van jonge kinderen: Jonge kinderen, opvoeders en opvoedingsondersteuning*. Utrecht: SWP.
- Hermanns, J. (2008). Opvoedingsondersteuning: een winst- en verliesrekening. *Welwijs*, 19(1), 12-15.
- Hudson, P., & Levasseur, K. (2002). Supporting foster parents: Caring voices. *Child Welfare*, 81(6), 853-877.
- Kruis, M. (2010). Pleegouders langs de lat. Zeven kerncompetenties voor pleegouders. *Mobiel*, 36(2). Geraadpleegd op 25 juli, 2010, op <http://www.mobiel-pleegzorg.nl/>

- Kunneman, H. (1996). *Van theemutscultuur tot Walkman-ego: Contouren van een postmoderne individualiteit*. Amsterdam: Boom.
- Kunneman, H. (2005). Social Work as laboratory for Normative Professionalisation. *Social Work & Society*, 3(2), 191-200.
- Kuppens, N., Verdonck, D., D'haene, G., & Telemans, K. (2008). De kracht van het netwerk. Pleegzorg voor volwassen personen met een beperking. *Vlaams Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 27(4), 1-16. Geraadpleegd op 6 april, 2010, op http://www.pleegzorgvlaanderen.be/files/pages/files/VTVO_Pleegzorg_voor_volwassenen_definitief.pdf
- Linares, L.O., Montalto, D., Li, M., & Oza, V.S. (2006). A promising parenting intervention in foster care. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 74(1), 32-41.
- Maas, J.G.V. (2000). *Professionaliteit: Management van professie en professionele organisaties*. Deventer: Kluwer/INK.
- Maso, I., & Smaling, A. (1998). *Kwalitatief onderzoek: praktijk en theorie*. Amsterdam: Boom.
- Morales, A., & Sheafor, B. (1980). The Emergence of Social Work as a Profession. In A. Morales & B. Sheafor (Eds.), *Social Work: A Profession Of Many Faces* (2nd ed.). (pp. 33-48). Boston: Allyn and Bacon Inc.
- Morgan, D. (1998). *The focus group guidebook*. London: Sage.
- Nenquin, P. (2009). Bijzondere jeugdzorg. Praktijkvoorbeeld 4. Pleegzorg, een maatpak in de bijzondere jeugdzorg. In T. Wijnen (Ed.), *Praktijkboek kwaliteitszorg in welzijnsvoorzieningen*. Afl. 26 (pp. 30-41). Brussel: Politea.
- Oberhuemer, P. (2000). Conceptualizing the professional role in Early Childhood Centers: Emerging profiles in four European countries. *Early Childhood Research & Practice*, 2(2), 1-9.
- Oberhuemer, P. (2005). Conceptualising the early childhood pedagogue: Policy approaches and issues of professionalism. *European Early Childhood Education Research Journal*, 13(1), 5-16. doi: 10.1080/13502930585209521
- Pacifici, C., Delaney, R., White, L., Cummings, K., Nelson, C. (2005). Foster parent college: Interactive multimedia training for foster parents. *Social Work Research*, 29(4), 243-251.
- Patton, Q.M. (1990). *Qualitative evaluation and research methods* (2nd ed.). Newbury Park, CA: Sage.
- Payne, S. (1999). Interview in qualitative research. In A. Memon & R. Bull (Eds.), *Handbook of the psychology of interviewing* (pp. 89-102). Chichester: John Wiley & Sons.

- Peeters, J. (2008). *De warme professional. Begeleid(st)ers kinderopvang construeren professionaliteit*. Gent: Academia Press.
- Philippart, M. (2000). Verwijzen met zorg voor de context. In *Opgang vzw, Twintig jaar Opgang. Colloquium: Wanneer kiezen voor pleegzorg? Verslagboek* (pp. 29-35).
- Pleegouders Vlaanderen vzw. (2009). *Verslag van interprovinciale vergadering afdelingen Antwerpen en Vlaams-Brabant donderdag 26/03/2009 in Mechelen*. Verkregen via e-mail.
- Pleegzorg Vlaanderen vzw. (2010a). www.pleegzorgvlaanderen.be
- Pleegzorg Vlaanderen vzw. (2010b). *Memorandum: De federale verkiezingen 13 juni 2010*. Geraadpleegd op 25 juli, 2010, op http://www.pleegzorgvlaanderen.be/files/pages/files/Memorandum_Pleegzorg_Vlaanderen_13_juni_2010_.pdf
- Poot, W. (1994). De populariteit van opvoedingsondersteuning, aandacht voor opvoeding en ondersteuning in onderzoek. In A. Hol (Ed.), *Opvoedingsondersteuning: Methoden, nieuwe opvattingen en praktische toepassingen* (pp. 38-49). Utrecht: SWP.
- Puddy, R. W., & Jackson, Y. (2003). The development of parenting skills in foster parent training. *Children and Youth Services Review, 25*(12), 987-1013.
- Punselie, E. C. (2006). *Voor een pleegkind met recht een toekomst: Een studie naar de (rechts)positie van (pleeg)ouders en (pleeg)kinderen in geval van langdurige uithuisplaatsing*. Leiden: Kluwer, E. M. Meijers Instituut.
- Reddy, L.A., & Pfeiffer, S.I. (1997). Effectiveness of treatment foster care with children and adolescents: a review of outcome studies. *Journal of the American Child and Adolescent Psychiatry, 36*(5), 581-588.
- Regiocommissie NVP-Gelderland. (N.D.). *Deskundigheidsbevordering voor pleegouders op maat*. Geraadpleegd op 6 april, 2010, op <http://www.denvp.nl/modules.php?name=News&file=print&sid=29>
- Robbroeckx, L. (2001). Naar een ruimer pedagogisch ondersteuningsaanbod voor pleegouders. *Mobiel, 27*(6), 10-11. Geraadpleegd op 25 juli, 2010, op <http://www.mobiel-pleegzorg.nl/archief/2001/mo01610.htm>
- Robson, C. (2002). Chapter 9: Interviews. In C. Robson (2002). *Real world research: A resource for social scientists and practitioner-researchers* (2nd ed.) (pp. 269-291). Oxford: Blackwell science.
- Rodger, S., Cummings, A., & Leschied, A.W. (2006). Who is caring for our most vulnerable children?: The motivation to foster in child welfare. *Child Abuse & Neglect, 30*(10), 1129-1142.

- Sanchirico, A., Lau, W.J., Jablonka, K., & Russel, S.J. (1998). Foster parent involvement in service planning : Does it increase job satisfaction? *Children and Youth Services Review*, 20(4), 325-346.
- Small, S., & Eastman, G. (1991). Rearing adolescents in contemporary society: A conceptual framework for understanding the responsibilities and needs of parents. *Family Relations*, 40(4), 455-462.
- Spierts, M. (2005). Een derde weg voor de sociaal-culturele beroepen. *Tijdschrift voor sociale interventie*, 14 (1), 13-22.
- Testa, M..F., & Rolock, N. (2001). Professional foster care: a future worth pursuing? In K. Barbell, & R. Wright, (Eds.), *Family foster care in the next century* (pp. 107-124). New Brunswick, N.J.: Transaction Publishers.
- Tronto, J. (1994). *Moral boundaries: A political argument for an ethic of care*. Routledge: New York.
- Van Crombrugge, H. (2006). *Denken over opvoeden: Inleiding in de pedagogiek*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- van Daal, H. J. (1994). Hoofdstuk 11. Hedendaags vrijwilligerswerk: Gedaanten, identiteit en aantrekkingskracht. In P. Dekker (Eds.), *Civil Society: Verkenningen van een Perspectief op Vrijwilligerswerk. Civil Society en Vrijwilligerswerk I* (pp. 201-219). Rijswijk: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- van den Bersselaar, V. (1999). Hoofdstuk 6: Vuile handen in de gedwongen hulpverlening. Normatieve professionaliteit en subjectiviteit in de context van hulp en recht. In V. van den Bersselaar (Ed.), *Zorgvuldig hulpverleners. Maatschappelijk werk en sociale participatie*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.
- Van Gils, J. (2004). Opvoedingsonzekerheid. Maak er geen drama van. *Alert*, 30 (2), 10-14.
- Van Holen, F. (2005). Ondersteuningsbehoeften van pleegouders in Vlaanderen. *Tijdschrift voor orthopedagogiek*, 44, 472-483.
- Van Houdt, S., & Van Meerbeeck, A. (2002). *Pleegzorg voor personen met een handicap: een doorlichting. Onderzoek in opdracht van het Vlaams Fonds voor Sociale Integratie van Personen met een Handicap*. Leuven: Lucas. Geraadpleegd op 25 juli, 2010, op <http://www.kuleuven.be/lucas/docs/Publicaties/RapportPleegzorg.pdf>.
- van Lieshout, J. (1997). De ontwikkeling van het pleegouderschap. In H. Baartman, & T. Zandberg (Eds.). *Pleegzorg* (pp.13-61). Groningen: Wolters-Noordhoff.
- van Pagée, R. (1997). Naar een systeemgerichte aanpak van deskundigheidsbevordering. In H. Baartman, & T. Zandberg (Eds.). *Pleegzorg* (pp. 77-92). Groningen: Wolters-Noordhoff.

- Van Woensel, A. (2006). *In het lang en in het breed. Levenslang leren in Vlaanderen en Europa*. Leuven: Steunpunt Werkgelegenheid, Arbeid en Vorming. Geraadpleegd op 9 december, 2010, op www.steunpuntwse.be/download/nl/343010/pdf
- Vandemeulebroecke, L., & De Munter, A. (2004). *Opvoedingsondersteuning. Visie en kwaliteit*. Leuven: Universitaire Pers Leuven.
- Vandenbroeck, M. (2008). *Gezinspedagogiek*. Ongepubliceerde cursus van Universiteit Gent: Faculteit Psychologie en Pedagogische wetenschappen.
- Vandenbroeck, M., & Bouverne-De Bie, M. (2006). Children's agency and educational norms: A tensed negotiation. *Childhood*, 13(1), 127 – 143.
- Vandenbroeck, M., Boonaert, T., Van der Mespel, S., & De Brabandere, K. (2007). *Opvoeden in Brussel*. Gent-Brussel: Universiteit Gent – VBJK – VCOK – VGC. Geraadpleegd op 25 juli, 2010, op http://www.vbjk.be/files/Opvoeden%20in%20Brussel%20-%20eindrapport_0.pdf
- Vanderplasschen, W., Vandevelde, S., Claes, C., Broekaert, E., & Van Hove, G. (2006). *Orthopedagogische werkvelden in beweging: organisatie en tendensen*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Vanthuyne, T., Verschelden, G., & Bouverne-De Bie, M. (2006). De vrijwilliger of zijn werk? *Vrijwillige Inzet Onderzocht*, 3(2), 7-16.
- Vaughn, S., Schumm, J., & Sinagub, J. (1996). *Focus group interviews in education and psychology*. California: Sage publications.
- Verbruggen, A. (2007). *De ziel van de stiel. Maatschappelijk assistenten en hun beroep: bouwstenen voor een gedeeld verhaal*. Gent: Academia Press.
- Verreth, K. (2009). *KC-rapport. Pleegzorg Wanneer? Deel 1. (Rechts)vergelijkend onderzoek naar beleid en wetgeving in Vlaanderen en enkele Europese landen*. Brussel: Kenniscentrum WVG. Geraadpleegd op 25 juli, 2010, op https://wvg.vlaanderen.be/applicaties/kenniscentrum/pdf/KC-rapport_WVG_pleegzorg_deel1_12-09%20DEF.pdf
- Verschelden, G. (2005). Eenieder geboeid door levenslang leren? De plaats van sociaal-cultureel werk in het debat over levenslang leren en EVC. In Y. Larock, F. Cockx, G. Gehre, G. Van den Eeckhaut, T. Vanwing, & G. Verschelden (Eds.), *Spoor zoeken: Handboek sociaal-cultureel werk met volwassenen* (pp. 343-369). Gent: Academia Press.
- Verschelden, G., & Vanthuyne, T. (2007). Vrijwilligerswerk en participatie aan het verenigingsleven binnenstebuiten. *Sociale Interventie*, 16(4), 21-30.

- Vlaams Parlement (2008). *Beleidsbrief Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. Beleidsprioriteiten 2008-2009 ingediend door de heer Steven Vanackere Vlaams Minister WVG. Stuk 1923 (2008-2009). Nr. 1*
- Weterings, A.M., Bakhuizen, N.C.A., Oppenoorth, W.H., Quik-Schuijt, A.C., Singer, E., & Verbraak, A.M.L. (1998). *Pleegzorg in balans*. A.M. Weterings, (Ed.). Leuven/Apeldoorn: Garant.
- White, M.D., & Marsh, E.E. (2006). Content analysis: A flexible methodology. *Library Trends*, 55(1), 22-45.
- Willems, L. (1994). Hoofdstuk 10. Burgerzin en Vrijwillige Zorg. In P. Dekker (Eds.), *Civil Society. Verkenningen van een perspectief op vrijwilligerswerk. Civil Society en Vrijwilligerswerk I* (pp. 185-200). Rijswijk: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Willemsse, A. i.s.m. Federatie Pleegzorg. (2004). *Elke dag is pleegzorgdag. Alles voor en over pleeggezinnen*. Tiel: Lannoo.
- Wubs, J. (2004). *Luisteren naar deskundigen: Opvoedingsadvies aan Nederlandse ouders 1945-1999*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.
- Zwiep, C., Ligtermoet, I., & de Ruyter, B. (1996). Vragen hebben is nog geen opvoedingsonzekerheid. Onderzoek naar de behoefte aan opvoedingsondersteuning in Harderwijk. *Jeugd en samenleving*, 26(2/3), 81-86.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1: VOORBEREIDING IN VLAANDEREN

De meeste diensten bieden vorming aan pleegouders aan tijdens het selectieproces. Aangezien diensten voor pleegzorg deze zelf mogen inrichten, zijn er verschillen naargelang dienst. Hieronder wordt in het kort het STAP-programma beschreven. Dit is een programma dat ook veelvuldig in Nederland wordt gebruikt. Naargelang de regio en dienst kan de vorm ook hier opnieuw variëren. Daarnaast geef ik kort weer hoe Opvang vzw hun voorbereiding regelt.

Beide diensten willen een realistische beeld van pleegzorg schetsen aan de kandidaat-pleegouders. De thema's die aangereikt worden, liggen op dezelfde lijn. De vorm van de voorbereiding verschilt: in groep of via gesprekken. Allebei laten ze ruimte om toekomstige pleegouders hun keuze te laten overdenken en de impact in te schatten. Beide zijn ze er op gericht om te selecteren en een matching-profiel op te stellen.

• STAP-PROGRAMMA

Het STAP-programma staat voor Selectie Training Aspirant Pleegouders of voor Samenwerking en Teamwerk ten behoeve van Aspirant Pleegouders (Van Houdt & Van Meerbeeck, 2002). Het voorbereidings- en selectieprogramma voor pleegouderschap bestaat uit vijf à tien groepsbijeenkomsten. De voornaamste bedoeling is om pleegouders een realistisch beeld van pleegzorg mee te geven. Elke bijeenkomst behandelt een specifiek onderwerp zoals samenwerken in de pleegzorg, omgaan met verliezen, hechting, geschiedenis en identiteit, omgaan met gedrag en de betekenis van het pleegouderschap...

Een voorbeeld: dienst voor pleegzorg De Mutsaard

<http://www.demutsaard-jeugdzorg.be/pleegzorg/stapalgemeen.html>

Het STAP-programma is bedoeld voor kandidaat opvang- en pleeggezinnen, die overwegen een kind in hun gezin op te nemen. STAP wil hen helpen om te beslissen of het pleegouderschap al dan niet bij hun past. Onder leiding van een ervaren pleegouder en een pleegzorgbegeleider wordt het programma gedurende een zevental bijeenkomsten afgewerkt. Tijdens het STAP-programma wordt er in groep gewerkt rond verschillende thema's eigen aan pleegzorg:

Samenwerken in pleegzorg

Deelnemers en begeleider maken kennis met het programma en met elkaar. Het is de start van het samenwerken en van de selectieprocedure. Aan de orde komen: pleegzorg en het streven naar

een voortdurende, veilige situatie (continuïteit), belangrijke vaardigheden van pleegouders (de criteria) en het belang van samenwerking.

Omgaan met verliezen in pleegzorg

Een verkenning van pleegzorg vanuit de gezichtshoek van alle betrokkenen: kinderen, ouders, pleegouders en begeleiders. Deze bijeenkomst laat zien waarom een kind uit huis wordt geplaatst en wat de invloed is van de uithuisplaatsing op de ontwikkeling van een kind. Wat verliezen kinderen door een uithuisplaatsing?

Hechting en vertraging in de ontwikkeling van kinderen

Wat is hechting? Hoe ontstaat een binding met anderen? In deze bijeenkomst wordt aandacht besteed aan de taak van pleegouders en begeleiders om een kind te helpen bij het ontwikkelen van positieve relaties. We bespreken hoe het komt dat sommige kinderen in hun ontwikkeling vertraging oplopen. Ook wordt besproken hoe een kind kan worden ondersteund in het behouden van positieve gevoelens en contacten met de belangrijke mensen uit zijn leven.

Geschiedenis en identiteit

Het gezin van herkomst is belangrijk voor het kind en de jongere in de pleegzorg. In deze bijeenkomst wordt benadrukt hoe nodig het is voor kinderen om hun geschiedenis te kennen, zodat zij weten wie zij zijn en kunnen begrijpen wat er met hen gebeurt. We zien hoe pleegouders een actieve rol hebben als het gaat om het bewaren van de banden met het gezin van herkomst.

Omgaan met gedrag en veilig perspectief

Deze bijeenkomst geeft inzicht in het gedrag van kinderen en mogelijke reacties van pleegouders daarop. Waarom het zo belangrijk is dat pleegouders ongewenst gedrag kunnen veranderen zonder kinderen pijn te doen. Dit is vooral belangrijk omdat veel kinderen hulp nodig hebben om een positieve kijk op zichzelf te ontwikkelen. Er is ook aandacht voor het bieden van een veilige, stabiele situatie van een kind. Hoe pleegouders en begeleiders kunnen voorkomen dat een plaatsing voortijdig afbreekt.

De betekenis van pleegouderschap

In deze bijeenkomst besteden we vooral aandacht aan de gevolgen van het pleegouderschap voor het pleeggezin zelf. Welke invloed heeft pleegzorg op de onderlinge relatie van pleegouders, op hun kinderen, families, vrienden en werk? Welke steun kunnen pleegouders in hun omgeving mobiliseren? Verder maken de deelnemers een voorlopige balans op over hun toekomstige rol in pleegzorg.

Gezichtspunten in pleegzorg

Bij deze laatste bijeenkomst zijn de kinderen, familieleden, vrienden, burens, etc. van de deelnemers ook welkom. Het is bedoeld voor iedereen die op enige wijze betrokken zal zijn bij het pleegouderschap. Er zijn direct betrokkenen in de pleegzorg aanwezig om over hun ervaring met

pleegzorg te vertellen. Dit kunnen zijn een pleegkind, een ouder van een pleegkind, een pleegouder en een begeleider. Alle vragen kunnen aan deze mensen worden voorgelegd.

Uiteindelijk, na afloop van het STAP-programma, is het dan afwachten tot wanneer er een geschikte vraag voor het nieuwe pleeggezin komt. Soms kan dit wachten lang duren, soms gaat alles vrij snel. Dit heeft te maken met onze matching: elke vraag voor plaatsing van een kind wordt door onze dienst gematcht. Het gaat om het aanbod van het pleeggezin enerzijds en de behoeften en de situatie waarin het kind en zijn ouders zich bevinden anderzijds zo goed mogelijk op elkaar af te stemmen. Immers, niet elk kind past in elk gezin en niet met alle ouders is voor het pleeggezin samenwerking mogelijk.

- **BIJ OPVANG VZW**

<http://www.opvang.be/goed%20om%20weten.html>

In een eerste kennismakingsgesprek informeren wij u over de formele gang van zaken bij pleegzorg en specifiek bij onze dienst. Dit gesprek vindt meestal plaats bij ons op kantoor. Daarna volgen een aantal gesprekken bij u thuis over belangrijke thema's in pleegzorg: het inschatten wat de komst van een pleegkind meebrengt, verlies verwerken, de hechting van kinderen, het begrijpen wat loyaliteit is, hanteren van (soms moeilijk) gedrag ...

Deze inleidende gesprekken nemen al gauw enkele weken in beslag. Die tijd is vaak nodig om alle informatie goed te laten doordringen.

Wij willen weten of we met u kunnen samenwerken en of een veilige en verantwoorde plaatsing van een pleegkind bij u mogelijk is. Verzorgen, opvoeden en beschermen, helpen bij vertraging in de ontwikkeling, ondersteunen in het vormen van identiteit, voorbereiden op volwassen taken zijn belangrijke vaardigheden in pleegzorg.

U kunt aangeven wat uw mogelijkheden en grenzen in pleegzorg zijn.

Als de voorbereidingsfase is afgerond en u bent aanvaard als pleeggezin, is het wachten op een goede 'match' tussen een pleegkind en uw gezin. Dit betekent dat wat u als gezin kunt bieden ook zo goed mogelijk moet aansluiten bij wat het pleegkind nodig heeft. Niet elk pleegkind kan dus in om 't even welk gezin terecht! De hierboven beschreven werkwijze geldt voor de zogenaamde 'bestandspleegouders', mensen die een kind in hun gezin opnemen, dat zij vooraf niet kenden.

BIJLAGE 2: E-MAIL

-----Oorspronkelijk bericht-----

Van: hanneke.vanbelle@ugent.be [mailto:hanneke.vanbelle@ugent.be]

Verzonden: woensdag 10 februari 2010 11:29

Aan: luk.vanderveken@pleegouders.be

Onderwerp: Bericht vanaf de VVP-website van Hanneke Van Belle

<http://banners.pleegouders.be/email.jpg>>

Op 10 februari 2010 om 11 uur 29 schreef Hanneke Van Belle U volgend bericht

Beste,

In het kader van mijn masterproef 'Sociaal Werk' aan de Universiteit van Gent, werk ik rond drie onderzoeksvragen:

- Wat verstaat men onder professionalisering van pleegouders vanuit het beleid?
- Is er werkelijk een behoefte vanuit pleegouders naar meer professionalisering? Zo ja, wat verstaan pleegouders onder de term 'professionalisering'? En vanwaar komt deze behoefte?
- Hoe vullen de diensten voor pleegzorg in Vlaanderen deze professionalisering in?

Ik had gedacht om twee focusgroepen met pleegouders (die in het kader van BJZ kinderen en jongeren opvangen) te vormen en op die manier een dialoog te bewerkstelligen omtrent het thema 'professionalisering en deskundigheidsbevordering'. Momenteel loopt de zoektocht naar pleegouders niet zo vlot, gezien Diensten voor Pleegzorg veel gevraagd/bevraagd worden. Ik vroeg me af of u me eventueel zou kunnen verder helpen.

Hopend op een positief antwoord!

Hanneke Van Belle, 0485/72.57.28

Date: Wed, 10 Feb 2010

From: "Luk VAN DER VEKEN" luk.vanderveken@pleegouders.be

To: hanneke.vanbelle@ugent.be

Subject: RE: Bericht vanaf de VVP-Website van Hanneke Van Belle

Beste Hanneke,

Wij hebben geen idee waar de onderzoeksvragen vandaan komen maar wij twijfelen er zeer sterk aan dat “men” de pleegouders wil professionaliseren!

Voor zover wij weten willen pleegouders in de “vrijwilligers”-sfeer blijven. Het kan zijn dat wij het verkeerd voor hebben, maar zoals de zaken niet staan geloven wij niet dat wij u kunnen helpen.

Mevrouw Gerda Moeneclaey (gewezen docent aan Ugent = Henri Dunantlaan) (gerda.moeneclaey@rug.ac.be) is pleegmoeder en voorzitter van Pleegzorg Vlaanderen. Zij kan u misschien meer informatie geven. Overigens kan u wellicht ook terecht op www.pleegzorgvlaanderen.be voor meer informatie.

Vriendelijke groeten

Luk Van der Veken

Secretariaat van de Vlaamse Vereniging voor Pleegzorg vzw

-----Oorspronkelijk bericht-----

Van: Hanneke Van Belle [mailto:hanneke.vanbelle@ugent.be]

Verzonden: woensdag 10 februari 2010 16:17

Aan: Luk VAN DER VEKEN

Onderwerp:

Beste

Ik denk dat ik te weinig de context heb uitgelegd. Ik bedoel natuurlijk niet dat men van pleegouders professionals wil maken. Wel is er een tendens merkbaar dat steeds meer jongeren in pleegzorg terecht komen, en tevens ook steeds meer jongeren met een moeilijke problematiek en/of gehechtheidsstoornis. Daardoor is er een tendens om pleegouders meer te begeleiden in hun dagdagelijkse opvoedingstaak (non-violent resistance-methode bijvoorbeeld). Men wil dus hun (opvoedings)competentie verhogen.

Tevens komen ook de terechte vragen van pleegouders naar meer erkenning, waardering en onkostenvergoeding naar het beleid toe. In de literatuur is merkbaar dat de overheid garanties wil dat de kwaliteit gewaarborgd blijft door de diensten van pleegzorg en dat goede begeleiding van pleegouders daarin centraal staat.

Met professionalisering bedoel ik dus eerder 'deskundigheidsbevordering', opvoedingsonzekerheden/-spanningen bespreekbaar maken en proberen op te lossen'... Maar

aangezien het momenteel niet duidelijk is hoe men dit bewerkstelligd ziet, of het werkelijk een 'meerwaarde' zou bieden, wat de gevaren zijn, wat de visie is van alle partijen (beleid, pleegouders, diensten)... zou ik een exploratief onderzoek willen doen.

Rond pleegzorg zelf heb ik reeds behoorlijk wat literatuur en ook persoonlijke ervaring. Specifiek rond de begeleiding van pleegouders in Vlaanderen ontbreken nog heel wat schakels. Gezien uw specifieke deskundigheid omtrent pleegouderschap contacteer ik u dus.

Ik hoop alvast dat ik nu de juiste invalshoek heb kunnen schetsen!

Hanneke Van Belle

Date: Thu, 11 Feb 2010

From: " Secretariaat VVP vzw" secretariaat@pleegouders.be

To: secretariaat@pleegouders.be

Cc: hanneke.vanbelle@ugent.be

Subject: deskundigheidsbevordering van pleegouders

Beste collega's in de pleegzorg,

Hieronder vinden jullie een tekst van Hanneke Van Belle i.v.m. haar masterproef "sociaal werk".

Zij zou graag twee focusgroepen van pleegouders willen vormen en op die manier een dialoog bewerkstelligen rond het thema "professionalisering en deskundigheidsbevordering"!

Wie contact wil opnemen met Hanneke vindt haar emailadres hieronder!

Alvast bedankt voor uw aandacht!

Luk Van der Veken

Secretariaat VVP vzw

BIJLAGE 3: INFORMED CONSENT

Toestemming om uw gegevens te gebruiken

Doelstelling van het onderzoek

De belangrijkste doelstelling van het onderzoek is om de mening van pleegouders over professionalisering te weten te komen en dit in verband te brengen met wetenschappelijke literatuur. Dit onderzoek wordt afgenomen in het kader van masterproef, af te leggen voor het behalen van het diploma 'master in het sociaal werk' aan de Universiteit van Gent.

Wat betekent dit voor u?

Door hier te tekenen gaat u akkoord met deelname aan het onderzoek. Deelname houdt in dat u geïnterviewd wordt in verband met het onderwerp 'professionalisering van pleegouders'. Tevens worden enkele persoonlijke gegevens gevraagd (leeftijd, gezinssamenstelling...) De gegevens en resultaten van het onderzoek zullen alleen anoniem en vertrouwelijk aan derden bekend gemaakt worden. Uw deelname is volledig vrijwillig en anoniem. U bent dus vrij om uw deelname aan deze studie op elk tijdstip stop te zetten zonder dat u uw beslissing moet verantwoorden en zonder enige nadelige gevolgen.

Voor deelname aan deze studie wordt geen vergoeding voorzien. Maar uw deelname kan helpen meer inzicht te verwerven in de tendensen werkzaam binnen pleegzorg.

Het onderzoek houdt geen noemenswaardige ongemakken in. U mag vrij uw mening uiten, zonder verantwoording te geven. Het risico op persoonlijke identificatie zal zoveel mogelijk beperkt worden. De *Belgische wet van 8 december 1992* en *Belgische wet van 22 augustus 2002 betreffende de bescherming van de persoonlijke levenssfeer* zal gerespecteerd worden.

U hebt het recht inzage in uw persoonlijke informatie en eventueel verbeteringen aan te brengen in de uitgetypte interviews. De resultaten van de interviews zullen verwerkt en gepubliceerd worden in de vorm van een masterproef die beschikbaar zal zijn in de bibliotheek in de FPPW. Indien u wenst kan u na deelname een kopie van de masterproef krijgen.

Contactpersonen

Indien u aanvullende informatie wenst over deze studie of over uw deelname, kan u op elk ogenblik contact opnemen met

Hanneke Van Belle, studente master in het sociaal werk,

GSM: 0485/72.57.28

Mail: hanneke.vanbelle@UGent.be.

Promotor: Dr. Rudi Roose, werkzaam aan de vakgroep Sociale Agogiek aan de Faculteit Psychologische en Pedagogische Wetenschappen (FPPW)
Henri Dunantlaan 2, 9000 Gent
Tel: 09/264 91 28
Mail: rudi.roose@ugent.be

Hartelijk dank om uw deelname aan deze studie in overweging te willen nemen !

Ik,

Naam

.....

Adres

.....

Plaats

.....

heb de kans gekregen om de informatiebrief met de interviewer door te nemen en vragen te stellen. De interviewer heeft mij tevens een kopie overhandigd. Ik begrijp dat in het kader van dit onderzoek gegevens worden ingezameld en verwerkt, en bevestig hierbij mijn vrijwillige toestemming.

Opgemaakt

op.....te.....

.....

Handtekening

In te vullen door de interviewer

Ik heb een mondelinge en schriftelijke toelichting gegeven op het onderzoek. Ik zal resterende vragen over het onderzoek naar vermogen beantwoorden. De deelnemer zal bij eventuele voortijdige beëindiging van deelname aan dit onderzoek geen nadelige gevolgen ondervinden.

Naam

interviewer:.....

.....

Opgemaakt

op

.....te.....

.....

Handtekening:

BIJLAGE 4: INTERVIEWSCHEMA

Omwille van privacy-redenen heb ik geen volledig uitgetypt interview in bijlage opgenomen. Het materiaal kan geraadpleegd worden op aanvraag.

Professionalisering

- Wat verstaat u onder 'professionalisering' van pleegouders?

Deskundigheidsbevordering

- Hoe werd u aangesproken door de dienst voor pleegzorg? Hoe moeten (toekomstige) pleegouders aangesproken worden?
- Hoe werd u voorbereid op het pleegouderschap? Waar was u tevreden over? Ervoer u tekortkomingen?
- Hoe ervaart u het huidige aanbod aan diensten voor pleegzorg? Kunt u een ruwe schets geven van alle aspecten van dit aanbod?
- Hoe worden pleegouders begeleid? Hoe zouden ze volgens u begeleid moeten worden?
- Welke bijkomende vorming kan u volgen? Heeft u al vorming gevolgd? Dewelke? Positieve/negatieve punten?
- Is bijkomende vorming voor pleegouders noodzakelijk? Waarom?
- Welke niet-professionele steun ervaart u in uw omgeving?
- Welke professionele steun ervaart u in uw omgeving? (steun van scholen/kinderopvang, huisarts, psycholoog...)
- Heeft u al momenten gehad waarin u concreet nood had aan meer ondersteuning? Op welke momenten ervoer u dit? En hoe werden deze momenten opgevangen?
- Indien er (bijkomende) vorming georganiseerd zou worden, hoe zou die er dan het best uitzien volgens u?

Betaalde pleegzorg

- Hoe ervaart u momenteel de onkostenvergoeding die gegeven wordt? Welke elementen zitten daarin vervat? Welke zaken zouden bijkomend/niet vergoed dienen te worden? (Heeft u hulp bij het huishouden? Wordt dit vergoed?)
- Hoe staat u tegenover betaalde pleegzorg? En hoe ziet u dit bewerkstelligd? (verhoging vrijwilligersvergoeding, arbeiderscontract afsluiten met dienst voor pleegzorg of met overheidsdienst...)

Statuutverduidelijking en statusverhoging

- Hoe ervaart u het actuele statuut van pleegouder?
- Wat zijn uw motieven om het engagement van pleegouderschap (nog steeds) op te nemen?
- Door wie voelt u zich erkend? Waar ontbreekt volgens u soms erkenning?
- Zouden pleegouders meer in de kijker moeten staan in Vlaanderen? In welk opzicht?

Paraprofessionele taken opnemen

- Uit welke taken bestaat het pleegouderschap? Welke taken neemt u op? Welke taken zou u graag opnemen?
- Hoe ervaart u de samenwerking met sociaal werkers van pleegzorg? Wat vindt u goede punten? Welke punten ervaart u als negatief?
- Bij welke zaken over pleegzorg zou u graag willen dat uw mening gehoord wordt?
- Bij welke zaken kan pleegouders inschakelen volgens u een meerwaarde zijn voor diensten voor pleegzorg?

Stellingen / situaties

- In hoeverre staat u achter de reden van plaatsing van uw pleegkind(eren)?
- Als u residentiële zorg en pleegzorg tegenover elkaar zet. Wat zijn de voor- en nadelen van beide? En waarom?
- Hoe zou de begeleiding van de 'afkomstouders' na plaatsing moeten verlopen?
- Wat is volgens u een 'goede pleegzorginterventie'?
- 'Pleegkinderen zijn kansarme jongeren. Dat is de voornaamste reden voor uithuisplaatsing'.
 - o Armoede
 - o verslaving
 - o aanwezig zijn
 - o betrokkenheid
 - o netwerk
 - o Ouders nemen geen verantwoordelijkheid. Kinderen wel.
- 'Ons gezin heeft andere normen en waarden dan het gezin van het pleegkind. We moeten vaak uitleggen aan ons pleegkind waarom we zo denken en zo handelen. We verwachten dat ons pleegkind door het te begrijpen zal volgen.'
- 'Soms helpt een andere opvoedingscontext niet meer. Pleegzorg heeft maar een beperkte invloed op het pleegkind, en soms geen.'
- 'Een pleeggezin biedt een stabielere en normale thuis aan voor de pleegkinderen. Dat is de kern van pleegzorg.'
- 'Kinderen uit huis plaatsen gebeurt vaak wanneer het niet nodig is. Door kleine ingrepen te veranderen zou het gezin meer mogelijkheden hebben.'

- 'De loyaliteit tegenover het gezin is enorm sterk. Als pleegouder kom je op de tweede plaats. Dit leidt vaak tot moeilijkheden binnen ons pleeggezin.'
- 'De sociaal werker van de diensten voor pleegzorg geeft weinig handvaten in concrete situaties. Zij/hij praat veel en stelt veel vragen op begeleidingsmomenten. Maar uiteindelijk weet je nog steeds niet wat goed handelen in zo'n situaties is.'
- 'Pleegouder zijn betekent ook vaak uitleggen aan andere mensen waarom je kiest voor pleegouderschap en wat dat van betekenis is voor jou, je gezin en voor de maatschappij.'
- 'Pleegouder ben je, dat word je niet.'
- 'Als pleegouder stel je vragen rond je eigen opvoedingswaarden en –normen. Tevens rijst meermaals de vraag naar wat een 'goede opvoeding' is.'
- 'Gelukkig zorgen diensten voor pleegzorg voor voldoende informatie zodat mijn vragen beantwoord worden.'
- 'De diensten voor pleegzorg hebben als taken het voorbereiden en begeleiden van pleegouders en ook pleegkinderen.'

BIJLAGE 5: PROFIEL VAN DE GEÏNTERVIEWDE PLEEGOUDERS

PO 1 = pleegmoeder

- Opleiding: leerkracht lager onderwijs
- Beroep: educatief medewerkster
- Echtgenoot: boekhouder
- Vier biologische kinderen: m = 31j., v = 29j., v = 27j., v = 22j.
- Eerste pleegkind, m = 31j., 15 jaar geleden, netwerkpleegzorg, na 2 jaar terug naar huis gegaan, geen dienst voor pleegzorg in betrokken
- Tweede pleegkind, m = 28j., 12 jaar geleden, bestandsplaatsing, gebleven tot zelfstandig gaan wonen
- Derde pleegkind, m = 20j., 3 jaar geleden, bestandsplaatsing, nog steeds inwonend
- Niet aangesloten bij V.V.P.
- West-Vlaanderen

PO 2 = pleegmoeder en pleegvader

- Pleegmoeder: vroedvrouw
- Pleegvader: zelfstandig
- Vier biologische kinderen: v = 22j., v = 20j., m = 18j., m = 15j.
- Drie pleegkinderen van hetzelfde afkomstgezin: ongeveer 7 jaar terug in het gezin gekomen via werk pleegmoeder, m = 8j., v = 7j., m = 6j.
- Niet aangesloten bij V.V.P.
- West-Vlaanderen

PO 3 = pleegvader 1

- Pleegvader 1: verpleegkundige, opleiding: sociaal verpleegkundige en graduaat pedagogiek
- Pleegvader 2: architect
- Eén pleegkind: m = 13j., reeds 2 jaar in het pleeggezin, bestandsplaatsing
- Aangesloten bij V.V.P.
- Oost-Vlaanderen

PO 4 = pleegvader en pleegmoeder

- Pleegvader: 2j. psychologie, daarna sociologie, stadssecretaris
- Pleegmoeder: logopedie, gewerkt in buitengewoon onderwijs
- Vier eigen kinderen, uit huis wonend

- Eén pleegkind: v = 7,5j., netwerkplaatsing, ongeveer vanaf geboorte in pleeggezin, vanaf 3j. met dienst voor pleegzorg, nu: inwonend bij dochter
- Aangesloten bij V.V.P.
- Antwerpen

PO 5 = pleegvader

- Pleegvader: psycholoog, werkt binnen bijzondere jeugdzorg
- Pleegmoeder: verpleegkundige, werkt als gezinsbegeleidster
- Drie eigen kinderen: m = 27j., m = 25j., v = 18j.
- Eén pleegkind: v = 18j., netwerkplaatsing (via werk: toen inwonend echtpaar binnen een voorziening bijzondere jeugdbijstand), 10j. geleden komen inwonen, afkomstouders niet meer in beeld
- Aangesloten bij V.V.P.
- Oost-Vlaanderen
- Engagement in het Regionaal Overlegplatform Participatie Oost-Vlaanderen (www.roppov.be) . Vzw Roppov wil de stem van ouders een plaats geven binnen de Bijzondere Jeugdbijstand in Vlaanderen. PO 5 geeft aan dat pleegouders geen plaats krijgen binnen die vzw, omdat ze eigenlijk meer hulpverleners zijn dan ouders. Binnen deze vzw deden ze reeds een poging om naast de rechtspositie van minderjarigen, één voor ouders uit te tekenen.

PO 6 = pleegmoeder

- Pleegmoeder: diploma lager middelbaar + 4 jaar sociaal technische, niet geslaagd, werkte als thuisstrijkster, nu: ziekteverlof
- Pleegvader: B2 is gelijkgesteld A2, IT-medewerker
- Al ééneentwintig jaar pleegouderschap, verschillende pleegkinderen gehad (± 9), telkens bestandsplaatsing
- Eigen kind: m = 13j.
- Nog één inwonend pleegkind: v = 5j., vanaf 17m. in gezin gekomen
- Twee stiefkinderen
- Aangesloten bij V.V.P.: contactpersoon
- Antwerpen

PO 7 = pleegmoeder

- Pleegmoeder: verpleegkundige
- Pleegvader: bestuursrechter
- Drie eigen kinderen: m = 31j., v = 29j., v = 28j.

- Drie pleegkinderen gehad van hetzelfde gezin: m = 27j. = op zijn twee jaar komen inwonen; m = 26j., m = 25j = half jaar later ook komen inwonen; tien jaar pleegzorg, daarna terug naar afkomstgezin, nog geregeld contact
- Eén pleegzoon: op elfjarige leeftijd in het jaar 2000 in pleeggezin gekomen
- Bestandsplaatsingen
- Aangesloten bij V.V.P.
- West-Vlaanderen

PO 8 = pleegvader en pleegmoeder

- Pleegvader: landbouwingenieur, zelfstandig klinisch onderzoeker
- Pleegmoeder: bioloog, zelfstandig klinisch onderzoeker
- Drie pleegkinderen van hetzelfde gezin, al drie jaar en twee maanden in pleeggezin: v = 10j., m = 8j., v = 6j.
- Bestandsplaatsing
- Aangesloten bij V.V.P.
- Antwerpen